

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Mazowsze.
serce Polski

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Badanie ewaluacyjne współfinansowane przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz ze środków budżetu Województwa Mazowieckiego w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Badanie ewaluacyjne pn.

Ewaluacja stopnia osiągnięcia wskaźników Priorytetu IX PO KL Działania 9.2 Podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego

RAPORT KOŃCOWY

Zamawiający

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

ul. Jagiellońska 26

03-719 Warszawa

Wykonawca

 Agrotec
POLSKA Sp. z o.o.
doradztwo ekspertyzy ewaluacje szkolenia

Warszawa 2011

Wykonawca:

Agrotec Polska Sp. z o.o.
Ul. Dzika 19/23 lokal nr 55
00-172 Warszawa
tel.: + 48 22 403-80-26
fax: + 48 22 403-80-25
e-mail: agrotec@agrotec.pl

Kierownictwo Badania

Agnieszka Rudolf
Justyna Ratajczak

Autorzy Raportu

Justyna Ratajczak
Jarosław Chojecki
Emilia Nasiłowska
Maria Pacuska
Wojciech Pieniążek
Cezary Przybył

Spis treści

Wykaz skrótów	5
1 Streszczenie	6
1.1 Sytuacja absolwentów placówek kształcenia zawodowego na rynkach pracy	6
1.2 Charakterystyka potencjalnych beneficjentów - placówek kształcenia zawodowego oraz pracodawców/przedsiębiorców – działających w woj. mazowieckim.....	7
1.3 Ocena trafności i użyteczności wsparcia kierowanego do placówek kształcenia zawodowego na realizację programów rozwojowych w ramach Działania 9.2.....	7
1.4 Poziom wiedzy o możliwościach jakie daje Działanie 9.2 PO KL	8
1.5 Ocena trafności i spójności wskaźników Działania 9.2 PO KL	8
1.6 Charakterystyka projektów złożonych do dofinansowania oraz obecnie realizowanych w ramach Działania 9.2 w województwie mazowieckim.....	9
1.7 Atrakcyjność współpracy placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami oraz jej determinanty – perspektywa szkół	10
1.8 Atrakcyjność współpracy przedsiębiorców z placówkami kształcenia zawodowego oraz jej determinanty – perspektywa pracodawców.....	11
2 Wprowadzenie	14
2.1 Podejście metodyczne – partycypacyjny model ewaluacji	14
2.2 Opis przedmiotu badania – charakterystyka działania 9.2.....	15
2.3 Cele badania.....	17
2.4 Zakres badania	17
2.5 Opis okoliczności towarzyszących badaniu	17
3 Zastosowana metodologia	19
3.1 Zestawienie zastosowanych metod badawczych i analitycznych.....	19
4 Opis wyników badania	21
4.1 Sytuacja absolwentów placówek kształcenia zawodowego na rynkach pracy	21
4.2 Charakterystyka potencjalnych beneficjentów - placówek kształcenia zawodowego oraz pracodawców/przedsiębiorców – działających w woj. mazowieckim.....	30
4.3 Ocena trafności i użyteczności wsparcia kierowanego do placówek kształcenia zawodowego na realizację programów rozwojowych w ramach Działania 9.2.....	40
4.4 Poziom wiedzy o możliwościach jakie daje Działanie 9.2 PO KL	46
4.5 Ocena trafności i spójności wskaźników Działania 9.2 PO KL	56
4.6 Charakterystyka projektów złożonych do dofinansowania oraz obecnie realizowanych w ramach Działania 9.2 w województwie mazowieckim.....	61
4.7 Atrakcyjność współpracy placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami oraz jej determinanty – perspektywa szkół	74
4.8 Atrakcyjność współpracy przedsiębiorców z placówkami kształcenia zawodowego oraz jej determinanty – perspektywa pracodawców.....	90
4.9 Analiza czynników wpływających na osiągnięcie celów i wskaźników Działania 9.2 PO KL 101	
5 Wnioski i rekomendacje	105
6 Załączniki	111
Załącznik nr 1: Lista dokumentów poddanych analizie	111
Załącznik nr 2: Lista respondentów wywiadów indywidualnych	111
Załącznik nr 3: Lista respondentów telefonicznych wywiadów pogłębionych.....	111
Załącznik nr 4: Lista respondentów zogniskowanych wywiadów grupowych	111
Załącznik nr 5: Lista respondentów wywiadów indywidualnych przeprowadzonych w ramach studiów przypadku	111
Załącznik nr 6: Lista uczestników warsztatu heurystycznego	111
Załączniki nr 7: Scenariusze do wywiadów pogłębionych.....	111
Załącznik nr 8: Scenariusze zogniskowanych wywiadów.....	111
Załącznik nr 9: Scenariusz telefonicznego wywiadu pogłębionego z przedsiębiorcami.....	111
Załącznik nr 10: Scenariusz telefonicznego wywiadu pogłębionego z ROEFS	111

Załącznik nr 11: Scenariusze wywiadów w ramach studiów przypadku.....	111
Załącznik nr 12: Kwestionariusz do badania face to face z członkami KOP	111
Załącznik nr 13: Wzór matrycy do analizy wielokryterialnej wniosków	111
Załącznik nr 14: Kwestionariusze do badania CATI	111
Załącznik nr 15: Wyniki badania CATI.....	111
Załącznik nr 16: Wyniki badania CAWI.....	111
Załącznik nr 17: Matryca analizy wniosków	111

Wykaz skrótów

CATI	Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (ang. <i>Computer Assisted Telephone Interview</i>)
CAWI	Wywiad kwestionariuszowy przez Internet (ang. <i>Computer Assisted Web Interviews</i>)
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
IDI	Indywidualny Wywiad Pogłębiony (ang. <i>Individual In-Depth Interview</i>)
IP	Instytucja Pośrednicząca
IP II	Instytucja Pośrednicząca II stopnia
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KOP	Komisja Oceny Projektów
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
SIWZ	Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia
SOPZ	Szczegółowy Opis Przedmiotu Zamówienia
SzOP	Szczegółowy Opis Priorytetów
TDI	Telefoniczne Wywiady Pogłębione
UE	Unia Europejska
UM	Urząd Marszałkowski
UM WM	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
ZSZ	Zasadnicze Szkoły Zawodowe

1 Streszczenie

1.1 Sytuacja absolwentów placówek kształcenia zawodowego na rynkach pracy

W skali kraju trudno o całościowy obraz rezultatów kształcenia zawodowego. Niedawno powstał system informacji oświatowej, w którym pewnie znajdują się informacje o kierunkach kształcenia zawodowego, ale na razie nie można ocenić, w jakich zawodach ile osób wykształciło się w ostatnich latach. Dla władz powiatowych problemem jest niemożność stworzenia kompleksowego obrazu powiatowego rynku pracy, ponieważ nie wszystkie dane dotyczące tego rynku są dezagregowane do poziomu powiatu. Tak więc dostępne dane statystyczne nie pozwalają na dokładne określenie, w jakich zawodach młodzież kształci się nadmiernie, a w jakich niedostatecznie.

Według dostępnych statystyk na koniec IV kwartału 2009 najwyższa stopa bezrobocia dotyczyła absolwentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym (8,5%). Niewiele niższe bezrobocie występowało wśród absolwentów z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (7,9%).

Najważniejsze czynniki wpływające na sytuację absolwentów na rynku pracy to typ szkoły (uczniowie z zasadniczych szkół zawodowych mają większe problemy z wejściem na rynek pracy niż uczniowie pozostałych szkół zawodowych), podległość szkół zawodowych pod resort edukacji (co skutkuje mniejszym naciskiem na kształcenie zawodowe), jak i niedostateczne dopasowanie oferty szkół placówek kształcenia zawodowego do popytu na lokalnym rynku pracy. Należałoby dogłębniej badać zapotrzebowanie lokalnych pracodawców na pracowników o danym profilu zawodowym i wykształceniu. Problem ten z jednej strony odnosi się do oferty placówek kształcenia zawodowego (jej dopasowania w przypadku zmian na rynku pracy), z drugiej natomiast do wzbudzania zainteresowania uczniów konkretnymi (wskazanymi przez pracodawców) zawodami.

Przy czym kadry szkół brakuje danych potrzebnych, aby adekwatnie dostosować sposoby kształcenia do potrzeb rynku pracy. Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, kadra szkół zawodowych twierdzi, że podejmuje próby poznania zapotrzebowania rynku pracy na określone profile zawodowe, jednak ewidentnie jest to dla nich trudne.

Sytuację szkół zawodowych w Polsce dodatkowo pogarsza stereotypowe, negatywne postrzeganie szkół zawodowych (w szczególności zasadniczych szkół zawodowych) przez społeczeństwo (w tym rodziców i uczniów).

Dodatkowe zajęcia i umiejętności najbardziej potrzebne absolwentom kształcenia zawodowego na rynku pracy to: umiejętności specjalistyczne, znajomość języków, wiedza z zakresu przedmiotów ścisłych (szczególnie istotna w szkołach technicznych) oraz kompetencje społeczne.

Zmiany potrzebne, aby programy nauczania i sposoby kształcenia odpowiadały zapotrzebowaniu rynku pracy, dotyczą głównie wyposażenia pracowni, konsultowania programu z pracodawcami oraz zwiększenia liczby godzin poszczególnych zajęć. Zaś ocena zaplecza warsztatowego placówek kształcenia zawodowego jest uzależniona od typu kształcenia: szczególnie kierunki o profilu technicznym wymagają zaawansowanego technologicznie sprzętu, który – ze względu na szybki postęp technologiczny - wymaga stosunkowo częstych zmian w wyposażeniu.

Z badań jakościowych wynika, że istotną kwestią jest również aktualizowanie przygotowania nauczycieli kształcenia zawodu do prowadzenia zajęć z uczniami. Dlatego konieczne są praktyki u pracodawców nie tylko dla uczniów, ale także dla nauczycieli.

1.2 Charakterystyka potencjalnych beneficjentów - placówek kształcenia zawodowego oraz pracodawców/przedsiębiorców – działających w woj. mazowieckim

Zgodnie z danymi Kuratorium Oświaty w Warszawie na terenie województwa mazowieckiego w roku szkolnym 2010/2011 funkcjonowało 547 placówek kształcenia zawodowego. Największa koncentracja szkół zawodowych znajduje się w Warszawie i jej okolicach. W województwie mazowieckim kształceniu zawodowemu podlega 111.394 uczniów. Średnia liczba uczniów w placówce kształcenia zawodowego wynosi ok 230. Największymi szkołami pod względem liczby uczniów są technika – w tego typu szkole kształcą się średnio 330 uczniów, zasadnicze szkoły zawodowe mają średnio po 190 uczniów, a szkoły policealne ok 170. Znacznie mniejsze są technika uzupełniające ze średnią liczbą ok 100 uczniów oraz szkoły specjalne.

Ze względów demograficznych liczba uczniów we wszystkich typach placówek kształcenia zawodowego prawdopodobnie obniży się, nawet mimo (zdiagnozowanego przez ekspertów) nieznacznego zwiększenia się atrakcyjności szkół zawodowych w oczach uczniów.

W 2010 r. w woj. mazowieckim funkcjonowało 425 729 podmiotów gospodarczych mogących być potencjalnymi pracodawcami absolwentów placówek kształcenia zawodowego. Zdecydowanie większe znaczenie dla absolwentów miał sektor prywatny. Najwięcej pracodawców (190 449) było zarejestrowanych w branży: handel hurtowy i detaliczny. Drugą co do wielkości branżą stanowiło budownictwo.

Z badań ankietowych wynika, że zaledwie co dziesiątej szkole patronuje jakiś przedsiębiorca (całej szkole bądź wybranym klasom). Niski odsetek szkół objętych patronatem wynika przede wszystkim ze specyfiki tej formy współpracy – objęciem szkoły patronatem są zainteresowane tylko duże przedsiębiorstwa, których sytuacja finansowa może na to pozwolić. Obecnie współpracę z pracodawcami trzeba odbudować (zlikwidowano ją z racji upadku wielu zakładów pracy, redukcji kosztów działalności firm i braku zapotrzebowania na pracowników w okresie intensywnej modernizacji i redukcji kadr). Pierwsze kroki w tym kierunku czynią duże (często zagraniczne) firmy stykające się z deficytem chętnych do pracy. Najwięcej patronów (15) pochodzi z branży mechaniczno-mechatronicznej i dotyczy to wszystkich typów szkół.

1.3 Ocena trafności i użyteczności wsparcia kierowanego do placówek kształcenia zawodowego na realizację programów rozwojowych w ramach Działania 9.2

Dyrekcja szkół ma poczucie wpływu na rozwój szkoły, niemniej jako problematyczne wskazywana jest niewystarczająca komplementarność wsparcia systemowego (w ramach Priorytetu III PO KL) i doraźnego (z Priorytetu IX). Poza tym dyrektorzy mają świadomość barier wynikających z obowiązującej podstawy programowej, która w dużym stopniu ich ogranicza (brak możliwości szybkiego wprowadzenia nowych kierunków, jeśli nie ma ich na liście MEN, ograniczona możliwość modyfikacji istniejących programów).

Dyrektorzy zwracali uwagę, że to w dużej mierze od ich decyzji zależy aplikowanie o środki oraz udział w programach mających poprawić jakość kształcenia w ich placówkach. Oczywiście ich decyzje muszą być zatwierdzone przez organ prowadzący, stąd też ogromne znaczenie mają obustronne relacje oraz chęci osób tam pracujących. Niewątpliwie w przypadku pewnej grupy dyrektorów znaczenie ma fakt, że swoją funkcję uzyskali na podstawie konkursu i chcąc się ubiegać o stanowisko po raz kolejny muszą się wykazać inicjatywą.

Szkoły dysponują pewnym potencjałem pozwalającym opracować program rozwoju szkoły, jednak aby zapewnić jego kompleksowość powinien być on opracowany we współpracy z pracodawcami, przedstawicielami organów prowadzących szkoły oraz przedstawicielami rodziców. Ponadto, szkoły kształcenia zawodowego potrzebują wsparcia w zakresie dostosowania programu rozwoju szkoły do potrzeb regionalnego rynku pracy (danych prognostycznych, powiązania ze strategią województwa).

Jak wynika z badań, samo pojęcie programu rozwojowego jest niejasne i jest inaczej rozumiane przez ekspertów od edukacji, dyrekcje szkół i IZ PO KL. Dyrekcje szkół program rozwojowy traktują jako obowiązkowy dokument, tworzony raz na pięć lat (przy okazji konkursu na dyrektora placówki) i aktualizowany co roku. Obecnie jednak programy rozwojowe realizowane w ramach Działania 9.2 PO KL są wykorzystywane tylko na doraźne potrzeby projektu. Co więcej, z badań wynika, że plany nie są traktowane jako narzędzie zarządzania - kierowania rozwojem placówki kształcenia zawodowego. W efekcie *„samo pojęcie programu rozwojowego jest przeszkodą, bo jest niejasne”*.

1.4 Poziom wiedzy o możliwościach jakie daje Działanie 9.2 PO KL

Z badania ilościowego wynika, że większość (88%) szkół wiedziało o możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2, a spośród wszystkich respondentów $\frac{3}{4}$ planuje aplikowanie do Działania 9.2 w przyszłości. Jednak nie należy tego traktować jako deklaracji aplikowania, a jedynie jako branie pod uwagę takiej możliwości.

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że zarówno dyrektorzy szkół jak i przedstawiciele organów prowadzących szkoły są zdania, iż pokrycie wkładu własnego nie stanowi problemu – powiaty mają odpowiednie fundusze. Jako wkład własny często podawana jest praca wolontariuszy, poza tym organy prowadzące szkoły zabezpieczają odpowiednie środki. Wyniki te znalazły potwierdzenie w badaniu CATI: jedynie co dziesiąty przedstawiciel placówki, która nie złożyła wniosków w ramach Działania 9.2, wskazał na trudności z wniesieniem wkładu własnego.

Tym, co skłania szkoły do aplikowania o środki w ramach Działania 9.2 jest przeważnie chęć poprawienia oferty edukacyjnej szkoły, zaś istotną barierą są zasłyszane opinie o trudnościach uzyskania funduszy oraz wymagania formalne dotyczące niezbędnej dokumentacji.

Z badania CATI wynika, iż szkoły w większości nie korzystały ze wsparcia zewnętrznego (w tym ROEFS) przy opracowywaniu wniosku. Do skorzystania z pomocy Regionalnych Ośrodków EFS przyznało się zaledwie siedem szkół, a przeprowadzone badanie wskazuje, iż szkoły w bardzo małym stopniu kojarzą ROEFS i nie mają wiedzy, jaką pomoc może im zaoferować

1.5 Ocena trafności i spójności wskaźników Działania 9.2 PO KL

Osiągnięcie wartości docelowych części wskaźników dla Działania 9.2 jest utrudnione z powodu ich niejasnej konstrukcji oraz sposobu ich wyliczenia. Dokument „Podręcznik wskaźników Program Operacyjny Kapitał ludzki 2007-2013” przy opisie wskaźników podkreśla, iż *„każda szkoła może być wykazana tylko raz we wskaźniku na poziomie Priorytetu”*. Dlatego wyzwaniem nie jest tylko realizacja projektów przez szkoły, ale przede wszystkim przez szkoły, które do tej pory ich nie realizowały.

Podstawą wyliczenia dwóch z trzech wskaźników jest liczba szkół uwzględniająca także szkoły specjalne, w tym szkoły przysposabiające do pracy, które - jak wynika z informacji uzyskanych od przedstawicieli tego typu szkół - nie są zainteresowane aplikowaniem do Działania 9.2, gdyż ich rzeczywisty związek z rynkiem pracy jest niewielki.

Trzeba pamiętać, że podane wartości zmieniają się po planowanej przez IZ POKL tzw. dezagregacji wskaźników. Metodologia, według której będą liczone nowe wartości wskaźników, nie jest jeszcze ostatecznie znana. Jednak jest prawdopodobne, że zakładane wartości dla woj. mazowieckiego wzrosną. A już obecnie - niezależnie od wzrostu wartości docelowych wskaźników po dezagregacji - aby osiągnąć zakładane wartości, będą mogły być realizowane tylko projekty, które przyczyniają się do wzrostu wszystkich trzech wskaźników. Oznacza to ograniczenie wyboru form wsparcia przez szkoły.

O ile projekty zakładające wdrożenie programu rozwojowego szkoły są powszechne (bowiem niemal każde dodatkowe zajęcie dydaktyczne, wyrównawcze, informatyczne można zaliczyć do tej kategorii) to analiza wniosków wykazała, że zaledwie jedna trzecia złożonych wniosków zakładała współpracę z pracodawcami, natomiast praktyki lub staże zaplanowano jedynie w co piątym projekcie. Przy czym warto zauważyć, iż pojęcie „stażu” mogłoby być pewną szansą na poprawienie stopnia osiągnięcia wskaźnika, gdyż ze względu na to, że nie jest do końca określone pozwala szkołom na przyjęcie własnej definicji „stażu” i zrealizowaniu go w takiej formie i w takim zakresie jakie najbardziej odpowiadają danej szkole.

1.6 Charakterystyka projektów złożonych do dofinansowania oraz obecnie realizowanych w ramach Działania 9.2 w województwie mazowieckim

$\frac{3}{4}$ beneficjentów Działania 9.2 w woj. mazowieckim stanowią samorządowe jednostki organizacyjne. Ponad połowa szkół, która słyszała o działaniu 9.2 złożyła wniosek o dofinansowanie i w przypadku prawie połowy szkół (49%) taki projekt był realizowany na ich terenie. Większość (63%) wnioskodawców uzyskała dofinansowanie wszystkich złożonych wniosków, w co piątej szkole przynajmniej część wniosków została pozytywnie rozpatrzona, a jedynie w co szóstej żaden ze złożonych wniosków nie uzyskał dofinansowania.

Wśród szkół poddanych badaniu, które otrzymały dofinansowanie na co najmniej jeden ze złożonych wniosków, przeważają technika (54%), na drugim miejscu plasują się zasadnicze szkoły zawodowe (39%), inne szkoły stanowią bardzo nieliczny odsetek (oscylujący wokół 2-3%). Porównując te wyniki do ogólnej liczby poszczególnych typów szkół w woj. mazowieckim widać, że technika w znacznie większym stopniu niż ZSZ umieją wykorzystać możliwości jakie daje wsparcie Działania 9.2.

Wśród beneficjentów ostatecznych Działania 9.2. PO KL przeważają duże szkoły – mające powyżej 250 uczniów. Najczęściej dofinansowanie w ramach Działania 9.2 uzyskały szkoły z branży usługowej, turystyczno-gastronomicznej i mechaniczno-mechatronicznej – proporcjonalnie do liczby szkół o takim profilu w woj. mazowieckim.

Analiza wniosków wykazała, że najczęściej w projektach planowano zajęcia z zakresu doradztwa i przedsiębiorczości (zakładało je $\frac{2}{3}$ wszystkich przeanalizowanych wniosków). Na drugim miejscu były specjalistyczne kursy zawodowe (obecne w ponad połowie wniosków), a następnie zajęcia z języków obcych, zajęcia wyrównawcze oraz informatyczne. Zakup materiałów/doposażenie pracowni zakładało 45% wniosków poddanych analizie.

Szkoły realizujące projekty w ramach Działania 9.2 nieobejmujące współpracy z przedsiębiorcami z reguły prowadziły taką współpracę poza projektem, tylko nie wpisywały jej do wniosku, gdyż nie było to wymagane w dokumentacji konkursowej.

Z analizy wniosków wynika, iż wśród proponowanych przez szkoły aktywności są działania, które wydają się lepiej niż inne przygotowywać uczniów do wejścia na rynek pracy (np. praca metodą projektu), należałoby je zatem promować.

Niewiele wniosków zakładało realizację w partnerstwie, jeszcze mniej pod patronatem przedsiębiorcy. Na partnerów najczęściej wybierano jednostkę organizacyjną (w 40% wniosków zakładających partnerstwo), która udostępniała bazę lokalową, pomagała w akcji rekrutacyjnej i promocyjnej, a także była odpowiedzialna za kontakt pomiędzy liderem a placówkami objętymi

wsparciem. Pracodawcy byli partnerami w ¼ wniosków zakładających realizację projektu w partnerstwie.

Większość wniosków zakładała realizację projektu w jednej szkole.

Analizując liczby zatwierdzonych i odrzuconych wniosków widać, że od 2008r. zmniejsza się odsetek wniosków odrzucanych podczas oceny formalnej, jednak w dalszym ciągu wysoki jest odsetek wniosków odrzucanych w trakcie oceny merytorycznej.

Z wywiadów z Komisją Oceny Projektów wynika, iż prawie wszystkie elementy wniosku otrzymują niską punktację w czasie oceny merytorycznej, co oznacza że wnioskodawcy mają trudności w pisaniu projektów. Zdaniem członków KOP najniżej są oceniane elementy wniosku dotyczące spełniania kryterium równości szans kobiet i mężczyzn, kwestie związane z wydatkami projektu oraz wyjaśnieniem celu jego realizacji a także potrzeb grupy docelowej (po 46% wskazań wśród członków KOP). Zdaniem ekspertów oceniających wnioski główną przyczyną tych wad jest fakt, że wnioski są pisane przez zewnętrzne podmioty, nieznające sytuacji szkół, co jednak nie znalazło potwierdzenia w badaniach CATI.

1.7 Atrakcyjność współpracy placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami oraz jej determinanty – perspektywa szkół

Przedstawiciele szkół są zadowoleni ze współpracy z pracodawcami. Wartość dodana współpracy szkół/placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami polega przede wszystkim na zwiększeniu umiejętności praktycznych uczniów oraz lepszym ich przystosowaniu do wejścia na rynek pracy. Wywiady przeprowadzone z dyrektorami szkół, kierownikami kształcenia praktycznego i z nauczycielami wskazują, że praktyki nie tyle wnoszą wartość dodaną do nauczania zawodowego, co są jej niezbędnym elementem, bez którego uczniowie wynieśliby ze szkoły głównie wiedzę teoretyczną.

W opinii kadry placówek kształcenia zawodowego współpraca z przedsiębiorcami w zakresie organizacji obowiązkowych praktyk zawodowych nie jest jednak w pełni wystarczająca. Pracodawcy mogliby mieć bowiem większy wpływ na modernizację programów nauczania – przydałoby się gdyby w miarę z postępującymi zmianami na rynku pracy pracodawcy informowali, jakich umiejętności oczekują od uczniów placówek kształcenia zawodowego, tak by mogli oni lepiej odnaleźć się na rynku pracy w większym stopniu odpowiadając merytorycznym wymogom oferowanych miejsc pracy. Poza tym, pracodawcy mogliby pozytywnie wpłynąć na poziom merytoryczny kadry nauczającej, gdyby np. częściej zezwalali nauczycielom przedmiotów zawodowych na praktyki/staże w obrębie swoich przedsiębiorstw. Oczekowaną formą współpracy szkół z pracodawcami jest także wspieranie w większym stopniu (w sposób finansowy lub rzeczowy) wyposażenia pracowni i warsztatów szkolnych.

Przy wyborze przedsiębiorców kadra szkół kieruje się przede wszystkim branżą, a następnie dostępnością danego pracodawcy. Duże znaczenie mają również samodzielne poszukiwania miejsc praktyk przez uczniów.

Szkoły współpracują z przedsiębiorcami spoza terenu swojego miasta/powiatu, zdarza im się również współpracować z przedsiębiorstwami z zagranicy

Pracownicy szkół kształcenia zawodowego próbują poszukiwać aktywnie przedsiębiorców, z którymi można by nawiązać współpracę. Przy czym, szkoły w większych miastach mają łatwiej ze względu na większą liczbę potencjalnych pracodawców do współpracy.

Obecnie szkoły podejmują współpracę z pracodawcą głównie ze względu na konieczność organizacji obowiązkowych praktyk dla uczniów, aczkolwiek szkoły bardzo by chciały zostać objęte patronatem przedsiębiorcy. Współpraca w większym zakresie pomiędzy przedsiębiorcami a placówkami szkolnictwa zawodowego najczęściej występuje w branżach już dotkniętych lub zagrożonych

deficytem pracowników i wymagających jednocześnie specjalistycznych kwalifikacji. Dotyczy to przeważnie dużych przedsiębiorstw.

Współpraca z przedsiębiorcami wymaga od szkoły stosunkowo małych nakładów, przede wszystkim pracy kierownika kształcenia praktycznego, jednak co szósta szkoła nie współpracuje z żadnym pracodawcą, najczęściej współpracy z pracodawcami nie prowadzą zasadnicze szkoły zawodowe oraz małe szkoły (do 50 uczniów).

Współpraca szkoły/placówki kształcenia zawodowego z przedsiębiorstwami jest użyteczna, ale mogłaby być bardziej efektywna, gdyby następowała większa wymiana informacji na poziomie szkoła-pracodawca oraz gdyby państwo przeznaczało na nią większe fundusze (np. na pokrycie kosztów refundacji). Poza tym, eksperci z zakresu rynku pracy i edukacji zauważyli, że brakuje standardów prowadzenia praktyk, a także nie występuje wystarczająca kontrola praktyk ze strony szkoły.

Ponadto wyniki badań wskazują, że 2/5 szkół prowadzi współpracę z izbami rzemieślniczymi, ale tylko co piąta szkoła współpracuje z organizacjami pracodawców. Z perspektywy organizacji pracodawców ich współpraca z placówkami kształcenia zawodowego jest uzależniona od lokalnego kontekstu oraz zainteresowania samych szkół. Organizacje pracodawców mogą być istotnym aktorem w procesie kształcenia zawodowego – i nie chodzi tu tylko o to, że mogą one pełnić rolę instytucji egzaminacyjnej, która przeprowadza egzaminy zawodowe i wydaje dyplomy. Współpraca z organizacjami pracodawców rzeczywiście może ułatwić nawiązywanie kontaktów z pracodawcami (szczególnie w przypadku zawodów rzemieślniczych), ale też może pomóc w dostosowaniu sposobów kształcenia do potrzeb przedsiębiorców.

1.8 Atrakcyjność współpracy przedsiębiorców z placówkami kształcenia zawodowego oraz jej determinanty – perspektywa pracodawców

Przeciętnie jedna szkoła współpracuje z 22 przedsiębiorstwami, najczęściej ze szkołami współpracującą małe przedsiębiorstwa (zatrudniające 11-50 pracowników) oraz firmy z branży usługowej.

Najczęstszą formą współpracy przedsiębiorców ze szkołami kształcenia zawodowego jest organizacja obowiązkowych praktyk zawodowych – taka forma współpracy występuje w 90% szkół prowadzących jakąś formę współpracy z pracodawcą. Praktyki te trwają z reguły miesiąc, ale zdarzają się też praktyki dwutygodniowe. Z kolei zatrudnianie uczniów jako młodocianych pracowników (czyli organizacja zajęć praktycznych u pracodawcy, które z reguły odbywają się przez 3 lata) występuje – jak wynika z badania CATI - w 42% szkół zawodowych woj. mazowieckiego.

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów telefonicznych z przedsiębiorcami można stwierdzić, że pracodawcy obserwują spadek liczby uczniów, którzy chcieliby się u nich przyuczać do zawodu, co należy jednak tłumaczyć ogólnym spadkiem liczby uczniów szkół zawodowych. Z perspektywy pracodawców współpraca prowadzona jest przede wszystkim z konkretnymi uczniami, raczej niż ze szkołą.

Przedsiębiorcy nie są specjalnie skłonni podjąć współpracę ze szkołami wykraczającą poza organizację praktyk zawodowych. Z kolei zdaniem przedstawicieli szkół współpraca przedsiębiorców ze szkołami mogłaby w większym stopniu polegać na udostępnianiu przez zakłady pracy sprzętu do zajęć praktycznych oraz na fundowaniu przez pracodawców stypendiów dla uczniów

Gotowość i chęć współpracy pracodawcy ze szkołą wynika przede wszystkim z poczucia odpowiedzialności społecznej, a także z wymiernych korzyści odnoszonych z takiej współpracy. Małe firmy są bardziej otwarte na współpracę ze szkołami, a duże w większym stopniu decydują się na współpracę, gdy to im się opłaca.

Jeśli chodzi o koszty ponoszone przez pracodawcę w związku ze współpracą ze szkołą, to zdecydowanie głównym obciążeniem dla niego przy przyjmowania uczniów na praktyki/zajęcia praktyczne jest czas i koszt pracy pracownika oddelegowanego do zajmowania się uczniami w zakładzie pracy.

Koszty te są jednak chociaż w jakimś stopniu równoważone przez pracę uczniów praktykantów gdyż w większości firm uczniowie wykonują pewną pracę, co jest wymierną korzyścią dla przedsiębiorcy.

Badanie wskazuje, iż kwestie kluczowe, które mogłyby zwiększyć skłonność pracodawców do podejmowania współpracy to: kwestie finansowe (finansowanie opiekuna praktyk, refundacja kosztów kształcenia) oraz ograniczanie biurokracji i formalności. Z wywiadów przeprowadzonych z pracodawcami wynika również, że to szkoły powinny wyjść z inicjatywą organizacji praktycznej nauki zawodu, jeśli bowiem ani szkoła, ani uczniowie nie są w tym względzie aktywni, to pracodawcy sami z siebie prawie nigdy sami nie wychodzą z propozycją współpracy.

W celu poprawy sytuacji skierowano poniższe rekomendacje.

- Wiedza i umiejętności zawodowe nauczycieli powinny być aktualizowane m.in. poprzez praktyki u pracodawców.
- Konieczne jest zapewnienie lepszych źródeł informacji o potrzebach rynku pracy i losie absolwentów - dostarczenie danych bieżących, jak i prognostycznych. Należy rozwijać ten kierunek badań i analiz oraz w szerszym stopniu (aktywnie) promować wyniki prowadzonych obecnie badań dot. szkół zawodowych.
- Należy rozważyć możliwość realizacji projektów łączących komponent badawczy i realizację programu rozwojowego szkoły.
- Należy prowadzić kampanie społeczne przeciwdziałające stereotypowemu, negatywnemu postrzeganiu szkół zawodowych przez społeczeństwo (w tym przez potencjalnych uczniów i ich rodziców) zarówno na poziomie kraju (MEN), jak i projektu.
- Doradztwo zawodowe dla uczniów gimnazjum powinno być standardem, a nie innowacją.
- Konieczne jest docieranie z informacją, promowanie dobrych praktyk wśród szkół, które nie aplikują, organizowanie szkoleń z zakresu pisania wniosków, organizowanie szkoleń dla dyrektorów z zakresu możliwości aplikowania i realizowania projektów.
- Konieczna jest aktywizacja organów prowadzących szkoły, tak aby w szerszym niż dotychczas stopniu udzieliły wsparcia w przygotowaniu i realizacji projektów prowadzonym przez siebie szkołom i placówkom.
- Należy wskazywać potencjalnym wnioskodawcom najlepsze narzędzia/metody/aktywności do wykorzystania w projekcie, tak aby najbardziej efektywnie wpływać na jakość kształcenia.

- Należy wskazać wnioskodawcom możliwe rozwiązania „uelastyczniające” projekty, np. udział w projekcie więcej niż jednej szkoły, podawanie ogólnej liczby uczniów bez podziału na typ szkoły/zawód, częściowo otwartą rekrutację. Konieczne jest także zwrócenie większej uwagi wnioskodawców na właściwą diagnozę potrzeb i zainteresowania uczniów np. poprzez realizację badań na etapie przygotowywania wniosku.
- Należy uzupełnić listę wskaźników do Działania 9.2 POKL o wskaźnik produktu np. liczbę dodatkowych godzin zajęć zrealizowanych w ramach projektu.
- Należy rozważyć, czy obecne zapisy nie utrudniają szkołom specjalnym dostępu do środków w ramach POKL. Jeśli takie utrudnienie zostanie stwierdzone konieczne będą zmiany zapisów SzOP POKL lub podstawy wyliczania wskaźników odwołujących się liczby szkół w województwie.

2 Wprowadzenie

2.1 Podejście metodyczne

Partycypacyjny model ewaluacji

Wykonawca, jako podstawową zasadę realizacji niniejszego badania ewaluacyjnego, przyjął **partycypacyjny model ewaluacji**¹. Ewaluacja tak rozumiana powinna spełniać dwa kryteria jakości badania:

- rzetelności i poprawności metod gromadzenia danych;
- odpowiedniego wkomponowania procesu ewaluacji w praktykę działania instytucji zaangażowanych w ten proces.

Partycypacyjny model ewaluacji oznaczał włączenie w proces badawczy wszystkich istotnych interesariuszy, których badanie w ten lub w inny sposób dotyczyło.

Partycypacyjny model ewaluacji został osiągnięty w niniejszym badaniu poprzez:

- **Zastosowanie technik badawczych pozwalających różnym interesariuszom na sformułowanie nie tylko opinii, ale także przedstawienie i przedyskutowanie propozycji rozwiązań i rekomendacji** (podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych, telefonicznych wywiadów pogłębionych, zogniskowanych wywiadów grupowych, wywiadów kwestionariuszowych CATI, warsztatu heurystycznego, w którym wzięli udział przedstawiciele wszystkich interesariuszy zaangażowanych w ewaluację);
- **Możliwość uczestniczenia oraz obserwacji procesu ewaluacji przez Zamawiającego oraz uczestnictwo w procesie formułowania rekomendacji** (zogniskowane wywiady grupowe, warsztat heurystyczny);
- **Triangulację źródeł informacji** – czyli zaangażowanie w proces badawczy wszystkich interesariuszy, którymi byli przede wszystkim: Instytucja Pośrednicząca PO KL, Instytucja Pośrednicząca II stopnia w woj. mazowieckim, Instytucja Zarządzająca PO KL, beneficjenci Działania 9.2 PO KL oraz potencjalni beneficjenci (przede wszystkim szkoły i placówki kształcenia zawodowego), przedsiębiorcy współpracujący ze szkołami zawodowymi oraz instytucje tworzące otoczenie systemu edukacji zawodowej, organy prowadzące szkoły na poziomie powiatów, partnerzy społeczno-gospodarczy działający na terenie woj. mazowieckiego.

Założenia teoretyczne – analiza systemowa

Prawidłowe przeprowadzenie procesu badawczego związanego z ewaluacją działań prowadzonych w obszarze kształcenia zawodowego w woj. mazowieckim wymagało określenia **podstawowych założeń teoretycznych**, które byłyby fundamentem i drogowskazem prowadzonego badania. W niniejszym badaniu ramy teoretyczne ewaluacji stanowiły **teoria systemów i wiążąca się z nią**

---

¹ Cousins J.B., Whitmore E. 1998. Framing participatory evaluation. *New Direction for Evaluation*. Nr 80, 5-23; King J.A. 2005. Participatory evaluation, w: S. Mathison (red) *Encyclopedia of Evaluation*, Thousand Oaks, Ca-London: Sage. str. 291-294.; Stake R. 2000. A Modest commitment to the promotion of democracy. *New Direction fir Evaluation*. Nr 85,97-107. str. 104.; Alkin M. C. 2004: *Evaluation roots: tracing theorist' views and influences*. Thousand Oaks, Ca- London: Sage. Str. 331-343. Wybór powyższych pozycji za: Olejniczak. K. 2008. *Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Studium ewaluacji średniookresowych INTERREG III*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar. Opracowanie także na podstawie: Guba, Egon G., Yvonne S. Lincoln. 1989. *Fourth Generation Evaluation*. London: SAGE Publications; Patton, Q. 1997. *Utilization-focused evaluation: the new century text*. London: Sage Publication. Str. 100.

analiza systemowa - najodpowiedniejsze w związku ze złożonością i kompleksowością badania i analiz.

Punktem wyjścia jest **teoria systemów, która opiera się na założeniu, że współczesny świat jest niespotykaniem złożonym i kompleksowym zbiorem systemów i podsystemów**. Nie sposób zrozumieć zjawisk mających miejsce w jego obrębie oraz jego samego bez próby podejścia całościowego, a nie jedynie fragmentarycznego spojrzenia na poddane analizie zjawisko, którym w tym przypadku, są przyczyny nieosiągnięcia zakładanych rezultatów dotyczących współpracy szkół/placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami.

Każde zjawisko społeczne jest układem o skomplikowanej, wielopoziomowej i wieloelementowej strukturze, mającym miejsce w dynamicznym otoczeniu, które wpływa na jego kształt. Teoria systemu zakłada, że każdy **system składa się z różnorodnych podmiotów oraz interakcji zachodzących między nimi**. Innymi słowy każdy podmiot jest elementem (lub pod-systemem) wielu innych systemów i jest połączony różnego rodzaju relacjami. W celu uchwycenia związków między poszczególnymi elementami systemu, bez redukcji ich kompleksowości wykorzystana została **analiza systemowa**. Najpierw wyszczególnieni zostali główni aktorzy (podmioty) biorące udział w procesie kształcenia zawodowego, dla których zostały określone i zbadane zachodzących między nimi relacje. Wszystkie elementy zostały odniesione następnie do szerszego środowiska, w jakim mają one miejsce. Wyniki analizy zostały przedstawione w rozdz. 4.9.

2.2 Opis przedmiotu badania – charakterystyka działania 9.2.

Przeprowadzona ewaluacja pn. *Ewaluacja stopnia osiągnięcia wskaźników Działania 9.2 PO KL w województwie mazowieckim* dotyczyła Działania 9.2 Podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. Powodem przeprowadzenia badania była ocena Instytucji Pośredniczącej oraz Instytucji Pośredniczącej II stopnia (za Sprawozdaniem półrocznym z realizacji Priorytetu (I półrocze 2010 r.) dotycząca realizacji tego Działania. Zgodnie z nią, składane w ramach Działania 9.2 PO KL wnioski były niskiej jakości – dużej części nie udało się uzyskać pozytywnej oceny merytorycznej, jak również występowało stosunkowo niewielkie zainteresowanie ze strony Beneficjentów. Instytucja Pośrednicząca II stopnia identyfikowała obowiązek wniesienia wkładu własnego w wysokości 12,75% wartości projektu jako jedną z głównych przyczyn mniejszego zainteresowania aplikowaniem. Szkoły zawodowe najczęściej są prowadzone przez powiaty, które osiągają niewielkie dochody własne, czym tłumaczą ograniczone lub brak środków na pokrycie wkładu własnego. Ponadto wskazane zostało także ograniczone spektrum beneficjentów – szkół prowadzących kształcenie zawodowe.

Działanie 9.2 PO KL jest działaniem dedykowanym kształceniu zawodowemu. Jego celem jest wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem kształcenia osób dorosłych) służące podniesieniu zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia. Wykorzystanie oferowanego wsparcia ma skutkować m.in.:

- modernizacją szkolnictwa zawodowego
- dostosowaniem oferty kształcenia zawodowego do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy
- zwiększeniem atrakcyjności szkolnictwa zawodowego (dla uczniów i dla potencjalnych pracodawców absolwentów szkół zawodowych).

Cele te mają być osiągnięte dzięki realizacji kompleksowych programów rozwojowych szkół i placówek, ukierunkowanych na zmniejszanie dysproporcji w osiągnięciach uczniów w trakcie

procesu kształcenia oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia oraz realizację projektów polegających na diagnozowaniu potrzeb edukacyjnych w obszarze szkolnictwa zawodowego zgodnie z potrzebami lokalnego i regionalnego rynku pracy.

Beneficjentem Działania mogą zostać wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych), zaś grupy docelowe stanowią między innymi:

- uczniowie i słuchacze szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych)
- szkoły i placówki (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych)
- szkoły policealne
- partnerzy społeczno – gospodarczy
- pracodawcy

Dotychczas w województwie mazowieckim w ramach Działania 9.2 PO KL ogłoszone zostały 3 nabory:

- nr 1/POKL/9.2/2008 (ogłoszony 1.02.2008, zakończony 5.09.2008)
- nr 1/POKL/9.2/2009 (ogłoszony 6.04.2009, zawieszony 28.08.2009, wznowiony 17.12.2009 oraz ponownie zawieszony 22.04.2010)
- nr 1/POKL/9.2/2010 (ogłoszony 8.07.2010, zakończony 6.08.2010)

Uruchomienie kolejnego konkursu planowane było na marzec 2011 r. W wyniku dotychczas przeprowadzonych konkursów zostały podpisane umowy na realizację 106 projektów, z czego do 31 grudnia 2010 r. zakończyła się realizacja 21 projektów.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące stopnia osiągnięcia wskaźników Działania 9.2 na dzień 30.11.2010 oraz dodatkowo ich wartości w kontekście możliwej ponownej dezagregacji wartości docelowych wskaźników dokonywanej przez Instytucję Zarządzającą. Dezagregacja ta skutkować będzie zwiększeniem wartości docelowych.

Tabela 1. Wskaźniki w Działaniu 9.2. PO KL oraz stopień ich osiągnięcia.

Nazwa wskaźnika	Stopień osiągnięcia wskaźnika	
	na dzień 30 listopada 2010	po dezagregacji
liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe	11,11%	7,14%
liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	1,94%	1,24%
liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Priorytetu	0,37%	0,13%

Źródło: dane zawarte w SIWZ.

W świetle powyższych danych postęp rzeczowy realizacji Działania 9.2 w chwili obecnej należy uznać za dalece niewystarczający - mimo że Instytucja Pośrednicząca dla komponentu regionalnego PO KL w woj. mazowieckim od początku wdrażania Działania 9.2 wprowadzała mechanizmy preferowania (kryteria strategiczne) projektów przewidujących współpracę placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami. Ponadto konkurs ogłoszony w 2010 r. oraz planowany na rok 2011 dotyczy wyłącznie typu projektu „programy rozwojowe szkół i placówek”.

W celu umożliwienia otrzymania wsparcia w ramach Działania przez jak największą liczbę beneficjentów nabór w roku 2010 w ramach kryteriów dostępu ograniczył liczbę do dwóch liczbę wniosków aplikacyjnych, które może złożyć beneficjent oraz określił maksymalny okres realizacji projektów na 36 miesięcy. Pomimo tych działań dotychczas nie uzyskano planowanego efektu w postaci znacznego wzrostu wartości osiągniętych wskaźników.

2.3 Cele badania

Celem ewaluacji było **zidentyfikowanie przyczyn** nieosiągnięcia zakładanych rezultatów dotyczących współpracy szkół/placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami, a także **uzyskanie wiedzy** dotyczącej realizowanych w ramach działania projektów.

Badanie pozwoliło na ocenę, czy rodzaje wsparcia oferowanego w ramach Działania były **adekwatne i użyteczne** dla szkół/placówek kształcenia zawodowego i pracodawców oraz czy założenia dotyczące wskaźników tego Działania były **trafne**.

W wyniku ewaluacji sformułowane zostały **rekomendacje** dotyczące dalszego wdrażania Działania 9.2 PO KL w województwie mazowieckim.

2.4 Zakres badania

➤ Zakres podmiotowy:

Badaniem zostały objęte:

- docelowe grupy odbiorców określone w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki dla Działania 9.2
- potencjalni interesariusze Działania 9.2 PO KL.

➤ Zakres przedmiotowy:

Badaniem zostały objęte projekty składane oraz realizowane w ramach Działania 9.2 PO KL, w tym kontekst wdrażania tego Działania.

➤ Zakres czasowy:

Badanie objęło okres od 1.02.2008 r. do 31.03.2011 r.

➤ Odbiorcy badania:

Rezultaty przeprowadzonego badania będą wykorzystane przez Instytucję Pośredniczącą PO KL w województwie mazowieckim – głównego odbiorcę ewaluacji. Odbiorcami wyników badania będą także Instytucja Zarządzająca oraz Instytucja Pośrednicząca II stopnia w województwie mazowieckim.

2.5 Opis okoliczności towarzyszących badaniu

Wykonawca zidentyfikował następujące czynniki mające wpływ na realizację założonej metodologii badania:

- **Część terenowa badania zbiegła się w czasie z terminem egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe** (od 13.06.2011), końcem roku szkolnego w klasach programowo najwyższych szkół zasadniczych zawodowych i policealnych (10.06.2011) **oraz zakończeniem zajęć dydaktycznych w szkołach** innego typu (22.06.2011). W konsekwencji zaproszenie respondentów na wywiady grupowe, umówienie się na studia przypadku oraz realizacja badań CATI było trudniejsze niż zwykle. Dlatego też liczba uczestników wywiadów FGI była mniejsza, a realizacja ankiet CATI wymagała kilkukrotnego kontaktowania się z przedstawicielami placówek.

- **Krótki okres przeznaczony na realizację badania.** Długotrwała procedura wyboru Wykonawcy oraz określony datą termin oddania wstępnej wersji raportu końcowego spowodowały, że czas, który pozostał na całość badania wyniósł tylko dziewięć tygodni (w tym na fazę badań terenowych – 4,5 tygodnia). W konsekwencji wszystkie metody badawcze musiały być stosowane prawie równolegle, a korzyści wynikające z wcześniejszej realizacji badań jakościowych względem ilościowych – ograniczone. Wcześniejsza realizacja badań jakościowych bowiem mogłaby dostarczyć np. informacji niezbędnych do domknięcia/poszerzenia kafeterii dla niektórych pytań w ankiecie CATI i CAWI, co pozwoliłoby na uzyskanie bardziej szczegółowych wyników.
- **Trudności z pozyskaniem danych od instytucji wdrażających Działanie 9.2 POKL.** Proces uzyskiwania części danych potrzebnych do realizacji badania był długotrwały. Na przykład wnioski do analizy wielokryterialnej otrzymano dopiero na 1,5 tygodnia przed oddaniem wstępnej wersji raportu.
- **Lista członków KOP nieadekwatna do zaproponowanej metody badawczej.** Do badania kwestionariuszowego członków KOP zaproponowano metodę wywiadu bezpośredniego. Zakładano jednocześnie, że większość z tych osób stanowić będą pracownicy IP i IP2. To założenie czyniło zaproponowaną metodę badawczą wykonalną w czasie przeznaczonym na badania terenowe. Otrzymana przez Wykonawcę lista członków KOP zawierała w większości przypadków wyłącznie adresy mailowe asesorów. Zdecydowaną większość stanowili eksperci zewnętrzni. Powyższe czynniki w połączeniu z późnym terminem otrzymania listy spowodowały, że zgodnie z przewidzianą w Raporcie Metodologicznym możliwością, zdecydowano przeprowadzić wśród członków KOP badanie metodą CAWI (kwestionariusz internetowy).
- **Odmowa wywiadu indywidualnego przez przedstawiciela MEN.** Dyrekcja Departamentu Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego odmówiła rozmowy na tematy związane z Priorytetem IX POKL, uzasadniając to faktem, że MEN odpowiedzialne jest wyłącznie ze wdrażania Priorytetu III POKL.

3 Zastosowana metodologia

3.1 Zestawienie zastosowanych metod badawczych i analitycznych

Zaproponowany w niniejszym badaniu zestaw metod badawczych miał charakter komplementarny. Wykorzystanie różnorodnych, jakościowych, ilościowych i eksperckich narzędzi badawczych i analitycznych pozwoliło na zebranie kompleksowych i wyczerpujących informacji, pozyskanych od szerokiego kręgu osób i instytucji. Różnorodność technik gromadzenia informacji i ich analizy pozwoliła lepiej poznać i zrozumieć przedmiot badania oraz umożliwiła dokonywanie odniesień i porównań.

Poniżej znajduje się **zestawienie zrealizowanych metod/technik badawczych**.

Tabela 2. Zestawienie metod badawczych

Metoda/technika	Opis realizacji
Analiza materiałów i danych zastanych (desk research)	Analizie poddane zostały: <ul style="list-style-type: none"> wszystkie dokumenty wskazane przez Zamawiającego w SOPZ, dokumenty zidentyfikowane przez Wykonawcę na etapie przygotowywania niniejszej oferty, dokumenty, które zostały zidentyfikowane na etapie realizacji badania, jako niezbędne w prowadzonej ewaluacji. Listę dokumentów zawiera załącznik nr 1.
Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)	Zrealizowane zostały indywidualne wywiady pogłębione z następującymi respondentami: <ul style="list-style-type: none"> 1 wywiad (diada) z pracownikami IZ PO KL, 1 IDI z pracownikiem Instytucji Pośredniczącej, 1 IDI z pracownikiem Instytucji Pośredniczącej II stopnia, 4 IDI z pracownikami organów prowadzących szkoły - powiatów W sumie zostało przeprowadzonych 7 IDI . Listę respondentów zawiera załącznik nr 2. Zamiast drugiego zaplanowanego wywiadu w IP2 odpowiedzi na pytania – zgodnie z życzeniem pracowników MJWPU – otrzymano na piśmie (drogą mailową). Nie udało się przeprowadzić wywiadu w MEN z powodu odmowy respondenta.
Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI)	TDI zostały przeprowadzone z: <ul style="list-style-type: none"> 10 TDI z przedsiębiorcami współpracującymi ze szkołami/placówkami kształcenia zawodowego 10 TDI z przedsiębiorcami nie współpracującymi ze szkołami/placówkami kształcenia zawodowego, jednak dla których taka współpraca mogłaby być potencjalnie interesująca. 2 TDI z przedstawicielami ROEFS działających w woj. mazowieckim. Wykonawca przeprowadził dodatkowo : <ul style="list-style-type: none"> 3 wywiady TDI z organizacjami pracodawców/przedsiębiorców. Łącznie zrealizowano 25 telefonicznych wywiadów pogłębionych . Listę respondentów zawiera załącznik nr 3.
Zogniskowane wywiady grupowe (FGI)	Przeprowadzono 3 zogniskowane wywiady grupowe : <ul style="list-style-type: none"> 2 FGI z przedstawicielami szkół i placówek kształcenia zawodowego, 1 FGI z ekspertami z zakresu rynku pracy oraz edukacji. Listę respondentów/reprezentowanych przez nich instytucji zawiera załącznik nr 4.

<p>Wspomagane komputerowo wywiady telefoniczne (CATI)</p>	<p>Badaniem zostały objęte wszystkie szkoły i placówki kształcenia zawodowego w woj. mazowieckim (547² podmiotów, w tym 48 podmiotów samodzielnych i 499 zespołów szkół). Badanie objęło więc całą populację beneficjenta ostatecznego Działania 9.2, jakimi w woj. mazowieckim są:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zasadnicze szkoły zawodowe - 192 placówki • technika – 210 placówek • technika uzupełniające - 30 placówek • szkoły policealne - 59 placówek oraz • szkoły specjalne przysposabiające do zawodu – 56 placówek. <p>Osiągnięto zakładany poziom realizacji - wyniósł on 64% (zrealizowano ankiety w 335 placówkach).</p>
<p>Studium przypadku (case study)</p>	<p>Do studium przypadku zostały wybrane szkoły/placówki kształcenia zawodowego, które realizowały (bądź chciały realizować) projekty w ramach Działania 9.2 PO KL. Szczególna uwaga podczas przeprowadzenia studiów przypadku została położona na aspekt współpracy szkół z przedsiębiorcami/pracodawcami z regionu.</p> <p>Zostało zrealizowanych w sumie 5 studiów przypadku:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3 studia przypadków w szkołach/placówkach prowadzących kształcenie zawodowe, które podpisały umowy w ramach Działania 9.2 PO KL oraz • 2 studia w szkołach/placówkach, które składały wniosek, ale nie uzyskały dofinansowania. <p>Listę respondentów zawiera załącznik nr 5.</p>
<p>Badanie kwestionariuszowe CAWI</p>	<p>Badaniem objęto wszystkich członków KOP oceniającymi wnioski w ramach Działania 9.2 PO KL, do których Wykonawca otrzymał kontakty. Tak jak zostało to przewidziane w Raporcie Metodologicznym w przypadku ekspertów zastosowano drogę mailową (ankieta CAWI).</p> <p>Uzyskano 15 ankiet (zwrot na poziomie 34% spowodowany jest zarówno nieaktualnością części adresów, jak i krótkim czasem jaki pozostał na realizację badania).</p>
<p>Wielokryterialna analiza wniosków</p>	<p>Analizie miały zostać poddane wszystkie wnioski (198) z listy przekazanej przez Zamawiającego. W materiałach przekazanych Wykonawcy do analizy odnotowano brak 27 wniosków z listy, natomiast na ich konto przeanalizowano 25 wniosków, które znalazły się w przekazanej bazie.</p>
<p>Warsztat heurystyczny</p>	<p>Warsztat odbył się 05.07.2011 r.</p> <p>Jego uczestnikami byli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawiciele IP, IP II stopnia; • przedstawiciel szkół zawodowych i placówek kształcenia zawodowego, • przedstawiciele organów prowadzących szkoły. <p>Listę respondentów zawiera załącznik nr 6.</p>
<p>Analizy terytorialne i analizy sieci współpracy</p>	<p>Analizy terytorialne zostały przeprowadzone w podziale na jednostki administracyjne (powiaty) i zaprezentowane w postaci map (kartogramów).</p> <p>Analiza sieci współpracy została przeprowadzona w odniesieniu do placówek kształcenia zawodowego ze względu na cechę jaką jest typ szkoły/placówki. Ponadto terytorialna analiza współpracy uzupełniona została poprzez analizę czynników wpływających na osiągnięcie wskaźników Działania 9.2. przedstawioną w postaci mindmapy prezentującej systemowe ujęcie problemu badawczego.</p>

² Zwiększona względem zakładanej w Raporcie Metodologicznym liczba placówek objętych badaniem CATI (z 492 do 547), wynikała z początkowego nieuwzględnienia szkół specjalnych przysposabiających do zawodu, które jednak mogą być beneficjentami Działania 9.2. i które należało objąć badaniem.

4 Opis wyników badania

4.1 Sytuacja absolwentów placówek kształcenia zawodowego na rynkach pracy

Dostępne dane statystyczne nie pozwalają na dokładne określenie, w jakich zawodach młodzież kształci się nadmiernie, a w jakich niedostatecznie

Badania wpływu edukacji na rynek pracy są stosunkowo skromne, a to dlatego, że brakuje podstawowych informacji statystycznych z tego zakresu. Dane o zatrudnieniu, bezrobociu, aktywności zawodowej w najlepszym przypadku zawierają informacje o poziomie wykształcenia (ale już bez odróżniania wykształcenia wyższego magisterskiego od licencjackiego). Tylko niektóre dostępne analizy podają informacje o dziedzinach wykształcenia, przy czym dostępne typologie są bardzo szerokie i większość osób włącza się w 2-3 kategorie (nauki humanistyczne, ścisłe/matematyczne), co nie pozwala dokładnie stwierdzić, w jakich zawodach młodzież kształci się nadmiernie a w jakich niedostatecznie – przynajmniej z bieżącej perspektywy osiągania równowagi na rynku pracy. Można by wykorzystywać dane o grupach zawodowych, lecz również w tym przypadku są one mało użyteczne gdyż są bardzo duże, w części pokrywają się z poziomem wykształcenia a poza tym odnoszą się do zawodu wykonywanego a nie wyuczonego³. Ponadto, jak zauważyli m.in. eksperci z zakresu rynku pracy i edukacji, klasyfikacja zawodów w edukacji jest inna niż zawodów funkcjonujących na rynku pracy – „klasyfikacja zawodów szkolnych a ministerstwa pracy nie pokrywają się w pełni”⁴. Oznacza to, że zawody szkolne nie nadążają za tym, co dzieje się na rynku pracy. A bez podstaw programowych nie można prowadzić kształcenia w określonym zawodzie. Dodatkowo, na liście zawodów szkolnych znajdują się zawody martwe.

Istnieje poważna luka dotycząca badań popytu na pracę odnosząca się do wakatów – dopiero od niedawna GUS objął badaniami wszystkie klasy firm i instytucji (przedtem ujmowano tylko podmioty zatrudniające powyżej 10 osób⁵). W ogłoszeniach prasowych i na portalach internetowych zajmujących się pośrednictwem pracy dominują oferty pracy dla osób z wyższym wykształceniem, a do urzędów pracy tradycyjnie są zgłaszane głównie wakaty przeznaczone dla osób niżej kwalifikowanych. Nie ma więc dobrej statystyki wolnych miejsc pracy, a na podstawie istniejących danych obraz nie jest jednoznaczny.

W skali kraju **trudno o całościowy obraz rezultatów kształcenia zawodowego**. Niedawno powstał system informacji oświatowej, w którym pewnie znajdują się informacje o kierunkach kształcenia zawodowego, ale na razie nie można ocenić, w jakich zawodach ile osób wykształciło się w ostatnich latach. Dla władz powiatowych problemem jest – jeśli wykazują się one aktywnością na tym polu – **niemożność stworzenia kompleksowego obrazu powiatowego rynku pracy, ponieważ nie wszystkie dane dotyczące tego rynku są dezagregowane do poziomu powiatu**.⁶

W woj. mazowieckim prowadzone są obecnie badania szkolnictwa zawodowego w ramach Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. Jednakże także tu dostępność danych na poziomie

---

³ por. Sztanderska, U., Wojciechowski, W. 2008. *Czego (nie) uczą polskie szkoły? System edukacji a potrzeby rynku pracy w Polsce*. Warszawa: Fundacja FOR.

⁴ Wywiad z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji.

⁵ Podmioty zatrudniające powyżej 10 osób objęte są obowiązkową statystyką publiczną. Jednakże to firmy/instytucje zatrudniające do 9 pracowników stanowią większość pracodawców w Polsce (i woj. mazowieckim). GUS rozpoczął badania na reprezentatywnych próbach takich podmiotów.

⁶ Por. GUS.2006. *Analiza sytuacji na wybranych powiatowych rynkach pracy*. W przypisie 4 wspomniano, że obecnie prowadzone są badania podmiotów zatrudniających <10 pracowników. Jednakże wielkość prób (ograniczona z powodu racjonalizacji wydatków) nie pozwala na dezagregację danych na poziomie niższe niż region/subregion.

powiatu będzie ograniczona, bowiem badania prowadzone są nie w całym woj. mazowieckim, ale w wybranych powiatach, co uniemożliwi dokonywanie porównań⁷.

Według dostępnych statystyk na koniec IV kwartału 2009⁸ najwyższa stopa bezrobocia dotyczyła absolwentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym (8,5%). Niewiele niższe bezrobocie występowało wśród absolwentów z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (7,9%). Jednocześnie wskaźnik zatrudnienia dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wyniósł 62,2%, a dla policealnych i średnich zawodowych 61,1%⁹.

Jedną z przyczyn utrudniających znalezienie pracy był niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, nieodpowiadających zapotrzebowaniu zgłaszanemu przez pracodawców. Pracodawcy bowiem najczęściej oczekują od absolwentów oprócz wiedzy zawodowej także takich kompetencji jak odpowiedzialność, komunikacji oraz umiejętności współpracy w grupie¹⁰. W grudniu 2010 r. wykształcenie niższe od średniego posiadało 130.490 osób, tj. 54,7% ogółu bezrobotnych w woj. mazowieckim, z tego: 63.174 osoby posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe (26,5% ogółu bezrobotnych) – pozostałe 28,2% to osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. W stosunku do grudnia 2009 r. liczba bezrobotnych z wykształceniem poniżej średniego zwiększyła się o 4.946 osób (o 3,9%), a ich udział w liczbie bezrobotnych ogółem zmniejszył się o 1,2 punktu procentowego. Problem bezrobocia z powodu niskiego poziomu wykształcenia dotyczył w szczególności absolwentów w powiatach: plockim - gdzie wykształcenie niższe od średniego posiadało 66,3% ogółu bezrobotnych, przysuskim (64,3%), radomskim (63,4%), płońskim (62,0%), kozienickim (61,5%) oraz szydłowieckim (61,2%). Najniższy współczynnik udziału bezrobotnych z wykształceniem niższym od średniego dotyczył miast: Warszawa (40,0%), Ostrołęka (45,7%) i Siedlce (46,1%) oraz powiatów: sokołowski (47,6%), grodziski (48,3%) i łosicki (48,9%). Bezrobotni legitymujący się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym stanowili w tym okresie 22,1% ogółu bezrobotnych (52.711 osób).

Największy wzrost zarówno liczby bezrobotnych, jak i udziału procentowego, odnotowano wśród bezrobotnych posiadających wykształcenie policealne i średnie zawodowe – liczba bezrobotnych zwiększyła się o 3.269 osób, przy wzroście udziału o 0,1 punktu procentowego (Tabela 3).

Tabela 3. Bezrobotni według wykształcenia w woj. mazowieckim.

wyszczególnienie	2008 rok		2009 rok		2010 rok	
	osoby	%	Osoby	%	osoby	%
ogółem	178 028	100,0	224 480	100,0	238 341	100,0
W tym z wykształceniem:						
wyższym	16 017	9,0	23 987	10,7	28 255	11,9
policealnym i średnim zawodowym	39 478	22,2	49 442	22,0	52 711	22,1
średnim ogólnokształcącym	17 936	10,1	25 507	11,4	26 885	11,3
zasadniczym zawodowym	50 159	28,2	61 307	27,3	63 174	26,5
gimnazjalnym i poniżej	54 438	30,5	64 237	28,6	67 316	28,2

Źródło: Rynek pracy województwa mazowieckiego w 2010 roku, WUP w Warszawie, kwiecień 2011

⁷ Badania są realizowane w następujących powiatach: piaseczyński, plocki, ciechanowski, sokołowski, radomski, żuromiński, przasnyski, przyskowski, miasto Radom, miasto Ostrołęka, miasto Płock, miasto Siedlce.

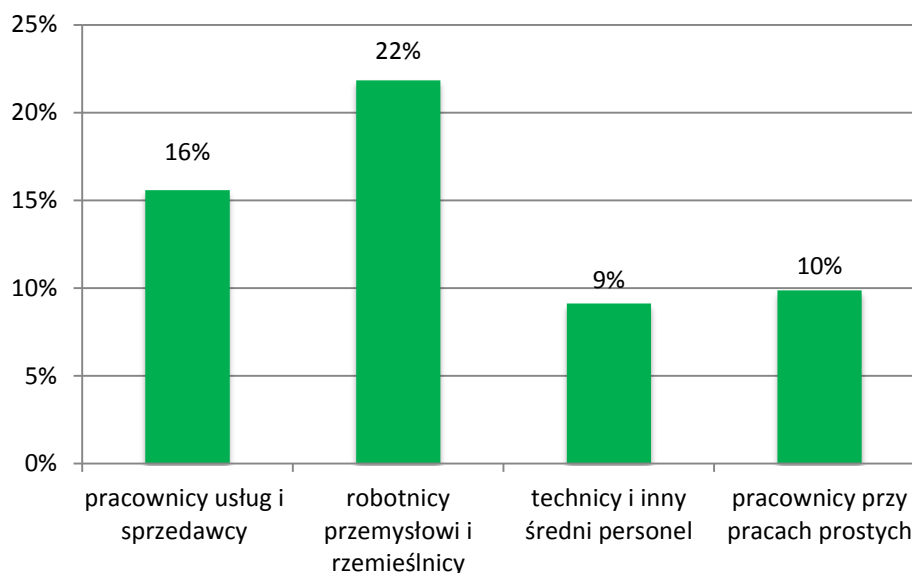
⁸ Dostępne dane na temat szkolnictwa zawodowego (m.in. GUS, MEN, KOWEZIU) różnią się między sobą. Wykonawca w części dotyczącej diagnozy szkolnictwa zawodowego odwoływał się będzie do danych z Rocznika Statystycznego Województwa Mazowieckiego 2010.

⁹ Dane z Rocznika Statystycznego Województwa Mazowieckiego 2010, tablica 2 (66). *Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku oraz poziomu wykształcenia w IV kwartale 2009 r.*

¹⁰ Agrotec Polska. 2010. *Kompetencje Społeczne. Raport Końcowy z badań w ramach projektu „Myśleć, pracować, współpracować. Kompetencje społeczne na rynku pracy”* Warszawa: Agrotec Polska - projekt innowacyjny realizowany przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży w ramach PO KL Działanie 9.6, dotyczący modernizacji programu nauczania w szkołach zawodowych.

Najwięcej, bo aż 1/5 ogółu bezrobotnych w woj. mazowieckim, stanowili robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy. Kolejną grupą najbardziej dotkniętą bezrobociem byli pracownicy usług i sprzedawcy (16% ogółu bezrobotnych). Nieco mniejszy wskaźnik dotyczył grup: technicy i inny średni personel (9%) oraz pracownicy przy pracach prostych (10%).

Wykres 1. Bezrobotni wg wielkich grup zawodów na koniec grudnia 2010.

Źródło: opracowanie własne wg Rynek pracy województwa mazowieckiego w 2010 roku, WUP w Warszawie, kwiecień 2011.

Najważniejsze czynniki wpływające na sytuację absolwentów na rynku pracy to typ szkoły (zasadnicze szkoły zawodowe versus pozostałe szkoły zawodowe), uzależnienie szkół zawodowych od resortu edukacji, niedostateczne dopasowanie oferty szkół i placówek kształcenia zawodowego do popytu na lokalnym rynku pracy

Można wskazać na cztery główne czynniki mające wpływ na sytuację absolwentów szkół zawodowych na rynku pracy. Typ szkoły oraz niedopasowanie oferty szkół i placówek kształcenia zawodowego do popytu na lokalnym rynku pracy można uznać za czynniki pośrednie natomiast dwa pozostałe (podległość szkół zawodowych pod resort edukacji oraz negatywne postrzeganie szkół zawodowych) można uznać za czynniki pośrednie. Poniżej przedstawiono charakterystykę każdego z nich.

Pierwsza determinanta to **typ szkoły**: zarówno eksperci, jak i pracodawcy wskazywali, że należy uwzględnić **podział na zasadnicze szkoły zawodowe i pozostałe szkoły zawodowe**. Sytuacja uczniów zasadniczych szkół zawodowych jest znacznie gorsza, wywodzą się oni z reguły z najtrudniejszych środowisk, mają największe braki edukacyjne, brakuje im też wielu kompetencji społecznych, cechuje ich niski etos pracy. Przez to jest im nie tylko trudniej znaleźć i utrzymać zatrudnienie, ale także skorzystać z praktyk zawodowych lub praktycznej nauki zawodu u pracodawców. Potwierdza to również analiza wniosków składanych w ramach Działania 9.2 PO KL – ich autorzy jako uzasadnienie potrzeby realizacji projektu bardzo często podkreślają niskie kompetencje uczniów ZSZ oraz potrzebę ich społecznej reintegracji, po to by mogli się oni następnie odnaleźć na rynku pracy. Inaczej z kolei rysuje się sytuacja młodzieży uczącej się w technikach. Wychowankowie tych szkół to niejednokrotnie rozchwytywani specjaliści¹¹. Młodzież

¹¹ Dane dotyczące rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez m.st. Warszawę w roku szkolnym 2010/2011 pokazują, że średnia liczba punktów z egzaminu gimnazjalnego wymagana, aby dostać się

kształcąca się w innych typach szkół zawodowych plasuje się pomiędzy tymi dwiema krańcowymi kategoriami. Jak widać zatem powszechnie stosowana generalizacja „szkoły zawodowe” jest nieuprawniona i myląca, bowiem sytuacja uczniów i absolwentów różnych typów szkół zawodowych i potencjał do znalezienia pracy po ich ukończeniu różnią się znacznie.

Drugim istotnym czynnikiem jest **podległość szkół zawodowych pod resort edukacji**. Powoduje to, że mamy do czynienia głównie ze „szkolnictwem zawodowym”, w mniejszym zaś stopniu z „kształceniem zawodowym”. Jest to czynnik o charakterze systemowym, za którym stoi także ideologia państwa umożliwiająca zdobycie wszystkim chętnym wyższego poziomu wykształcenia w ramach publicznego systemu edukacji. Pewną próbą połączenia wymagań edukacji i rynku pracy są założenia reformy szkolnictwa zawodowego¹². Stworzono „*Możliwość grupowania – w celu wspólnego zarządzania i realizowania dodatkowych zadań poprawiających jakość dotychczasowej oferty (...). W niekorzystnych warunkach demograficznych i geograficznych na bazie dotychczasowej często rozdrobnionej sieci szkół i placówek będzie można utworzyć większe i silniejsze jednostki systemu oświaty. Takie grupowanie w silniejsze organizmy, o bardziej rozbudowanej ofercie dotyczyć będzie (...) szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne. (...) Nowocześniejsze zarządzanie kształceniem zawodowym i ustawicznym to także inne reguły jego dofinansowywania. Z jednej strony szkoły prowadzące kształcenie zawodowe będą mogły prowadzić kwalifikacyjne kursy zawodowe objęte również subwencjonowaniem oraz być grupowane w centra kształcenia zawodowego i ustawicznego. Z drugiej strony dofinansowywanie niepublicznej oferty kształcenia zawodowego dorosłych, w tym kwalifikacyjnych kursów zawodowych i szkół policealnych będzie możliwe tylko wówczas, jeśli zostanie zakończone pozytywnie zdaniem egzaminem potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie*”¹³.

Przekłada się to na szczebel lokalny, na którym – jak pokazują zarówno wywiady zrealizowane w ramach niniejszej ewaluacji jak i wyniki innych badań – kluczowe dla odnalezienia się absolwentów ich szkół na rynku pracy są nabyte przez nich umiejętności praktyczne, które z łatwością mogą być wykorzystane w pracy. Obok umiejętności praktycznych stricte zawodowych rolę odgrywają również kompetencje społeczne: umiejętność pracy z ludźmi, komunikatywność, odpowiednie zachowanie (w tym mowa ciała) w danej sytuacji. Natomiast podległość szkół zawodowych pod resort edukacji sprawia, że uczniowie często są zobligowani do uczenia się wielu przedmiotów ogólnych (teoretycznych), a zajęcia praktyczne są niejako na „drugim miejscu”, co stoi w sprzeczności z oczekiwaniami pracodawców.

Trzecim czynnikiem jest **dopasowanie oferty szkół i placówek kształcenia zawodowego do popytu na lokalnym rynku pracy**. Mówiąc wprost chodzi o odpowiedź na zapotrzebowanie lokalnych pracodawców na osoby o danym profilu zawodowym i wykształceniu. Problem ten z jednej strony odnosi się do oferty placówek kształcenia zawodowego (jej dopasowania oraz modyfikacji w przypadku zmian na rynku pracy), z drugiej natomiast do zainteresowania uczniów konkretnymi zawodami. Jak wynika z rozmów z nauczycielami i dyrekcją placówek kształcenia zawodowego, niewystarczający jest fakt otworzenia nowego kierunku kształcenia (będącego odpowiedzią na zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy), jeśli nie będzie odpowiedniego zainteresowania ze strony uczniów. Placówki kształcenia zawodowego, wobec malejącej liczby chętnych do nauki w tych szkołach, często są zmuszone do otwierania takich kierunków kształcenia, na które popyt zgłaszają przede wszystkim potencjalni uczniowie. Przy czym sygnalizowanym przez nauczycieli i dyrekcje problemem jest fakt braku rozeznania uczniów odnośnie perspektyw uzyskania zatrudnienia po zakończeniu nauki (przykładem może być popyt na

---

do technikum jest tylko nieznacznie niższa od średniej wymaganej do liceum ogólnokształcącego, a w przypadku czterech najlepszych techników – porównywalna z liczbą punktów wymaganą do najlepszych warszawskich LO. Na podstawie: Informacja o minimalnej, średniej i maksymalnej liczbie punktów, z jaką szkoły ponadgimnazjalne prowadzone przez m.st. Warszawę przyjęły kandydatów w wyniku postępowania rekrutacyjnego na rok szkolny 2010/2011; Źródło: <http://edukacja.warszawa.pl/index.php?wiad=3486>.

¹² Projekt ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw z dnia 12 maja 2011 r. (wersja podpisana i skierowana pod obrady stałego komitetu Rady Ministrów). Za: <http://bip.men.gov.pl/>

¹³ Uzasadnienie. Źródło: http://bip.men.gov.pl/images/stories/UZASADNIENIE_USO.pdf

kierunki usługowe np. sprzedawca – zawód, którego przedstawiciele są jedną z grup najbardziej dotkniętą bezrobociem – Wykres 1 (powyżej). **Brak powszechnego doradztwa zawodowego na poziomie gimnazjum** sprawia, że uczniowie nie wiedzą, jaki typ pracy/zawód będzie dla nich najlepszy. Dlatego decyzję dotyczącą kierunku kształcenia często podejmują nieświadomie lub kierując się nieuzasadnionymi przekonaniem. W konsekwencji, w opinii dyrektorów, mamy do czynienia z sytuacją, w której spora grupa uczniów nie kończy nauki w zawodzie wybranym na początku szkoły. Ma to negatywne konsekwencje nie tylko dla ucznia, ale także dla szkół, gdy liczba uczniów w klasie zmniejsza się poza wymagane minimum.

Kwestia dopasowanie oferty szkół i placówek kształcenia zawodowego do popytu na lokalnym rynku pracy jest też powiązana bardzo silnie z kosztami wyposażenia pracowni, warsztatów szkolnych, które zapewniają lepsze przygotowanie uczniów. Szkoły publiczne nie mają środków na zakupy nowoczesnego wyposażenia (sprzętu, oprogramowania). Dlatego najczęściej umiejętności praktyczne, w jakie wyposażają swoich absolwentów, są nieadekwatne do potrzeb pracodawców. Z kolei placówki niepubliczne oferują kształcenia na kierunkach niewymagających dużych nakładów finansowych w wyposażenie (np. ekonomicznych) lub takich, gdzie zainteresowanie uczniów przełoży się na wysokość wnoszonego przez nich czesnego.

Wszystkie powyższe czynniki są wzmacniane przez **stereotypowe, negatywne postrzeganie szkół zawodowych (w szczególności zasadniczych szkół zawodowych)**, O ZSZ mówi się niekiedy „szkoły negatywnego wyboru”, na co wskazywali zarówno przedstawiciele szkół, jak i eksperci z zakresu edukacji) **przez społeczeństwo** (w tym rodziców i uczniów), choć trudno jednoznacznie wskazać, co jest przyczyną, a co skutkiem.

Dodatkowe zajęcia i umiejętności specjalistyczne są bardzo potrzebne absolwentom kształcenia zawodowego na rynku pracy

Analiza danych zastanych oraz wypowiedzi respondentów pokazują, że – niezależnie od typu szkoły umiejętności praktyczne wyniesione bezpośrednio ze szkoły bądź nabyte w trakcie praktyk u pracodawcy w największym stopniu przyczyniają się do znalezienia przez uczniów pracy. Niejednokrotnie są to **umiejętności specjalistyczne**, których nie ma w programie szkolnym np. barmańskie, sommelierskie, czy baristyczne dla uczniów szkół gastronomicznych lub grafika 3D dla uczniów szkół fototechnicznych.

Poza tym, w zależności od branży, duże znaczenie może mieć m.in. :

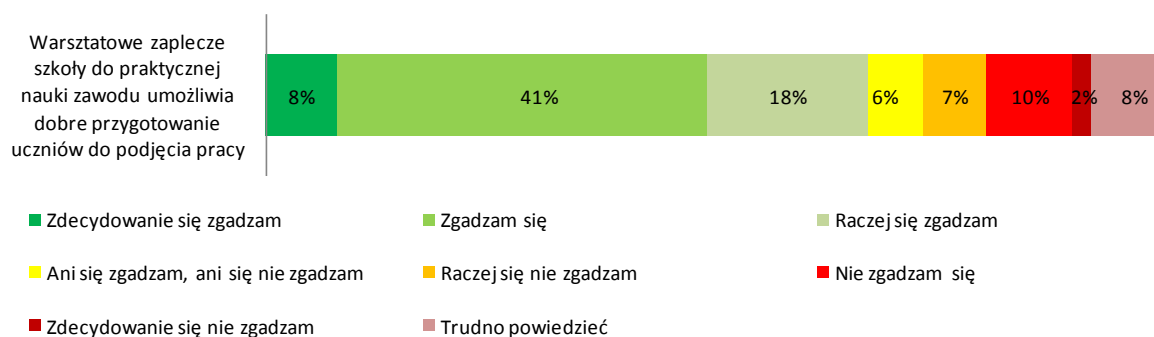
- znajomość języków – są one niezbędne zwłaszcza w branży turystyczno-hotelarskiej,
- poziom wiedzy z przedmiotów ścisłych (np. matematyka, fizyka w technikum lotniczym czy chemia w szkole fototechnicznej). Jak zauważają uczestnicy badań jakościowych, poziom wiedzy z nauk przyrodniczych (matematyka, chemia, fizyka) jest szczególnie istotny w szkołach technicznych (o specjalnościach takich jak mechanik, elektryk, monter elektronik) tymczasem uczniowie tych placówek często mają ogromne braki w tym zakresie, co niejednokrotnie jest wynikiem braku świadomości, że wybierając technikum będą musieli uczyć się tych przedmiotów na takim poziomie.

Kadra szkół wskazuje także na niedostatek kompetencji społecznych – szczególnie niezbędnych we wszystkich zawodach, które wiążą się z obsługą klienta (typu barman, kelner, recepcjonista, fryzjer itd.) lub wymagają pracy w grupie (np. zawody budowlane). Szczególnie jest ich brak uczniom zasadniczych szkół zawodowych. W niektórych przypadkach – zdaniem ekspertów – uczniowie ci nie mają ich wcale, co wymagałoby prowadzenia wśród nich reintegracji społecznej. Powiązana z tą kwestią jest też - sygnalizowana przez dyrekcje - bierność uczniów placówek kształcenia zawodowego oraz brak zainteresowania aktualnym życiem polityczno-gospodarczym.

Ocena zaplecza warsztatowego placówek kształcenia zawodowego jest uzależniona od typu kształcenia

Badania jakościowe wskazały, że nie można jednoznacznie ocenić wyposażenia placówek kształcenia zawodowego. W przypadku oceny, czy zaplecze warsztatowe szkoły do praktycznej nauki zawodu umożliwia właściwe przygotowanie uczniów do podjęcia pracy, należy przede wszystkim wziąć pod uwagę typ kształcenia, które oferuje placówka chociażby w podziale na kierunki usługowe (gastronomia, hotelarstwo, fryzjerstwo, turystyka) oraz techniczne i elektrotechniczne, którego koszty są nieporównywalnie wyższe. Dlatego też część szkół chwali sobie swoje dobrze wyposażone pracownie (67% respondentów badania CATI zgodziło się ze stwierdzeniem, że warsztatowe zaplecze szkoły do praktycznej nauki zawodu umożliwia dobre przygotowanie uczniów do podjęcia pracy), część zaś skarży się na znaczne braki (1/5 respondentów nie zgodziła się z tą opinią).

Wykres 2. Ocena warsztatowego zaplecza szkoły do praktycznej nauki zawodu przez przedstawicieli szkoły.

Źródło: badanie CATI

Kierunki o profilu technicznym wymagają zaawansowanego technologicznie sprzętu, który – ze względu na szybki postęp technologiczny - wymaga stosunkowo częstych zmian w wyposażeniu. Jednak jest to problem dotyczący także inne typy szkół, bo w każdej branży postęp jest szybki i nawet jeśli nie wymaga zmiany wyposażenia, to np. zakupów coraz nowszych materiałów do zajęć.

Innym problemem dotyczącym wyposażenia szkół, na który zwrócili uwagę dyrektorzy podczas wywiadów w ramach studiów przypadku, jest kwestia nieporównywalności jakości kształcenia. Zdaniem dyrekcji egzaminy zewnętrzne miały zapewniać sprawiedliwość oceniania, jednak różna jakość sprzętów – tych, na których uczą się uczniowie i tych, na których zdają egzaminy - sprawia, że ich wyniki nie mogą być porównywalne (np. uczniowie uczą się informatyki na systemie operacyjnym Windows Vista, a egzaminy zdają na Windows XP). Co więcej, egzaminy zawodowe odbywają się również niekiedy na innym sprzęcie niż u pracodawców, dlatego że jest on mocno zróżnicowany (np. programy/systemy obsługi klienta na recepcji).

Zatem nieodpowiednie wyposażenie warsztatowe przekłada się na dalszą drogę ucznia i jego zdolność do zatrudnienia, która maleje w sytuacji, gdy na innym sprzęcie uczeń się uczy, a na innym potem pracuje. Problem ten jest częściowo rozwiązywany poprzez praktyki zawodowe lub praktyczną naukę zawodu u pracodawców, gdzie uczniowie mają okazję zapoznać się z najnowszymi rozwiązaniami. Jednak „pracodawca nie ma szansy nauczyć ucznia przez miesiąc”¹⁴; w przypadku niektórych techników praktyczna nauka zawodu odbywa się tylko raz w tygodniu, na drugim roku nauki („Jaka to ma być współpraca z zakładem? 5 godzin w tygodniu przez rok? jak pracodawca ma współpracować ze szkołą w takim systemie?! Jeśli szkoła ma współpracę z jakimś dużym zakładem, to jak on np. ufunduje wyposażenie do szkoły na zajęcia teoretyczne, żeby

¹⁴ Studium przypadku, Otwock.

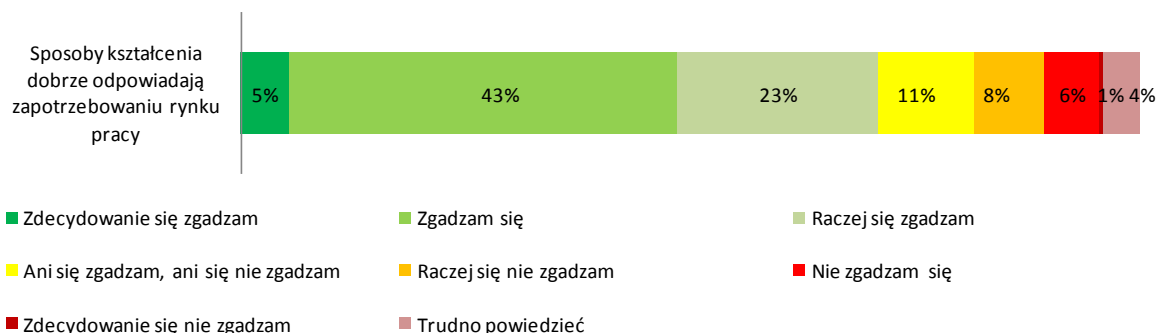
przygotowywać konkretnie pod ich potrzeby, to coś można zrobić - zakładowi się opłaci taki sprzęt kupić, żeby lepiej wykształcić młodzież. Ale w Otwocku nie ma takich dużych zakładów pracy”¹⁵).

Kadrze szkół brakuje danych by adekwatnie dostosować sposoby kształcenia do potrzeb rynku pracy

Zgodnie ze „Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020” dostosowywanie kierunków kształcenia do rynku pracy ma odbywać się na poziomie lokalnym¹⁶.

Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, **kadra szkół kształcenia zawodowego** twierdzi, że **podejmuje próby poznania zapotrzebowania rynku pracy na określone profile zawodowe, jednak ewidentnie jest to dla nich trudne**. Zwłaszcza, że dostępne źródła informacji (np. raporty powiatowej rady zatrudnienia) są nieliczne, jak i nie pokazują pełnego obrazu sytuacji. Dyrektorom szkół z reguły brakuje dokładnych danych odnośnie sytuacji absolwentów ich szkół na rynku pracy (często losy absolwentów nie są śledzone, choć z pewnością przyniosłyby to korzyści placówce, przewyższające koszty pozyskania takich danych). Przydałyby im się również dane prognostyczne – pozwalające przewidzieć jakie kierunki w dłuższej perspektywie czasowej byłoby wskazane rozwijać. Choć niemal połowa przedstawicieli placówek kształcenia zawodowego, którzy wzięli udział w badaniu, zgodziła się ze stwierdzeniem, że sposoby kształcenia dobrze odpowiadają potrzebom rynku pracy, to niemal ¼ miała problem z ustosunkowaniem się do tej kwestii, a kolejne 25% nie zgodziło się z tą opinią.

Wykres 3. Adekwatność sposobów kształcenia do potrzeb rynku pracy w opinii przedstawicieli szkoły.

Źródło: badanie CATI

Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy mogłoby dostarczać użytecznych informacji, jednak - jak wspomniano wcześniej – dane dot. szkół zawodowych są obecnie dopiero gromadzone. Informacje, które są już dostępne, nie trafiają bezpośrednio do dyrektorów szkół, są one tylko upublicznione na stronie internetowej ORP.

Z tego względu trudno kadrze szkół z całą pewnością określić, na ile realizowane w ich szkole programy nauczania oraz sposoby kształcenia odpowiadają zapotrzebowaniu rynku pracy. Do nielicznych wyjątków należą szkoły, w których już „na wejściu” jest bardzo duże zainteresowanie uczniów oraz znajdują oni zatrudnienie od razu po ukończeniu szkoły lub nawet w jej trakcie (np. technikum mechatroniczne).

¹⁵ j.w.

¹⁶ „Cel będzie realizowany poprzez następujące działania: (...) dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego do potrzeb regionalnych i lokalnych rynków pracy, zwłaszcza w rejonach, w których następuje restrukturyzacja dużych przedsiębiorstw, a działania takie wymagać będą opracowania lokalnych, a na ich podstawie regionalnych strategii rozwoju kształcenia zawodowego” s.41.

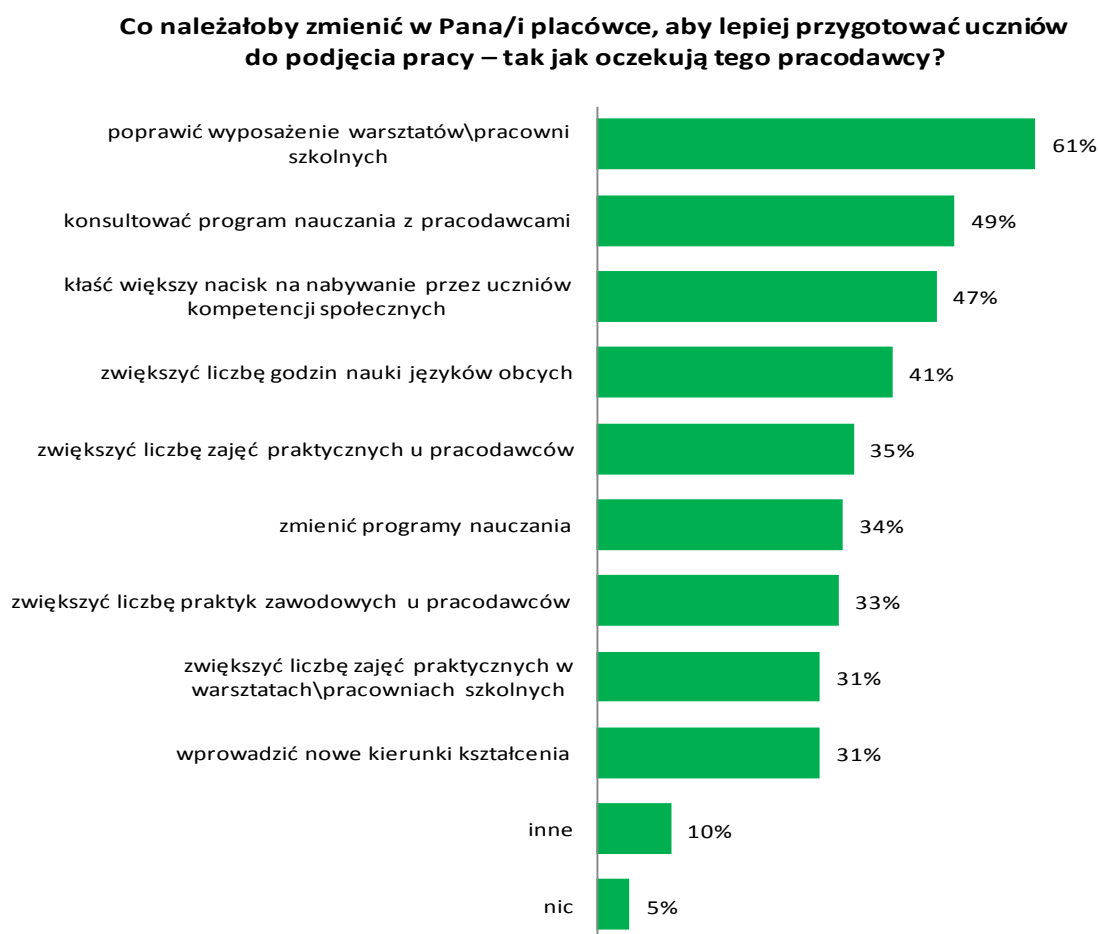
Zmiany potrzebne, aby programy nauczania i sposoby kształcenia odpowiadały zapotrzebowaniu rynku pracy, dotyczą głównie wyposażenia pracowni, konsultowania programu z pracodawcami oraz zwiększenia liczby godzin poszczególnych zajęć.

Wyniki badania kwestionariuszowego CATI z przedstawicielami szkół wskazują, że aby lepiej przygotować uczniów do podjęcia pracy należałoby przede wszystkim poprawić wyposażenie warsztatów/pracowni szkolnych (tego zdania jest 61% respondentów). Działanie 9.2 - zakładające tylko 10% wydatków na cross-financing) na ten problem nie może w pełni odpowiedzieć. Pociuszające jest jednak, że środki obecnie przyznawane na poprawę wyposażenia szkół, jak wskazują zrealizowane studia przypadku oraz wywiady grupowe, są dobrze wykorzystywane.

Następnie prawie połowa (49%) przedstawicieli szkół objętych badaniem CATI była zdania, że powinno się konsultować program nauczania z pracodawcami. Można się zastanawiać zatem, dlaczego takie konsultacje są rzadkie lub nie mają miejsca. W trakcie wywiadów przedstawiciele szkół wskazywali, iż zmiana programu lub wprowadzenie nowego kierunku nauczania, który odpowiadałby pracodawcom/byłby z nimi konsultowany jest czasochłonne i długotrwałe (może zająć nawet 2 lata). Z tego względu dopasowanie programu do potrzeb pracodawców jest utrudnione. Pewnym rozwiązaniem w tym względzie jest nauczanie modułowe lub wprowadzanie nowych specjalizacji.

W następnej kolejności wymienione zostało: zwiększenie liczby godzin języków obcych, zajęć i praktyk u pracodawców, a także położenie większego nacisku na nabywanie przez uczniów kompetencji społecznych (patrz: wykres poniżej).

Wykres 4. Zmiany, jakie w opinii przedstawicieli szkół należałoby wprowadzić w ich placówce, by lepiej przygotować uczniów do podjęcia pracy.

Źródło: badanie CATI

Z badań jakościowych wynika, że istotną kwestią jest również **aktualizowanie przygotowania nauczycieli kształcenia zawodu do prowadzenia zajęć z uczniami**. W sytuacji, gdy – w większości przypadków – ich wiedza i umiejętności nie nadążają za nowinkami w branży, nawet najlepiej wyposażone pracownie nie przygotowują lepiej uczniów do pracy niż ma to miejsce teraz. Dlatego **konieczne są praktyki/staże u pracodawców nie tylko dla uczniów, ale także dla nauczycieli**. Z dyskusji przeprowadzonej pomiędzy dyrektorami szkół/placówek w trakcie wywiadu grupowego wynika, że rozwiązanie takie jest możliwe w obecnym stanie prawnym. Wymaga jednakże zmiany mentalności (np. realne skrócenie wakacji letnich dla nauczycieli o 2 tygodnie), co z pewnością wzbudzi opór długoletnich pracowników szkół. Dlatego też dyrektorzy nie są chętni do wprowadzenia takiej praktyki tylko w swojej szkole, a nie wszyscy nauczyciele mają sami ochotę się doszkalać. Pewną zachętą mogłoby być np. wynagrodzenie za taki staż, jednak rozwiązania takie powinny być rozwiązaniami systemowymi, wprowadzanymi minimum na poziomie organu prowadzącego szkoły. Jak pokazują doświadczenia projektów realizowanych w innych regionach lub tych szkół, w których nauczyciele łączą pracę w szkole z pracą zawodową poza nią, nowoczesna wiedza nauczycieli jest niezwykle ceniona przez uczniów. Dzięki temu uczniowie przestają postrzegać swoje szkoły jako podmiot nienowoczesny, odległy od rzeczywistości pracodawcy; nauczyciele stają się autorytetem dla uczniów, a pracodawcy zyskują lepiej przygotowanych pracowników.

Ponadto wnioski z dyskusji w trakcie warsztatu heurystycznego wskazują, że sytuacja w zakresie dostosowania wiedzy kadry nauczającej do realiów rynku pracy ulega poprawie dzięki temu, że szkoły mogą zatrudniać zewnętrznych specjalistów w danej dziedzinie (pracujących na co dzień w danym zawodzie) oferując im najwyższe możliwe wynagrodzenie (na poziomie nauczyciela dyplomowanego). Mimo to taka praca nadal pozostaje zajęciem dla pasjonatów. W praktyce dyrektorzy korzystają z potencjału specjalistów na emeryturze lub wykorzystują sentyment absolwentów danej placówki.

Podsumowanie: Jaka jest sytuacja absolwentów szkół/placówek kształcenia zawodowego na rynkach pracy ?

Losy absolwentów placówek kształcenia zawodowego zależą w dużej mierze od typów szkół, jakie ukończyli. O ile uczniom zasadniczych szkół zawodowych często trudniej jest znaleźć zatrudnienie (osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowią najliczniejszy odsetek bezrobotnych w woj. mazowieckim, ponadto - jak wskazują eksperci i badania - uczniowie tych szkół to osoby, którym często brakuje podstawowych kompetencji społecznych), o tyle uczniowie techników są często poszukiwanymi specjalistami. O znalezieniu zatrudnienia oprócz typu ukończonej szkoły decyduje również poziom nauczania, jaki ona zapewnia. O ile w większości szkół kształcących w kierunkach usługowych placówki są dobrze wyposażone, o tyle w szkołach technicznych dyrekcja skarży się na braki w wyposażeniu pracowni warsztatowych. Trudności w zdobywaniu praktycznych i specjalistycznych umiejętności są istotne, gdyż to właśnie na nie kładą nacisk pracodawcy.

Ograniczona współpraca szkół kształcenia zawodowego z pracodawcami sprawia, że poziom nauki w nich często odbiega od wymagań przedsiębiorców. Ponadto również brak aktualnych, szczegółowych (gromadzonych na poziomie powiatu) danych na temat lokalnego rynku pracy utrudnia dopasowanie kierunków nauczania placówek kształcenia zawodowego do jego potrzeb oraz wymagań pracodawców. Sytuacja niedopasowania popytu i podaży na danych pracowników jest też wynikiem wyborów samych uczniów placówek kształcenia zawodowego, których decyzja o nauce danego zawodu często jest podejmowana w oderwaniu od potrzeb rynku pracy.

Aby poprawić sytuację absolwentów szkół kształcenia zawodowego potrzebne są zatem działania skierowane zarówno do samych uczniów (np. doradztwo zawodowe w gimnazjum, dodatkowe zajęcia praktyczne i uczące wymaganych przez pracodawców kompetencji) oraz do szkół, polegające przede wszystkim na ułatwieniu im zdobywania aktualnych informacji o potrzebach lokalnego rynku pracy oraz poprawę wyposażenia placówek. Działania te wpłyną także na poprawienie ogólnego obrazu szkolnictwa zawodowego, którego obecny stereotypowy obraz jest negatywny.

4.2 Charakterystyka potencjalnych beneficjentów - placówek kształcenia zawodowego oraz pracodawców/przedsiębiorców – działających w woj. mazowieckim

Liczba placówek kształcenia zawodowego funkcjonujących w woj. mazowieckim

Zgodnie z danymi podawanymi przez Kuratorium Oświaty w Warszawie¹⁷ na terenie województwa mazowieckiego w roku szkolnym 2010/2011 funkcjonowało 547 placówek kształcenia zawodowego, w tym:

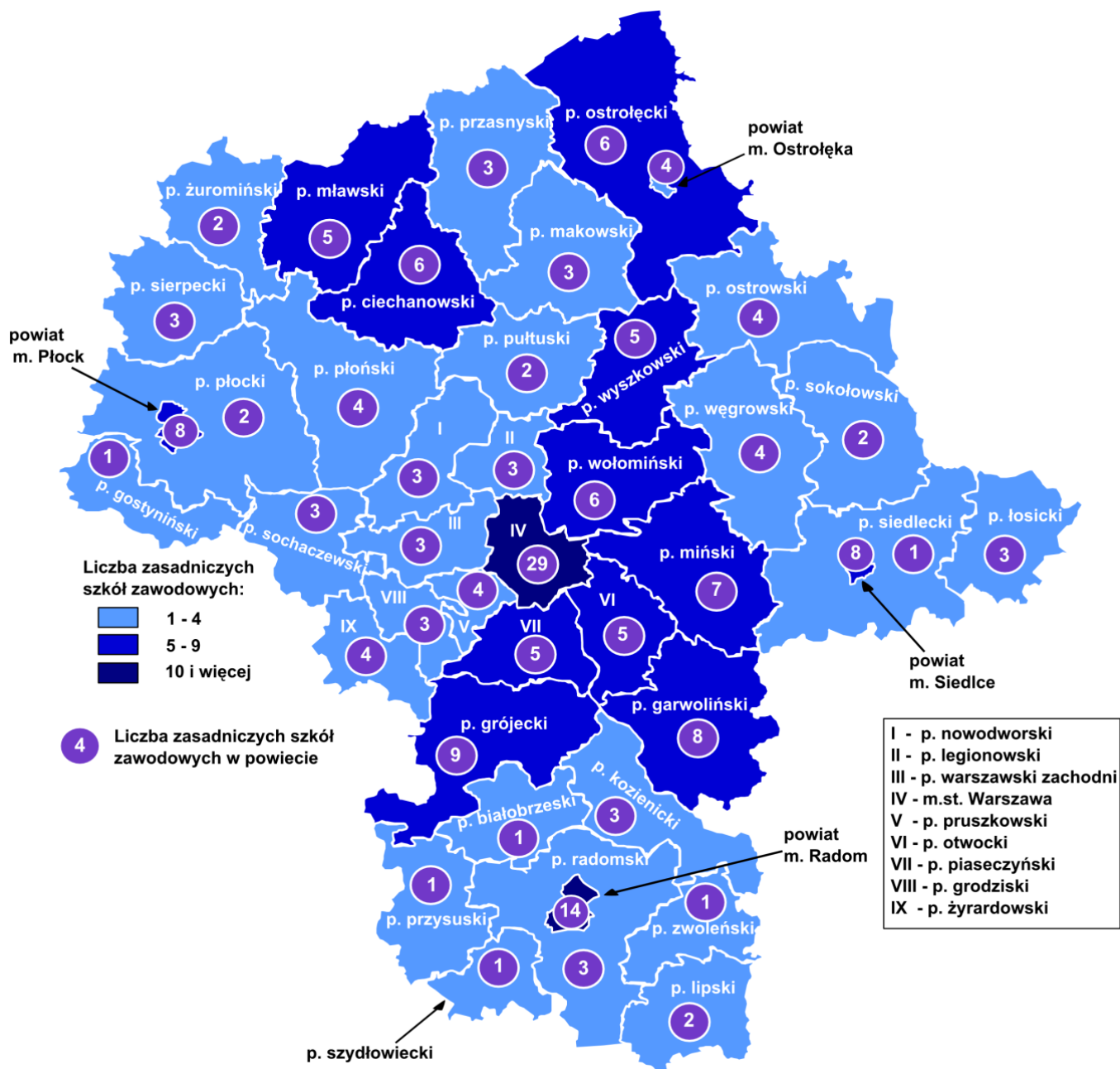
- 192 zasadnicze szkoły zawodowe
- 210 techników
- 30 techników uzupełniających dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych
- 59 szkół policealnych oraz
- 56 szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z więcej niż jedną niepełnosprawnością

Poniżej przedstawiono rozkład terytorialny poszczególnych typów szkół (wszystkie mapy i dane dotyczą placówek kształcenia dla młodzieży).

---

¹⁷ Kuratorium Oświaty w Warszawie: *Przedszkola i szkoły w województwie mazowieckim: rok szkolny 2010/2011*; <http://www.kuratorium.waw.pl>

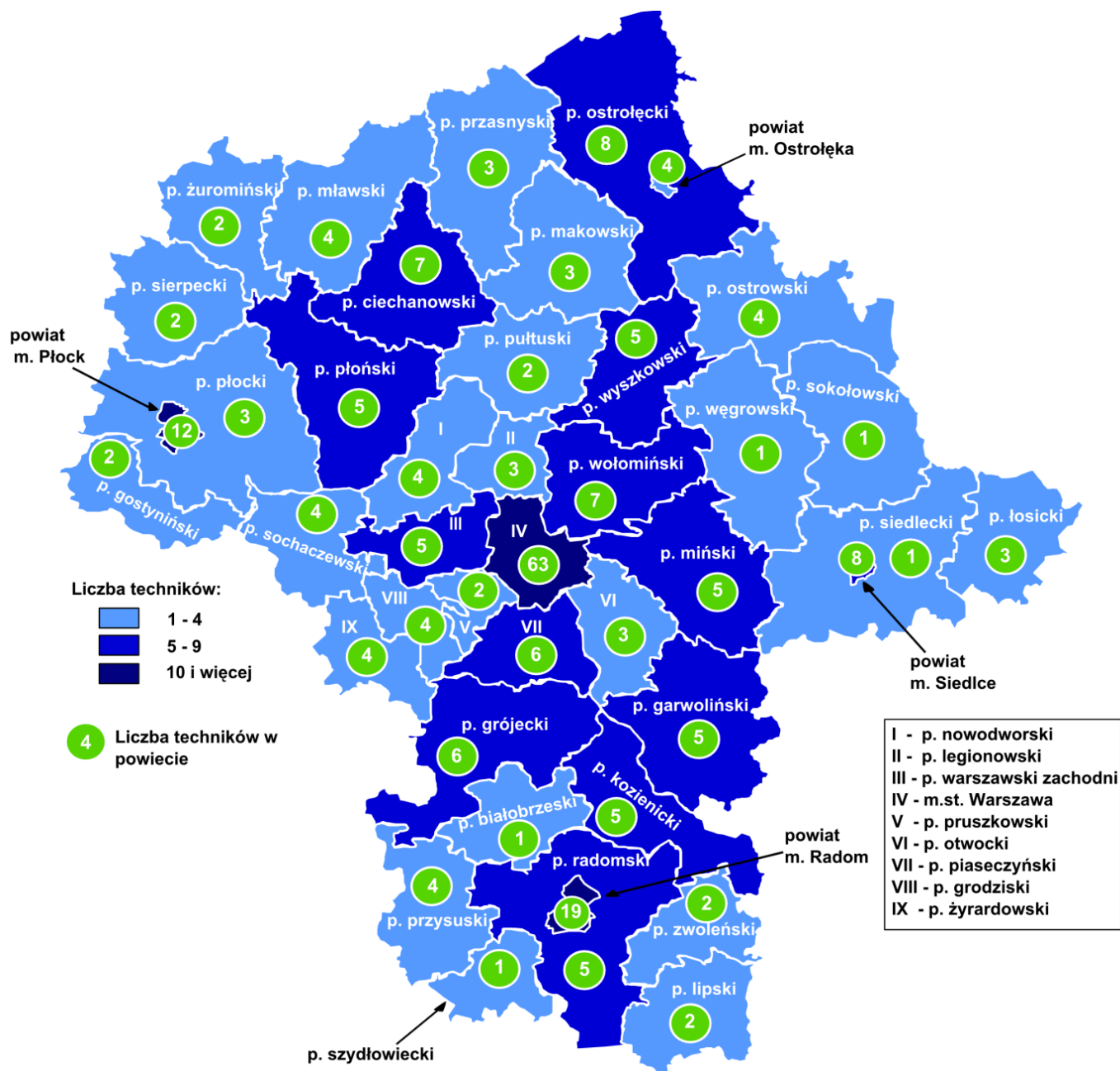
Rysunek 1. Liczba zasadniczych szkół zawodowych w woj. mazowieckim według powiatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Warszawie na rok szkolny 2010/2011.

Jak widać **największa koncentracja zasadniczych szkół zawodowych znajduje się w Warszawie** i jej okolicach (w samym powiecie miasta st. Warszawy zlokalizowanych jest 29 placówek – najwięcej spośród wszystkich powiatów). 14 ZSZ zlokalizowanych jest w Radomiu, po 8 w Płocku i Siedlcach natomiast liczba ZSZ w pozostałych powiatach jest niższa. Powiaty, w których jest więcej niż pięć zasadniczych szkół zawodowych są położone w centrum województwa (wokół Warszawy) oraz ciągną się na północ poprzez powiat wyszkowski aż do ostrołęckiego. We wschodnich, zachodnich i południowych powiatach jest zlokalizowanych mniej niż 5 zasadniczych szkół zawodowych.

Rysunek 2. Liczba techników (dla młodzieży) w woj. mazowieckim według powiatów.

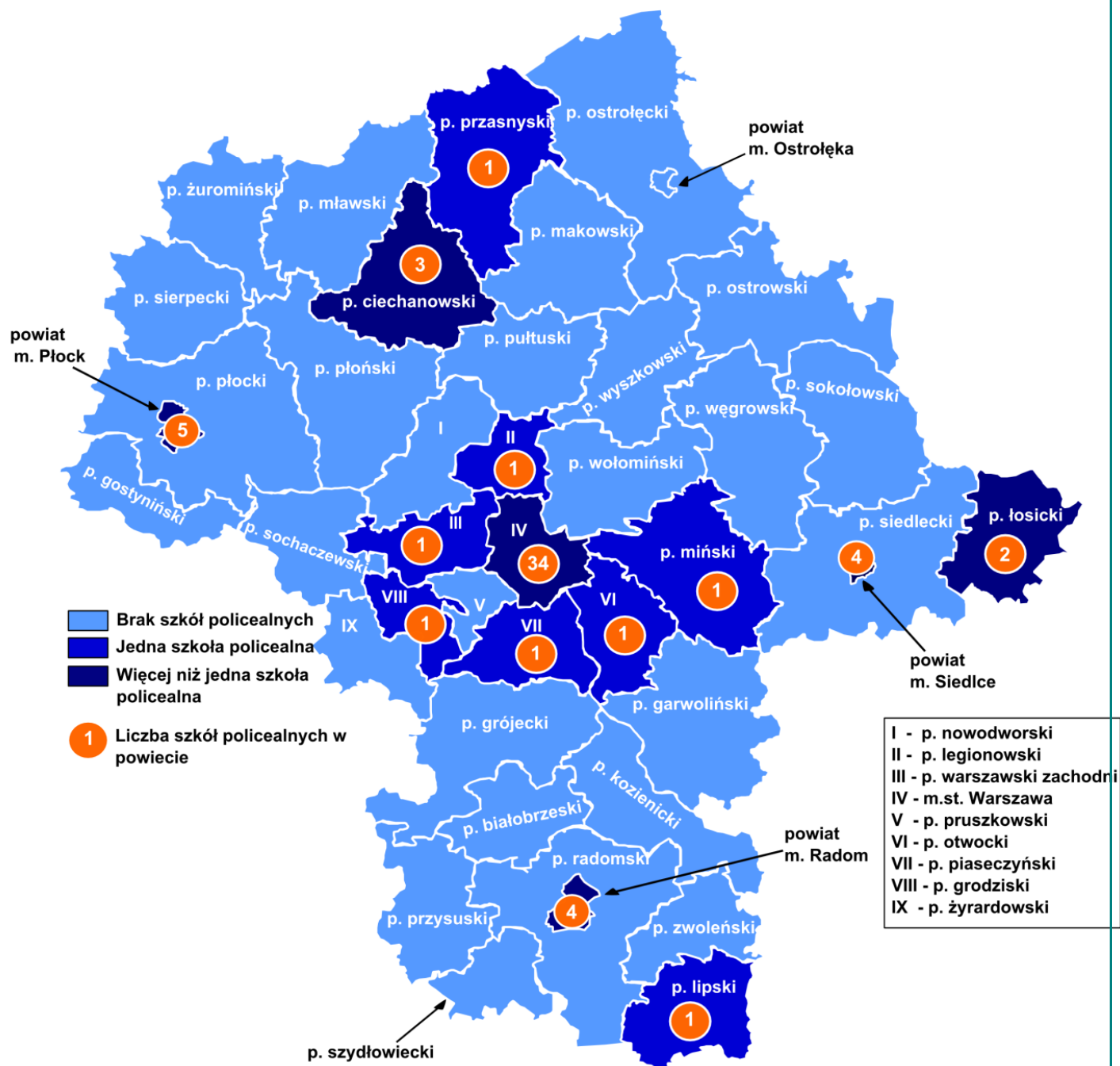

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Warszawie na rok szkolny 2010/2011.

Jeśli chodzi o lokalizację techników, podobnie jak w przypadku zasadniczych szkół zawodowych najczęściej tych szkół zlokalizowanych jest w Warszawie (63) oraz innych większych miastach województwa (Radom – 19, Płock – 12, Siedlce – 8). W zachodniej i wschodniej części województwa jest zdecydowanie mniej techników, wyższa liczba tych szkół jak obrazuje powyższa mapa jest zlokalizowana w powiatach, które ciągną się pasem od południa (powiat radomski, poprzez Warszawę i przyległe powiaty aż po powiat ostrołęcki).

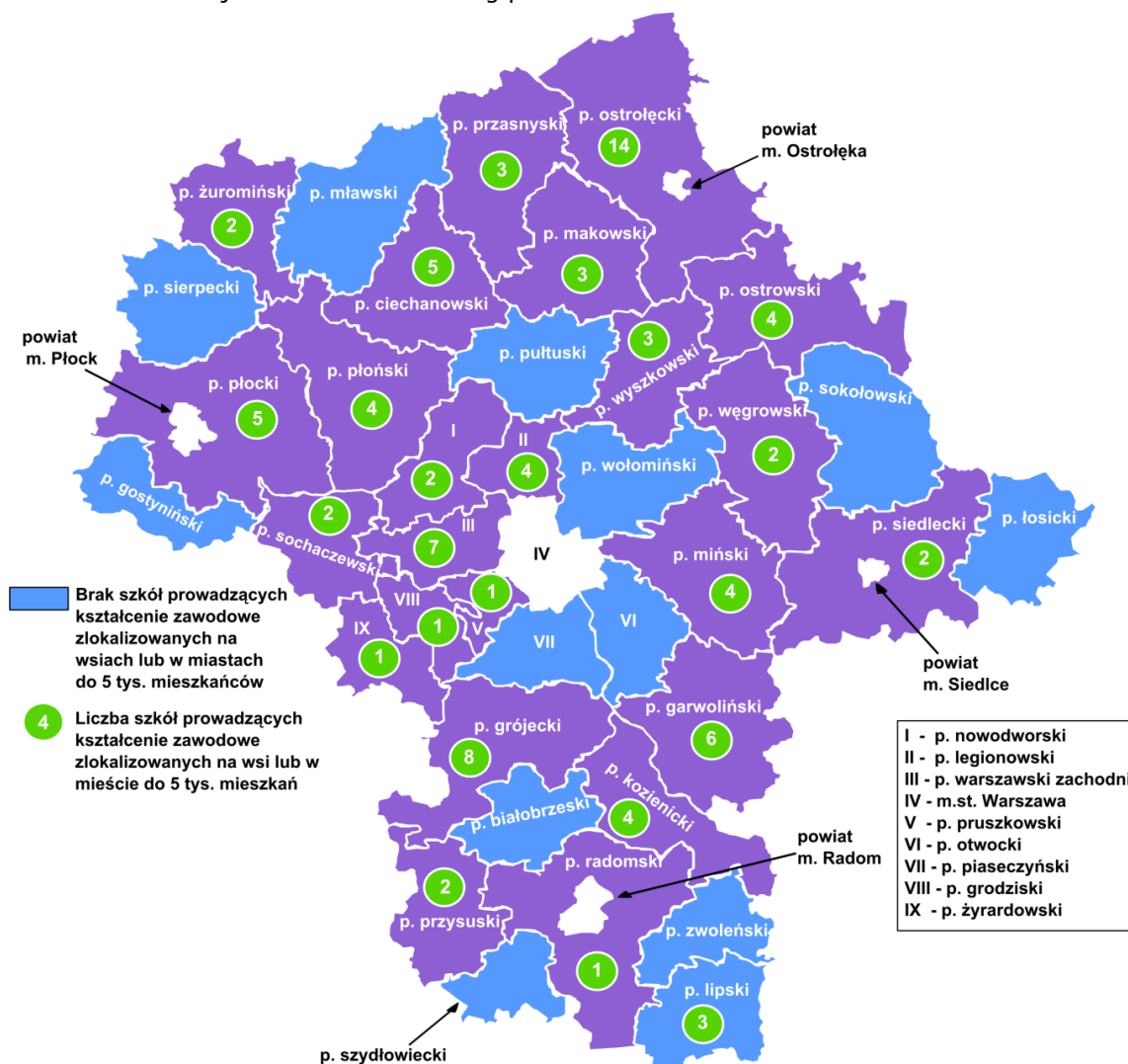
Rysunek 3. Liczba szkół policealnych w woj. mazowieckim według powiatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Warszawie na rok szkolny 2010/2011.

Analiza terytorialna wskazuje na miażdżącą przewagę szkół policealnych zlokalizowanych w samej Warszawie (34 spośród 59 placówek!) oraz pojedyncze placówki mające swoją siedzibę w powiatach przywarszawskich. Jedynym odstępstwem od tej reguły są szkoły policealne zlokalizowane powiecie ciechanowskim oraz Płocku (5 szkół), Radomiu i Siedlcach (po 4 szkoły). W większości powiatów woj. mazowieckiego nie ma żadnej szkoły policealnej.

Rysunek 4. Liczba szkół prowadzących kształcenie zawodowe dla młodzieży (szkoły policealne, technika, zasadnicze szkoły zawodowe) zlokalizowanych na wsiach lub w miastach do 5 tys. mieszkańców w woj. mazowieckim według powiatów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Warszawie na rok szkolny 2010/2011.

Powyższa mapa przedstawia łączną liczbę placówek kształcenia zawodowego (ZSZ, technika, szkoły policealne), które mają swoją siedzibę w miastach do 5 tys. mieszkańców lub na wsiach. Jak widać najczęściej takich szkół zlokalizowanych jest w powiecie ostrołęckim, grójeckim oraz warszawskim zachodnim. Nie ma prawie takich szkół w powiecie radomskim, czy siedleckim, co świadczy o ogromnej koncentracji tych placówek w największych miastach tych regionów.

Liczba uczniów placówek kształcenia zawodowego funkcjonujących w woj. mazowieckim

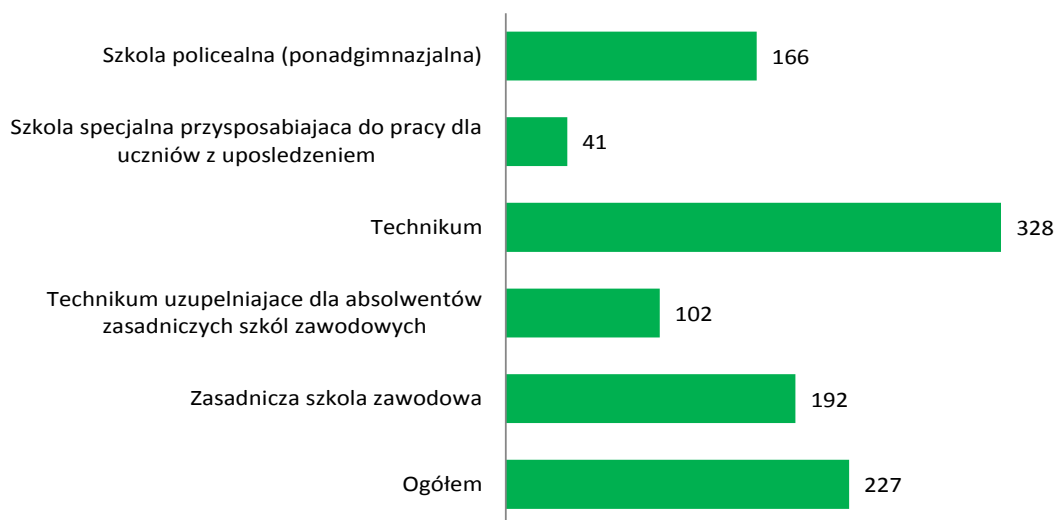
W województwie mazowieckim kształceniu zawodowemu podlega 111.394 uczniów¹⁸. Najwięcej, bo aż 58.934 jest uczniów techników i szkół artystycznych (łącznie z technikami uzupełniającymi). Ciągłe wysoka, bo sięgająca 31.736 osób, jest liczba uczniów szkół policealnych (dających uprawnienia zawodowe). Najniższa jest liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych – 20.724 osób.

Wyniki badania CATI wskazują, że największymi szkołami (szkołami, które mają największą liczbą uczniów) są technika – w tego typu szkole kształci się średnio 330 uczniów, zasadnicze szkoły zawodowe mają średnio po 190 uczniów, a szkoły policealne ok. 170. Znacznie mniejsze są

¹⁸ Dane wg Rocznika statystycznego Województwa Mazowieckiego 2010

technika uzupełniająca ze średnią liczbą ok. 100 uczniów oraz szkoły specjalne. Średnia liczba uczniów w placówce kształcenia zawodowego wynosi ok. 230.

Wykres 5. Średnia liczba uczniów w placówkach kształcenia zawodowego w woj. mazowieckim.

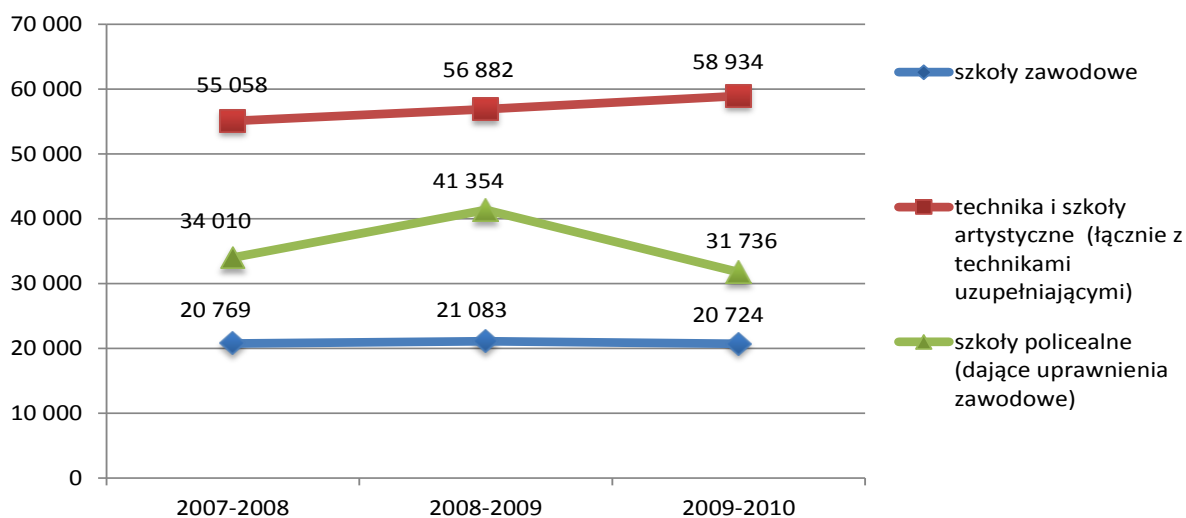

Źródło: Badanie CATI

Ze względów demograficznych liczba uczniów we wszystkich typach placówek kształcenia zawodowego, w tym szkołach zawodowych, prawdopodobnie obniży się, nawet mimo nieznacznego zwiększenia się atrakcyjności szkół zawodowych w oczach uczniów

W ciągu ostatnich trzech lat następuje powolny wzrost liczby uczniów techników i szkół artystycznych (łącznie z technikami uzupełniającymi), średnio o ok. 3% rocznie. W miarę stabilna jest liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych (ewentualne zmiany sięgają 1%). Znacznie większym wahaniom podlega natomiast liczba uczniów szkół policealnych, dających uprawnienia zawodowe. Tutaj różnice sięgają nawet 23% - najpierw wzrost liczby uczniów w roku szkolnym 2008/9 w porównaniu do 2007/8 o 21%, następnie spadek liczby uczniów w tych szkołach w roku szkolnym 2009/2010 o 23% w porównaniu do roku 2008/9). Jednak wraz z idącym niżej demograficznym można podejrzewać, że liczba uczniów w szkołach zawodowych będzie się obniżać.

Wykres 6. Zmiany liczebności uczniów w poszczególnych typach placówek w woj. mazowieckim w latach 2007-2010.

Źródło: Rynek pracy województwa mazowieckiego w 2010 roku, WUP w Warszawie, kwiecień 2011

Eksperti ds. edukacji¹⁹ wskazali, że prowadzone przez nich badania wskazują na zwiększającą się atrakcyjność szkół zawodowych - plasują się one coraz wyżej w aspiracjach edukacyjnych uczniów. Na pewno częściowo jest to pozytywny efekt kampanii społecznych. Widać to wyraźnie w statystykach: coraz większym, ciągle rosnącym (ok. 3% rocznie) zainteresowaniem cieszą się technika. Niewielkie, 1-procentowe fluktuacje liczby uczniów zasadniczych szkół zawodowych wskazują również na stałe zainteresowanie takimi szkołami. Natomiast najbardziej zmienna jest sytuacja w szkołach policealnych – tutaj coroczne zmiany sięgają nawet 1/4 liczby uczniów.

Pracodawcy mogący zatrudnić absolwentów szkół/placówek zawodowych funkcjonujący w woj. mazowieckim

W 2010 r. w woj. mazowieckim funkcjonowało **425 729** podmiotów gospodarczych mogących być potencjalnymi pracodawcami absolwentów placówek kształcenia zawodowego. Zdecydowanie większe znaczenie dla absolwentów miały sektor prywatny. Największa liczba pracodawców (190 449) było zarejestrowanych w branży handel hurtowy i detaliczny. Drugą co do wielkości branżą stanowiło budownictwo – jednak z niemal trzykrotnie mniejszą liczbą zarejestrowanych firm (71 449). Na dalszych pozycjach znajdowały się firmy zaliczane do branży pozostałej działalności usługowej i transportu wodnego.

Tabela 4. Liczba pracodawców w woj. mazowieckim wg branży i regionu.

Branża ²⁰	Sektor	Podregion ciechanowski	Podregion ostrołęcki	Podregion radomski	Podregion m. Warszawy	Podregion warszawski wschodni	Podregion warszawski zachodni	Suma wg sektora	Suma wg branż
Budownictwo	publiczny	19	4	7	68	11	8	117	71 800
	prywatny	5 783	7 838	6 517	29 245	11 157	11 143	71 683	
Handel hurtowy i detaliczny	publiczny	2	7	3	78	5	3	98	190 449
	prywatny	13 604	16 210	17 735	85 939	24 216	32 647	190 351	
Transport wodny	publiczny	12	12	5	34	7	7	77	48 435
	prywatny	3 137	4 313	3 317	23 978	5 768	7 845	48 358	
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	publiczny	7	12	16	23	12	3	73	16 407
	prywatny	981	1 212	1 137	8 441	1 940	2 623	16 334	
Działalność związana z zatrudnieniem	publiczny	1	1	1	13	4	1	21	21 586
	prywatny	1 001	1 190	757	13 277	2 476	2 864	21 565	
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	publiczny	148	165	159	185	164	129	950	27 282
	prywatny	1 914	2 500	1 843	13 526	2 753	3 796	26 332	
Działalność twórcza związana z kulturą	publiczny	124	148	94	180	109	120	775	10 276
	prywatny	702	745	600	5 166	940	1 348	9 501	
Pozostała działalność usługowa	publiczny	0	1	1	10	1	3	16	39 494
	prywatny	2 867	3 445	2 669	20 824	4 474	5 199	39 478	
Suma		30 302	37 803	34 861	200 987	54 037	67 739	425 729	425 729

Źródło: GUS. Bank danych Lokalnych. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON. 2010 r.

Największa liczba firm jest zarejestrowana w podregionie miasta Warszawy (niemal połowa wszystkich pracodawców). Drugim największym podregionem pod względem lokalizacji jednostek gospodarczych jest podregion warszawski zachodni oraz warszawski wschodni. **Łącznie w tych regionach swoją siedzibę ma 76% pracodawców z woj. mazowieckiego.**

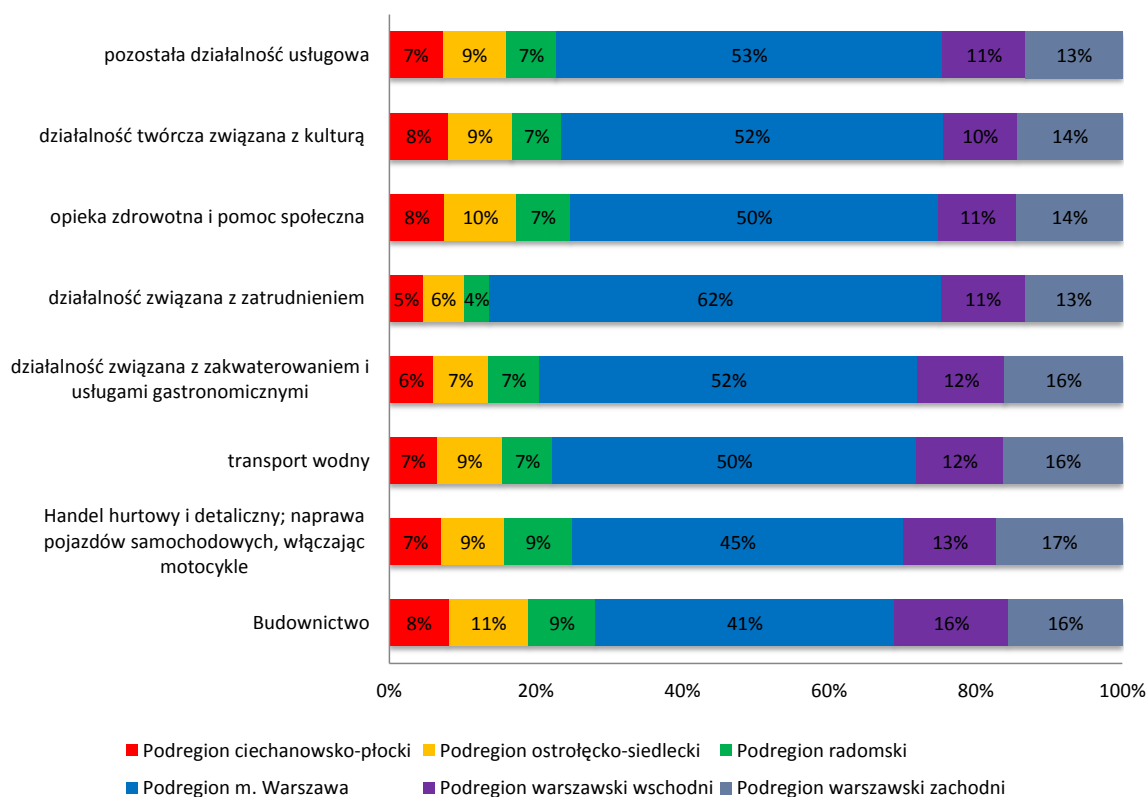
Jak widać na wykresie poniżej dominacja Warszawy jest miążdżąca w każdej z branż. Co ciekawe jednak w branżach, w których odnotowano najwięcej firm (handel, budownictwo, transport wodny)

¹⁹ Wywiad grupowy z ekspertami z zakresu rynku pracy i edukacji.

²⁰ Branże wg sekcji i działów PKD 2007

udział pracodawców mających swoją lokalizację w stolicy jest stosunkowo niższy niż w pozostałych branżach.

Wykres 7. Lokalizacja przedsiębiorstw wg branż w woj. mazowieckim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS. Bank danych Lokalnych. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON. 2010 r.

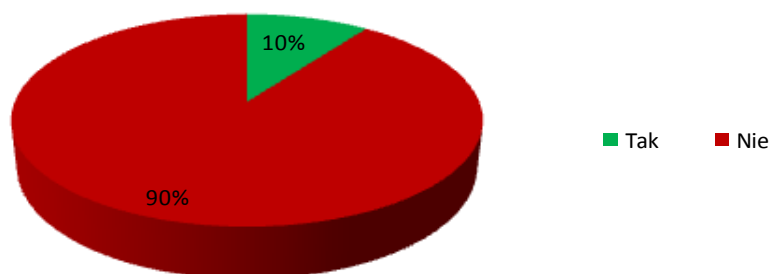
Rozkład i liczba placówek kształcenia zawodowego jest zbieżna z ilością przedsiębiorców w danym regionie. Największej liczbie firm (podregion m. Warszawa) odpowiada największe skupisko placówek kształcenia zawodowego (w samym powiecie m. Warszawy zlokalizowanych jest 34 szkół policealnych, 63 techników oraz 29 zasadniczych szkół zawodowych (porównaj Rysunek 1,2,3). Podobną zależność można zauważyć w przypadku porównania subregionów ostrołęcko-siedleckiego – większej liczbie pracodawców towarzyszy większa liczba różnego rodzaju placówek kształcenia zawodowego i płocko-ciechanowskiego – w którym zarejestrowanych jest najmniej pracodawców spośród wyróżnionych branż i w którym liczba szkół kształcenia zawodowego jest mniejsza. Natomiast nieco inaczej sytuacja przedstawia się w regionie radomskim – gdzie stosunkowo dużej liczbie placówek kształcenia zawodowego w porównaniu do innych regionów (z wykluczeniem m. Warszawy) nie towarzyszy znaczna liczba zarejestrowanych jednostek gospodarczych. Podobną sytuację można zaobserwować w podregionach warszawskim zachodnim i wschodnim, gdzie znacznej liczbie pracodawców nie odpowiada dopasowana do jej wysokości liczba szkół, jednak niedopasowanie to można tłumaczyć bliskością Warszawy, która dominuje pod względem liczby każdego rodzaju szkół.

Zaledwie co dziesiąta szkoła jest objęta patronatem przedsiębiorcy

W województwie mazowieckim, podobnie jak w całej Polsce, współpraca między przedsiębiorcami a szkołami zawodowymi opierająca się na patronacie nie jest zjawiskiem nowym, jednak stosunkowo rzadkim. Jeśli chodzi o patronat pracodawcy (przedsiębiorstwa nad szkołą), czyli ścisłą formę współpracy szkoły z przedsiębiorstwem, z badań ankietowych wynika, że zaledwie co dziesiątej szkole patronuje jakiś przedsiębiorca (całej szkole bądź wybranym klasom).

Wykres 8. Patronat pracodawcy nad szkołą.

Czy szkoła posiada patronat lub klasę z patronatem pracodawcy?

Źródło: badanie CATI

Niski odsetek szkół objętych patronatem wynika przede wszystkim ze specyfiki branży – objęciem szkoły patronatem są zainteresowane tylko duże przedsiębiorstwa, których sytuacja finansowa może na to pozwolić. Praktycznie nie mamy obecnie do czynienia z naturalną i dość powszechną w przeszłości sytuacją, kiedy to szkoła zawodowa powstawała wraz z otwarciem zakładu pracy, dostarczając mu wykwalifikowanych pracowników w zamian za patronat i możliwość odbywania praktyk. Obecnie współpracę z pracodawcami trzeba odbudować (zlikwidowano ją z racji upadku wielu zakładów pracy, redukcji kosztów działalności firm i braku zapotrzebowania na pracowników w okresie intensywnej modernizacji i redukcji kadr). Pierwsze kroki w tym kierunku czynią duże (często zagraniczne) firmy stykające się z deficytem chętnych do pracy. Podejmują współpracę ze szkołami oferując im bazę praktycznej nauki zawodu. Mają oczywiste problemy związane z nieprzystosowaniem samych szkół i zasad ich działania do kształcenia we współpracy z instytucjami zewnętrznymi. W Polsce nie ma bowiem takiej tradycji współpracy placówek kształcenia z pracodawcami, jaka występuje w innych krajach²¹.

Badanie CATI wykazało, że placówki wskazały łącznie na 35 firm-patronów współpracujących z ich szkołami. Najwięcej patronów (15) pochodzi z branży mechaniczno-mechatronicznej, dotyczy to wszystkich typów szkół.

Tabela 5. Branże firm patronujące różnego typu placówkom kształcenia zawodowego.

Branża patrona	Szkoła policealna	Technikum	Technikum uzupełniające	ZSZ	Ogółem %	Ogółem liczeb.
Budowlana	0%	22%	50%	8%	17%	6
Informatyczno-elektroniczna	0%	17%	0%	15%	14%	5
Mechaniczno-mechatroniczna	0%	44%	50%	46%	43%	15
Społeczno-medyczna	100%	0%	0%	0%	6%	2
Turystyczno-gastronomiczna	0%	6%	0%	15%	9%	3
Usługowa	0%	11%	0%	0%	6%	2
Inne, jakie?	0%	0%	0%	15%	6%	2
Ogółem %	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Liczebność	2	18	2	13	100%	35

Źródło: badanie CATI

²¹ por. Sztanderska U., Wojciechowski W. 2008. *Czego (nie) uczą polskie szkoły? System edukacji a potrzeby rynku pracy w Polsce*. Warszawa: Fundacja FOR.

Przykładem próby uzyskania patronatu zidentyfikowanym w trakcie tego badania (ostatecznie jednak nie wiadomo, czy dojdzie on do skutku) jest działalność firmy Reckitt. Przekonała ono starostwo powiatowe do utworzenia nowego kierunku kształcenia (Technik Technologii Chemicznej), w zamian wyrażając gotowość dofinansowania wyposażenia pracowni oraz chęć zatrudniania absolwentów tego kierunku. W zależności od tego, czy zgłosi się odpowiednia uczniom by utworzyć nową klasę o takim profilu, patronat dojdzie do skutku.

Inną ciekawą inicjatywą, którą chciano zrealizować dzięki realizacji projektu w ramach Działania 9.2, był pomysł otwarcia nowego kierunku technik elektroniki jądrowej (w ramach projektu miała być stworzona klasa testowa). Wnioskodawcą projektu był Instytut Problemów Jądrowych im. A. Sołtana, który miałby objąć patronatem otworzony kierunek, zapewniając kadre do nauki, wysoki poziom merytoryczny zajęć oraz możliwość praktyk w instytucie. Pomysł był odpowiedzią na zidentyfikowane zapotrzebowanie na ten typ techników oraz chęcią reaktywacji dawnej ścisłej współpracy z technikum w Otwocku popularnie nazywanym „Nukleonikiem”. Pomimo ciekawej inicjatywy, poparcia UM WM i chęci współpracy wszystkich zainteresowanych stron (podpisano listy intencyjne między instytutem, szkołą i jej organem prowadzącym) nie udało się zrealizować projektu z przyczyn proceduralnych. Duży budżet projektu oraz późny termin ogłoszenia konkursu (który uniemożliwiłby realizację projektu – projekt miał trwać 4 lata), spowodował, że chciano aby był on realizowany w trybie systemowym. Jednak długotrwała procedura interpretowania czy jednostka badawcza, jaką jest Instytut, może być beneficjentem systemowym, zakończyła się negatywną dla Instytutu interpretacją, co położyło kres staraniom o realizację tego projektu w ramach POKL.

Podsumowanie: Jaka jest charakterystyka potencjalnych beneficjentów - szkół i placówek kształcenia zawodowego oraz pracodawców/przedsiębiorców – działających w województwie mazowieckim?

W woj. mazowieckim działało 547 placówek kształcenia zawodowego. Najliczniejszym typem szkoły były technika (210) oraz szkoły zasadnicze szkoły zawodowe (192). Technika są też największymi szkołami pod względem liczby uczniów – w jednym technikum uczy się średnio 330 uczniów, w przypadku zasadniczych szkół zawodowych liczba ta jest znacznie mniejsza – ok. 190, podobnie jak w innych typach szkół (policealna – ok.170, technika uzupełniające – ok. 100, szkoły specjalne – ok. 40). Obecnie mamy do czynienia z malejącą liczbą uczniów placówek kształcenia zawodowego. Przyczyn należy upatrywać zarówno w czynnikach demograficznych (zmniejszająca się ogólna liczba uczniów), jak i w mniejszym zainteresowaniu uczniów nauką w tych szkołach.

Placówki kształcenia zawodowego zlokalizowane są w większości w największych miastach regionu, z wyjątkiem regionu ostrołęckiego, gdzie większa liczba szkół jest zlokalizowana nie w samej Ostrołęce, ale mniejszych miejscowościach. Największym skupiskiem placówek kształcenia zawodowego jest Warszawa, co odpowiada też najwyższej liczbie pracodawców mających swoje siedziby w regionie metropolitalnym (łącznie w tym obszarze swoją siedzibę ma 76% pracodawców z woj. mazowieckiego). Największa liczba pracodawców działała w branży handel hurtowy i detaliczny. Drugą co do wielkości branżą stanowiło budownictwo (jednak z niemal trzykrotnie mniejszą liczbą zarejestrowanych firm), następnie firmy zaliczane do branży pozostałej działalności usługowej i transportu wodnego.

Współpraca szkół kształcenia zawodowego i pracodawców w formie patronatu nie jest powszechna – prowadziło ją w badanych szkołach jedynie 35 podmiotów, co jest wynikiem zarówno małego zainteresowania samych firm, dla których taki patronat jest co prawda prestiżowy, ale wiąże się z nakładami, jakie firma musi ponieść (zapewne dlatego patronami są częściej duże, zagraniczne przedsiębiorstwa), jak i nieprzystosowaniem samych szkół i brakiem jasnych zasad i reguł współpracy.

4.3 Ocena trafności i użyteczności wsparcia kierowanego do placówek kształcenia zawodowego na realizację programów rozwojowych w ramach Działania 9.2

W ramach działania 9.2 PO KL możliwe są do realizacji dwa typy projektów:

- **diagnozowanie potrzeb edukacyjnych** w obszarze szkolnictwa zawodowego zgodnie z potrzebami lokalnego i regionalnego rynku pracy, oraz
- **programy rozwojowe szkół** i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe ukierunkowane na zmniejszanie wyrównywaniu dysproporcji w osiągnięciach uczniów w trakcie procesu kształcenia oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia.

Pierwszy z nich nie jest obecnie możliwy do realizacji na terenie woj. mazowieckiego²². Natomiast drugi jest ogromną szansą dla placówek kształcenia zawodowego, w szczególności poprzez działania zawierające się w koncepcji programów rozwojowych: dodatkowe zajęcia dla uczniów, doradztwo i opiekę pedagogiczno – psychologiczną, doradztwo zawodowe, modernizację oferty kształcenia zawodowego, staże i praktyki u pracodawców, nowoczesne materiały dydaktyczne, innowacyjne formy nauczania i oceniania, wsparcie w zarządzaniu.

Jednakże, jak wynika z wywiadu grupowego ekspertów oraz rozmów z dyrektorami, samo **pojęcie programu rozwojowego jest niejasne i jest inaczej rozumiane przez dyrekcję szkół i autorów SzOP PO KL**²³. Dyrekcje szkół program rozwojowy traktują jako obowiązkowy dokument, tworzony raz na pięć lat (przy okazji konkursu na dyrektora placówki) i aktualizowany co roku. Jest to też dokument, który jest weryfikowany podczas ewaluacji zewnętrznej przeprowadzanej przez nadzór pedagogiczny. Jest on więc nie tyle wizją rozwoju szkoły, co planem realizacji działań, dlatego też przy jego opracowywaniu dyrekcja często kieruje się nie tyle dążeniem do realizacji konkretnego celu, co przede wszystkim realną możliwością jego wypełnienia i osiągnięcia założonych wskaźników („można opracować piękny plan rozwojowy, wymyślić wniosłe cele, ale to nie o to chodzi, bo potem trzeba to zrealizować. Trzeba go opracować na miarę”²⁴). Stąd też projekty realizowane w ramach Działania 9.2 wpisują się oczywiście w pewien sposób w rozwój szkoły, ale rzadko są elementem wizji jej kompleksowego planu rozwojowego.

Dyrekcja widzi potrzebę planowania rozwoju szkoły, jednak nie zawsze ma do tego wystarczające dane

Dyrekcja placówek kształcenia zawodowego widzi potrzebę planowania rozwoju i przyszłości swoich szkół, zwłaszcza w kontekście malejącej ogólnej liczby uczniów oraz niskiego zainteresowania kształceniem zawodowym. Dlatego też stara się (zazwyczaj na własną rękę) przeprowadzać badania popularności poszczególnych kierunków kształcenia wśród uczniów gimnazjum, dostarczać tym uczniom rzetelnej wiedzy na temat oferty szkoły (poprzez spotkania z gimnazjalistami i ich

²² Brak jest ogłaszanych konkursów na ten typ projektów. Kilka wniosków tego typu (7, w tym 5 zostało zatwierdzonych do realizacji) złożono w pierwszych konkurach ogłaszanych w ramach Działania 9.2.

²³ Według zapisów Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL: „Programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych realizowane w Priorytecie IX spełniają łącznie następujące cechy:

1. kompleksowo odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze danej szkoły/placówki oświatowej i jej uczniów (szkół/placówek oświatowych i ich uczniów);
2. kompleksowo i trwale przyczyniają się do jakościowych zmian w funkcjonowaniu szkoły/placówki oświatowej i/lub rozszerzenia oferty edukacyjnej danej szkoły/placówki oświatowej (szkół/placówek oświatowych);
3. zawierają określone cele, rezultaty i działania już na etapie aplikowania;
4. działania określone w programie rozwojowym przyczyniają się do rozwoju kompetencji kluczowych określonych w Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE);
5. zawierają elementy zgodne z polityką edukacyjną państwa.

²⁴ wywiad z dyrektorem zespołu szkół w Otwocku

rodzicami), śledzić losy absolwentów oraz weryfikować trendy na lokalnym rynku pracy (poprzez dane pozyskiwane od PUP). Jednakże, jak podkreślali respondenci podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych, działania takie wydają im się to dosyć trudne ze względu na ciągłe zmiany na rynku pracy, jak i na niewystarczające źródła informacji odnośnie obecnej i przewidywanej sytuacji na rynku pracy.

Dyrekcja ma poczucie wpływu na rozwój szkoły, niemniej jako problematyczne wskazywana jest niewystarczająca komplementarność wsparcia systemowego (w ramach Priorytetu III PO KL) i doraźnego (z Priorytetu IX)

Jak wskazują badania jakościowe dyrekcja placówek kształcenia zawodowego ma poczucie wpływu oraz odpowiedzialności za rozwój szkoły, stąd też dbanie o wprowadzanie nowych kierunków nauczania, atrakcyjnych zarówno dla absolwentów gimnazjów, jak i pracodawców oraz działania mające na celu zwiększenie atrakcyjności szkoły (dodatkowe zajęcia, współpraca międzynarodowa, praktyki zagraniczne). Jednakże mają też świadomość barier wynikających z obowiązującej podstawy programowej, która w dużym stopniu ich ogranicza, a nawet staje się barierą rozwoju (brak możliwości szybkiego wprowadzenia nowych kierunków, jeśli nie ma ich na liście MEN, ograniczona możliwość modyfikacji istniejących programów).

Niejednokrotnie została poruszona (zarówno przez ekspertów, jak i dyrektorów) kwestia braku (bądź też niewystarczającej) komplementarności wsparcia systemowego (oferowanego w ramach Priorytetu III PO KL) i doraźnego (z Priorytetu IX), co utrudnia stworzenie spójnej wizji rozwoju szkoły.

Dyrektorzy, zwracali uwagę, że to w dużej mierze od ich decyzji zależy tworzenie nowych kierunków kształcenia, aplikowanie o środki oraz udział w programach mających poprawić jakość kształcenia w ich placówkach. Oczywiście ich decyzje muszą być zatwierdzane przez organ prowadzący, stąd też ogromne znaczenie mają obustronne relacje oraz chęci osób tam pracujących. Niewątpliwie w przypadku pewnej grupy dyrektorów znaczenie ma fakt, że swoją funkcję uzyskali na podstawie konkursu i chcąc się ubiegać o stanowisko po raz kolejny muszą się wykazać inicjatywą.

Dyrektorzy mają ograniczoną możliwość wprowadzenia zmian do programów kształcenia, bo obowiązują ich podstawa programowa

Jak już zostało wspomniane powyżej, o ile w zakresie wpływania na rozwój szkoły dyrektorzy odgrywają znaczną rolę, to jeśli chodzi o wprowadzanie zmian do programów kształcenia podkreślają, że przede wszystkim obowiązuje ich podstawa programowa. Dlatego też w pierwszej kolejności muszą być zrealizowane zajęcia z tego zakresu, choć niejednokrotnie podczas badań jakościowych nauczyciele podkreślali potrzebę zmian programu nauczania z powodu nieprzydatności pewnych przedmiotów ogólnokształcących dla konkretnych kierunków kształcenia, lecz ich zamiana np. na zajęcia praktyczne lub usunięcie nie jest możliwe.

Szkoły dysponują potencjałem pozwalającym opracować program rozwoju szkoły, jednak - aby zapewnić jego kompleksowość - powinien być on opracowany we współpracy z pracodawcami, przedstawicielami organów prowadzących szkoły oraz przedstawicielami rodziców

Opracowanie kompleksowego programu rozwojowego szkoły jest kwestią złożoną. Część dyrektorów postrzega to jako swój obowiązek, a niekoniecznie narzędzie wspomagające planowanie rozwoju szkoły („program rozwojowy? to bardziej wymóg formalny. Bo to się zmienia, ale coś musi być”²⁵). Niemniej jednak skoro są opracowywane wizje rozwoju szkoły na konkursy dyrektorskie, z pewnością szkoły mają predyspozycje, potencjał i możliwości do opracowania ich w szerszym zakresie, wykorzystując również wsparcie z Działania 9.2.

---

²⁵ Wywiad z dyrektorem ze szkoły z Ostrołęki.

Taki program powinien być wspólnym produktem całego grona pedagogicznego, kluczowych pracodawców (z punktu widzenia profilu kształcenia lub regionu) oraz co najmniej organu prowadzącego szkołę (jako głównego źródła finansowania działań). Istotne byłoby także włączenie w przygotowanie takiego planu przedstawicieli rodziców przyszłych uczniów placówek kształcenia zawodowego. Jak zatem widać, stworzenie programu w takim gronie wymagałoby kompetencji w zakresie moderowania czy wręcz animacji lokalnej. Tymczasem - jak wskazują eksperci ds. edukacji i rynku pracy - dyrektorzy nie do końca wiedzą co robić, trudno im namówić partnerów do współpracy, nawiązać kontakty z rodzicami, którzy niechętnie angażują się aż tak bardzo w edukację swoich dzieci²⁶. Dyrekcje próbują uzyskać informacje w PUP – jednak często są to próby szukania po omacku, czego skutkiem jest zamykanie placówek. Zatem potencjał szkół nie jest wykorzystany, brakuje bowiem wsparcia systemowego.

Szkoły kształcenia zawodowego potrzebują wsparcia w zakresie dostosowania programu rozwoju szkoły do potrzeb regionalnego rynku pracy (danych prognostycznych, powiązania ze strategią województwa)

Badania wskazują, że szkoły kształcenia zawodowego potrzebują wsparcia w zakresie opracowania kompleksowego programu rozwoju szkoły. Przy czym nie chodzi tu o wiedzę teoretyczną, czy umiejętności dotyczące stworzenia samego dokumentu, ale pomoc w zakresie dostosowania tego programu do rozwoju i potrzeb regionalnego rynku pracy.

Jak wspomniano wcześniej, brak danych prognostycznych odnośnie zapotrzebowania na konkretne zawody oraz profesjonalnie zbieranych informacji dotyczących losu absolwentów w średniej i dłuższej perspektywie czasowej zdecydowanie utrudnia skuteczne planowanie rozwoju placówki. Dodatkowo właściwe planowanie na poziomie szkoły powinno wynikać z szerszej strategii – dla całego województwa. Przykładem takiej praktyki może być woj. warmińsko-mazurskie, w którym powiązano programy rozwojowe szkół ze strategią województwa, co skutkowało ukierunkowaniem działań szkół na turystykę i gastronomię. Współpraca szkoły – samorząd regionu odbywała się tam przy ścisłym współdziałaniu kuratora oświaty, co jednak zdaniem ekspertów jest jedynie wyjątkowym przykładem tak dobrej praktyki. Jak wspomniano wcześniej, woj. mazowieckie przyjęło „oddolny” model dostosowywania oferty szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy, co przy braku odpowiednich danych powoduje sytuację opisaną powyżej.

Programy rozwojowe realizowane w ramach Działania 9.2 PO KL są wykorzystywane tylko na doraźne potrzeby projektu

Trudno mówić o wykorzystaniu programów rozwojowych w celach innych niż założenia projektu, ponieważ jak zostało wykazane wcześniej, tworzenie programu rozwojowego przez szkoły ma niewiele wspólnego z celami realizowanego projektu/działania. Program jest bowiem opracowywany wcześniej, a projekt realizowany w ramach Działania 9.2 jest odrębnym elementem, który wpływa na rozwój szkoły, ale nie ma ścisłego połączenia z jej wizją.

Niewątpliwie problemem jest także zapewnienie trwałości rezultatów projektu na poziomie instytucjonalnym, tj. doprowadzenie do tego, aby najlepsze działania finansowane z projektu na stałe wpisały się w działania szkoły. Na kontynuację brak jest funduszy. Można oczywiście występować o kolejne środki z EFS, ale nie jest to rozwiązanie systemowe. Z tego powodu - zdaniem ekspertów - projekty w ramach 9.2 PO KL należy traktować raczej jako „testowanie” rozwiązań, a nie ich wdrożenie na szeroką skalę.

Modyfikacje programów kształcenia są powodowane chęcią dostosowania sposobu nauczania do potrzeb rynku pracy oraz by przyciągnąć potencjalnych uczniów do szkół

Podstawową przyczyną modyfikacji sposobów nauczania jest chęć dostosowania ich do potrzeb rynku pracy oraz wymagań przedsiębiorców. Stąd też dyrekcja szkół kładzie nacisk przede

---

²⁶ Należy też pamiętać, że zagrożenie wykluczeniem społecznym uczniów zasadniczych szkół zawodowych wynika z faktu, że rodzice nie angażują się prawie w ogóle w ich życie, nie tylko edukację.

wszystkim na zajęcia, które mają wzmocnić kompetencje kluczowe oraz zwiększyć zdolność zatrudnienia przyszłych absolwentów. Z wywiadów z dyrekcją oraz kierownikami kształcenia praktycznego w szkołach wynika, że modyfikacje są dokonywane także na skutek uwag pracodawców, u których odbywają się praktyki lub zajęcia praktyczne (możliwe w zakresie obowiązującej podstawy programowej). Jednak - jak wynika z wywiadów telefonicznych z przedsiębiorcami i zreszającymi ich organizacjami - niewielu pracodawców ma czas i chęć na angażowanie się w pracę szkoły i podsuwanie pomysłów dotyczących modyfikacji kształcenia²⁷.

Inną przyczyną zmian sposobów nauczania jest też chęć podniesienia prestiżu szkoły w celu przyciągnięcia większej liczby uczniów. Większa atrakcyjność zajęć, możliwość zagranicznych praktyk, czy dodatkowych zajęć z pewnością jest dla części uczniów czynnikiem wpływającym na wybór szkoły.

Możliwości wprowadzania przez dyrektorów zmian kierunków kształcenia są ograniczone przez warunki zatrudnienia nauczycieli oraz muszą być zatwierdzone przez powiatową radę zatrudnienia

Decyzja w zakresie zmiany kierunków kształcenia nie jest zależna od dyrektorów tych placówek. Mogą oni zmieniać kierunki kształcenia za zgodą powiatowych rad zatrudnienia stwierdzających, że dany kierunek jest potrzebny w regionie. Stanowi to pewną barierę, ale jej istotność jest zależna od uwarunkowań lokalnych np. „nowy kierunek – nie ma problemu, powiatowa rada zatrudnienia przeprowadza analizę, ale nie stawali na drodze”²⁸.

Z badań jakościowych wynika, że większą przeszkodą może być rada pedagogiczna. Może ona nie zgodzić się na proponowane zmiany, głównie ze względu na obawę przed zwolnieniami kadry (przypadek Ostrołęki: dwa z trzech nowych kierunków kształcenia udało się wprowadzić; jeden pomysł kierunku – krawiectwa - nie przeszedł, bowiem dotychczasowa kadra nauczająca na kierunku ekonomicznym nie byłaby w stanie na nim nauczać, zatem należałoby zwolnić część kadry i zatrudnić specjalistów w dziedzinie krawiectwa).

Jeśli chodzi o wprowadzenie/zmianę kierunków dyrektorzy mają poczucie, że w znacznym stopniu ich możliwości wprowadzania zmian kierunków kształcenia są ograniczone przez warunki zatrudnienia nauczycieli. Obecnie nauczyciele są zatrudniani z reguły na umowę o pracę na podstawie Karty Nauczyciela, co oznacza, że dyrektorom trudno ich zwolnić. Potrzebna jest większa elastyczność zatrudnienia, tak aby można było zatrudniać kadrę w zależności od zapotrzebowania na dane kierunki.

Innego rodzaju ograniczeniem są decyzje podejmowane przez uczniów i ich rodziców odnośnie wyboru szkół. Z wywiadów z dyrektorami i przedstawicielami organów prowadzących szkoły wynika, że nawet jeśli jest otwierany kierunek nauczania zgodny ze zidentyfikowanym zapotrzebowaniem rynku pracy na danym zawodzie, to nie zawsze znajdują się uczniowie chętni podjąć w jego ramach naukę i inicjatywa taka może upaść.

Działania najbardziej adekwatne do potrzeb placówek kształcenia zawodowego to: modernizacja i wyposażenie pracowni oraz wsparcie współpracy placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami

Biorąc pod uwagę zapóźnienie, z jakim mamy do czynienia w przypadku szkolnictwa zawodowego, niemal każde działanie możliwe do realizacji w ramach Działania 9.2 jest potrzebne i adekwatne. Oczywiście największe zapotrzebowanie istnieje na modernizację i wyposażenie pracowni i warsztatów szkolnych: „Główny problem to brak modernizacji pracowni, no bo ile się razy można

---

²⁷ Z tego punktu widzenia ciekawą inicjatywę podjęto w ramach projektu „Modernizacja kształcenia zawodów medycznych na kierunkach; ratownik medyczny, technik masażysta, technik farmaceutyczny.”, w którym zakładano, że w ramach współpracy z przedsiębiorcami podjęto próbę wypracowania modułowych programów nauczania.

²⁸ IDI z dyrektorem zespołu szkół w Otwocku

szkolić?”²⁹. Niestety, dotychczasowe zasady finansowania PO KL dają możliwość zakupów sprzętu tylko w ramach 10% z cross-finansingu. Problem ten jest rozwiązywany poprzez komplementarność ze wsparciem z Regionalnego Programu Operacyjnego woj. Mazowieckiego 2007-2013 (przede wszystkim Działanie 7.2 Infrastruktura służąca edukacji oraz w mniejszym stopniu Działanie 5.2 Rewitalizacja miast – pozwalające na remont budynków). Jednakże z uwagi na wyczerpanie alokacji jest to rozwiązanie teoretyczne³⁰. W opinii urzędników zajmujących się wdrażaniem Działania 9.2 można wskazać na projekty, które sprawiają wrażenie napisanych przede wszystkim w celu zakupu sprzętu/wyposażenia, a zaplanowane w nich działania „miękkie” mają charakter dodatkowy i zdecydowanie mniej istotny.

Biorąc natomiast pod uwagę niedostatek kształcenia praktycznego oraz niesatysfakcjonująco niski poziom współpracy placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami wydaje się, że Działanie 9.2 mogłoby być odpowiedzią na te braki. Jednak, jak wskazuje analiza wniosków, niewiele było wniosków, które zakładały zaangażowanie i współpracę z pracodawcami (ok. 1/3 przeanalizowanych wniosków zakładało pewną formę współpracy z pracodawcami). Jak wskazali przedstawiciele placówek kształcenia zawodowego podczas jednego z FGI, brak zakładania współpracy podczas realizacji projektu był spowodowany brakiem takiego wymogu w dokumentacji konkursowej – „nie było to wymagane, więc tego nie robiliśmy”.

Współpracę z pracodawcami, jaką dotychczas zakładali wnioskodawcy, można podzielić na trzy kategorie: w 23 wnioskach miała ona polegać na odbywaniu zajęć praktycznych w zakładach; około połowa (35) wniosków zakładała możliwość odbycia praktyk, a 27 - wizyt studyjnych. Warto jednak zauważyć, że nawet jeśli taka współpraca była planowana, to czasami jej jakość pozostawiała wiele do życzenia. Jak bowiem ocenić wartość samej wizyty w zakładzie pracodawcy? - z pewnością jest to pouczające doświadczenie dla uczniów, jednak samo obejrzenie zakładu nie podnosi zdolności ucznia do zatrudniania. Z pewnością bardziej przydatna byłaby organizacja stażu lub praktyki³¹ w ramach projektu.

Badania jakościowe pokazują, iż barierą w organizacji większej liczby staży lub praktyk dla uczniów niż to wynika z programu nauczania jest brak środków na pokrycie wynagrodzenia dla pracownika firmy opiekującego się uczniami. Niepokrywanie takiego kosztu w codziennym funkcjonowaniu szkoły sprawia, że szkoły zdają się nie wiedzieć, że mogłyby on być pokryty w ramach projektu. Podobnie w projektach nie są organizowane staże, gdyż prawo oświatowe nie definiuje takiego pojęcia. Mimo zatem faktu, że staże mogłyby być dla wnioskodawców lepszym rozwiązaniem niż praktyki (pojęcie zdefiniowane w prawie oświatowym), to szkoły wybierają te formy „współpracy”, które znają.

Podsumowanie: Czy założenia dotyczące wsparcia kierowanego do szkół/placówek kształcenia zawodowego na realizację programów rozwojowych w ramach Działania 9.2 są trafne i użyteczne?

Celem Działania 9.2 PO KL jest podniesienie jakości szkolnictwa zawodowego m.in. poprzez realizację programów rozwojowych. Programy te umożliwiają przeprowadzenie szeregu zajęć, które z pewnością przyczyniają się do realizacji celu Działania 9.2. Jednak bardzo szerokie, ale też poniekąd niewłaściwe rozumienie terminu „program rozwojowy” przez podmioty zaangażowane w realizację projektów sprawia, że praktycznie każde dodatkowe zajęcia wpisują się w jego założenia. Tymczasem program rozwojowy miał być z założenia kompleksowym projektem, odpowiadającym na zdiagnozowane potrzeby danej szkoły, przyczyniającym się do poprawy sytuacji jej uczniów i absolwentów. Tymczasem obecnie projekty realizowane w ramach Działania 9.2. nie są najczęściej łączone z programem rozwojowym, który w placówkach kształcenia zawodowego jest postrzegany

²⁹ IDI z kierownikiem kształcenia praktycznego z zespołu szkół w Otwocku

³⁰ Zgodnie z danymi na dzień 24.11.2010 wykorzystanie alokacji na Działanie 7.2 wynosi 82%

³¹ 44 (20%) wnioski zakładały realizację praktyk zawodowych.

jako dokument formalny, powstający przy okazji konkursu na dyrektora. Opisana powyżej sytuacja połączona z brakiem komplementarności wsparcia systemowego z Priorytetu III PO KL powoduje, iż użyteczność oferowanego wsparcia jest mniejsza niż mogłaby być. (Choć należy zaznaczyć, że dotychczas realizowane projekty również z pewnością wpływają pozytywnie na jakość nauczania w placówkach kształcenia zawodowego).

Biorąc pod uwagę powyższe, niedostatek kształcenia praktycznego oraz zgłaszane zapotrzebowanie szkół na doposażenie pracowni/warsztatów szkolnych należałoby w ramach programów rozwojowych promować w większym niż dotąd zakresie możliwość współpracy z pracodawcami, czy to w formie praktyk, czy staży.

4.4 Poziom wiedzy o możliwościach jakie daje Działanie 9.2 PO KL

Większość szkół wie o możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2

Badanie CATI wskazuje, że kadra placówek kształcenia zawodowego jest dość dobrze poinformowana o istnieniu funduszy unijnych dla ich szkół – jedynie 20% respondentów stwierdziło, że nie słyszało o środkach unijnych, które byłyby przeznaczone specjalnie dla placówek kształcenia zawodowego. Poinformowanie o możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2 jest natomiast wyższe – 89% przedstawicieli szkół objętych badaniem słyszało o możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2 PO KL (wykresy poniżej).

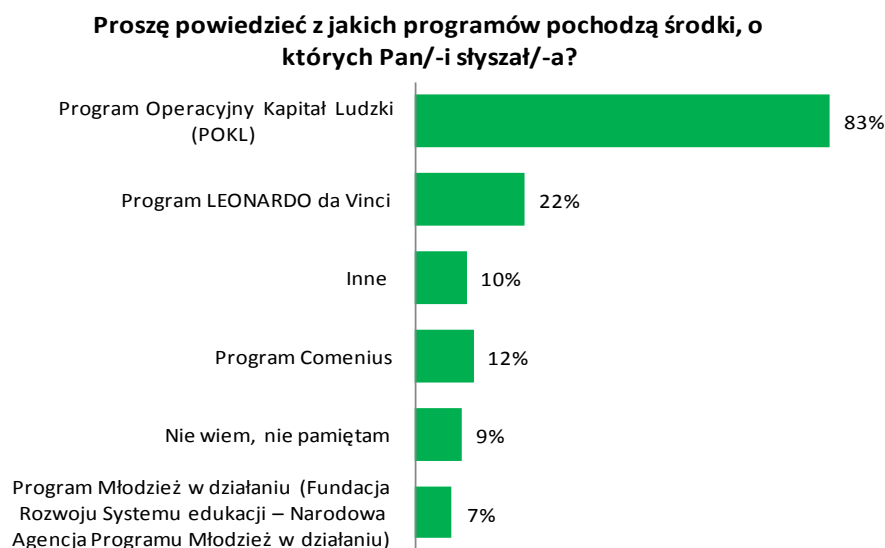
Wykres 9. Stopień poinformowania na temat istnienia środków unijnych dla placówek kształcenia zawodowego oraz możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2 PO KL.

Źródło: badanie CATI

Do najbardziej znanych programów, w ramach których placówki kształcenia zawodowego mogą realizować projekty, należał PO KL (83% wskazań wśród respondentów, którzy zadeklarowali wiedzę o środkach unijnych dla placówek kształcenia zawodowego) oraz Program Leonardo da Vinci (słyszała o nim 1/5 respondentów); innymi wymienianymi programami były Comenius (12% wskazań) oraz Młodzież w Działaniu (7% wskazań).

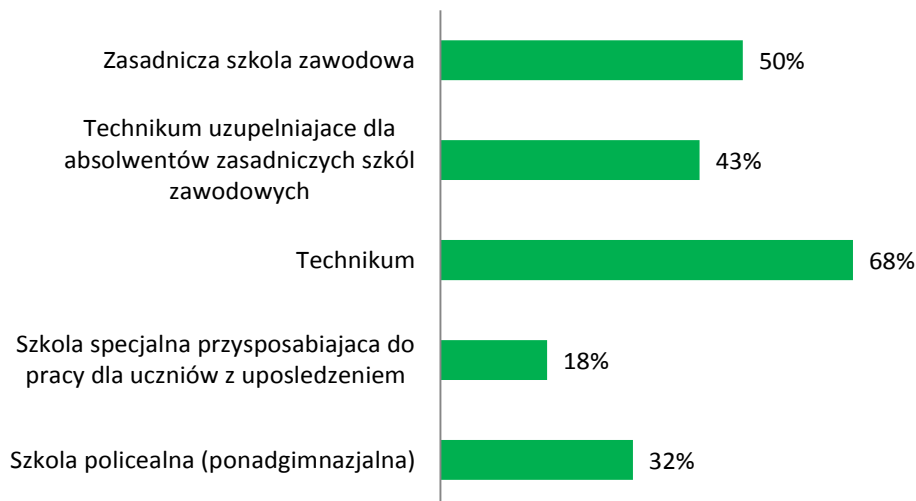
Wykres 10. Znajomość innych programów, w ramach których można otrzymać fundusze na realizację projektów.

Źródło: badanie CATI

Spośród przedstawicieli szkół, którzy słyszeli o możliwości realizowania projektu w ramach Działania 9.2, ponad połowa (54%) zadeklarowała, że złożyła wniosek na realizację projektu w ramach tego działania. Złożenie wniosku zadeklarowało 68% przedstawicieli techników objętych badaniem oraz połowa przedstawicieli zasadniczych szkół zawodowych. Najrzadziej do Działania 9.2 PO KL aplikowały szkoły specjalne (18% zadeklarowało, że złożyło wniosek), co nie powinno dziwić biorąc pod uwagę specyfikę tych szkół.

Wykres 11. Rodzaj placówek, jakie złożyły wnioski w ramach Działania 9.2 PO KL.

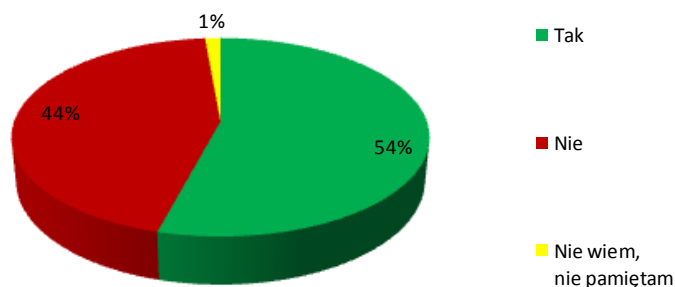

Źródło: badanie CATI

Natomiast spośród tych, którzy nie składali takiego wniosku ani nie realizowali go na terenie swojej szkoły, 54% rozważało możliwość aplikowania do Działania 9.2

Wykres 12. Rozpatrywanie możliwości aplikowanie do Działania 9.2.

Czy rozważali Państwo możliwość aplikowania o środki w ramach Działania 9.2?

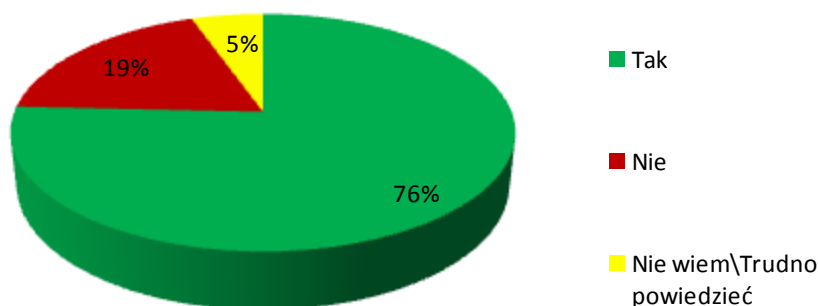

Źródło: badanie CATI

Co więcej, spośród wszystkich respondentów $\frac{3}{4}$ **planuje aplikowanie do Działania 9.2 w przyszłości**, jednak nie należy tego traktować jako deklaracji aplikowania a jedynie jako branie takiej możliwości pod uwagę. Przedstawiciele co piątej placówki uznali, że ich szkoła nie podejmie takiego działania w przyszłości, a co dwudziestej placówce trudno było określić swoje plany.

Wykres 13. Plany dotyczące aplikowania do Działania 9.2.

Czy Pana\i szkoła\placówka kształcenia zawodowego w przyszłości planuje aplikowanie o środki w ramach Działania 9.2?

Źródło: badanie CATI

Szkoły mają możliwości uzyskania środków na wniesienie wkładu własnego na realizację projektów

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że zarówno dyrektorzy szkół jak i przedstawiciele organów prowadzących szkoły są zdania, iż pokrycie wkładu własnego nie stanowi problemu – powiaty mają odpowiednie fundusze. Jako wkład własny często podawana jest praca wolontariuszy, poza tym organy prowadzące szkoły zabezpieczają odpowiednie środki. Wyniki te znalazły potwierdzenie w badaniu CATI: 12% przedstawicieli placówek, które nie złożyły wniosków w ramach Działania 9.2, wskazało na trudności z wniesieniem wkładu własnego. Analogiczny odsetek wśród placówek, które złożyły wniosek, był znacznie niższy i wynosił 4%.

Zdaniem urzędników zajmujących się wdrażaniem Działania 9.2 wkład własny w wysokości 6-7% wartości projektu rzeczywiście można wnieść w postaci niefinansowej (np. sale szkolne), jednak resztę trzeba wnieść w pieniądzu, co może stanowić problem dla niektórych powiatów. Jednak, jak wynika z badań, nie jest to bariera istotna.

Chęć poprawienia oferty edukacyjnej szkoły skłania do aplikowania o środki w ramach Działania 9.2, zaś istotną barierą są zasłyszane opinie o trudnościach uzyskania funduszy oraz wymagania formalne dotyczące niezbędnej dokumentacji

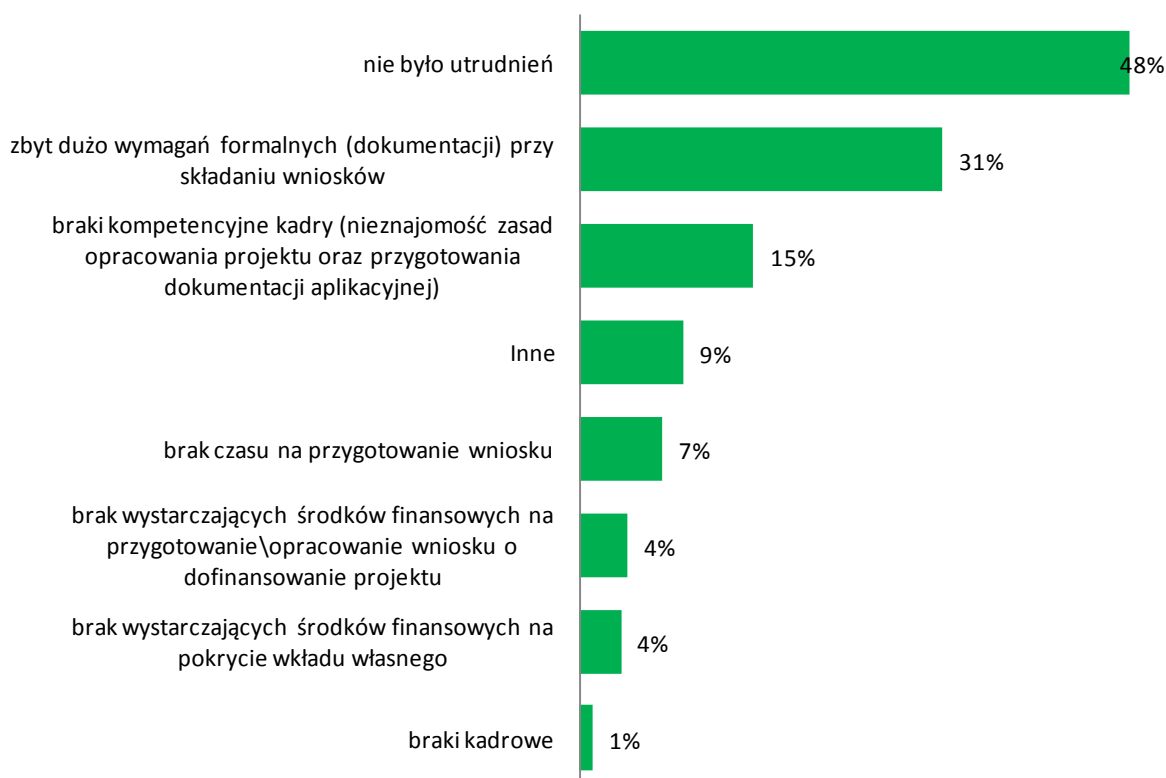
Jak wykazują wyniki CATI (szerzej omówione w rozdz. 4.6) podstawową motywacją do aplikowania jest chęć poprawienia oferty edukacyjnej szkoły. Stosunkowo niewielki wpływ miały kwestie związane ze wsparciem, jakie szkoła mogłaby uzyskać od MJWPU czy ROEFSu w postaci szkolenia, czy dodatkowych informacji (zapewne dlatego, że wiele szkół nie wie w ogóle o takiej możliwości).

Niemal połowa przedstawicieli placówek kształcenia zawodowego nie zgłosiła w badaniu CATI trudności w aplikowaniu.

Wykres 14. Trudności w aplikowaniu.

Co utrudniało aplikowanie o środki?

Źródło: badanie CATI

Dla części przedstawicieli placówek kształcenia zawodowego trudnością była natomiast **zawiłość języka oraz trudności formalne**: „zawiłość tematyki, języka, czasami wydaje się że w tych rubrykach to trzeba to samo wpisywać (...) taki śmiertelnik jak ja nie robi tego dobrze, ja sam bym się tego nigdy nie podjął, to trzeba być na bieżąco”³².

Wymagania odnośnie dokumentacji i formalności zostały również wskazane w badaniu CATI jako czynnik utrudniający aplikowanie (31% wskazań wśród respondentów, których szkoły złożyły wniosek), mniej istotne okazały się braki kompetencyjne kadry (15% wskazań) czy brak czasu na opracowanie wniosku - 71% wskazań). Niemal co dziesiąty respondent (odpowiedź „inne”) wskazał na takie czynniki, jak: lęk przed biurokracją, długi okres realizacji projektu, niejednolite wymagania i sztywną procedurę.

Badania jakościowe ujawniły, że **istotną (jeśli nie główną) barierą aplikowania jest bariera mentalna, tzw. bariera wejścia**. Opiera się ona często na zasłyszanych negatywnych opiniach i nieformalnych rozmowach, co sprawia, że ma charakter stereotypu i trudno ją zmienić. Jeden z rozmówców opisał ją tak: „Bardzo trudno dostać środki, trudna dostępność, może jest duża konkurencja do tego działania. Dyrektorzy z zasady nie składają wniosków, bo myślą że nie mają szans, potem też boją się rozliczania tego wniosków, bo tak jak rozmawiam z innymi dyrektorami, to też jest gehenna jak wniosek się skończy, bo potem jeszcze długo się zajmują zanim zakończą całkowicie”³³. Bariera ta znajduje też odzwierciedlenie w przeprowadzonych badaniach ilościowych, gdzie brak aplikowania był tłumaczony często niespełnieniem wymogów formalnych (np. co do liczby uczniów), które w rzeczywistości nie odgrywają żadnej roli.

³² IDI z dyrektorem zespołu szkół w Ostrołęce

³³ IDI z dyrektorem zespołu szkół w Ostrołęce

Trzeba jednak stwierdzić, że niektóre negatywne opinie mają swoje rzeczywiste podstawy: proces oceny wniosku i podpisywania umowy jest długotrwały. W konsekwencji od momentu złożenia wniosku do rozpoczęcia realizacji projektu (przypadającej zwykle na początek roku szkolnego) upływa rok lub dłużej.

Jak się okazuje w wielu przypadkach realizacja jednego projektu skutkuje przełamaniem tych zahamowań i ponownym aplikowaniem przez szkoły, którym udało się już raz pozyskać dofinansowanie i zrealizować projekt. Studium przypadku w Pomiechówku wskazuje, że duże znaczenie miało to, że szkoła już wcześniej ubiegała się o środki unijne i zrealizowała projekt, więc w oparciu o uzyskane doświadczenie łatwiej było przedstawicielom szkoły napisać kolejny wniosek. Ponadto duże znaczenie miało 2-dniowe szkolenie dla nauczycieli na temat ubiegania się o dofinansowanie zorganizowane przez MJWPU. Po szkoleniu jedna z nauczycielek wiedziała już, jakiego rodzaju projekt chce złożyć i napisała wniosek, korzystając jednocześnie z doświadczeń koleżanki, która wcześniej realizowała w szkole projekt współfinansowany ze środków unijnych.

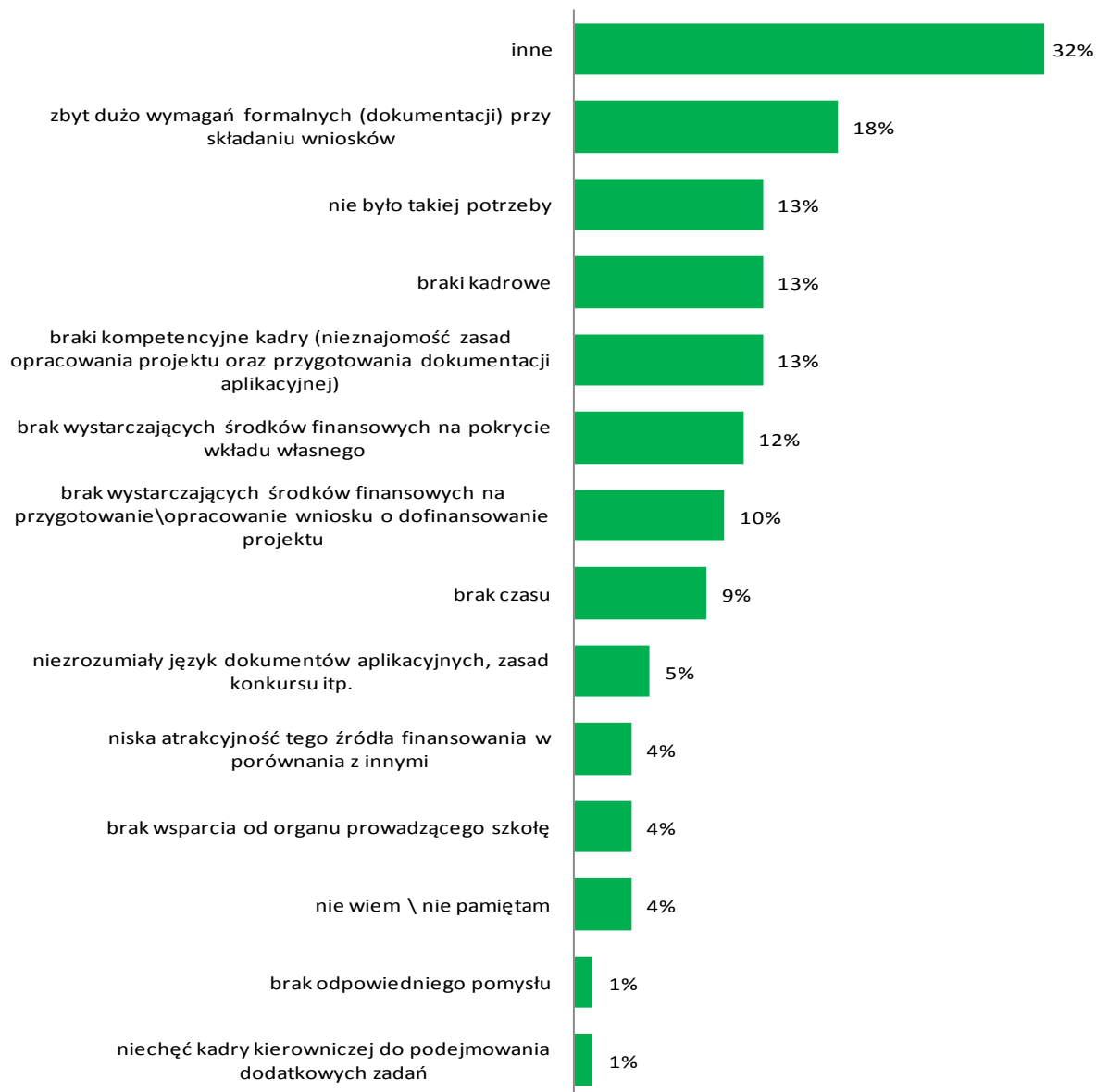
Wśród placówek, które nie aplikowały do Działania 9.2, najczęściej wybieranym powodem były podobnie jak we wcześniejszym wypadku zbyt duże wymagania formalne (18% wskazań) oraz brak potrzeby realizacji takiego projektu, brak czasu oraz braki kadrowe – po 13% wskazań (wykres poniżej).

Z kolei wśród dość licznie wybieranej kategorii inne (32% wskazań) pojawiły się odpowiedzi dotyczące przede wszystkim zbyt małej liczby uczniów („mała liczba dzieci, nie spełnianie wymogów”), krótkiego czasu funkcjonowania placówki („Nie spełnialiśmy wymogów ponieważ dopiero od kilku lat funkcjonuje u nas szkoła zawodowa, nie ma stabilności w zakresie liczby uczniów; nie spełnialiśmy warunku: nie było jeszcze klas, które pisały egzamin zawodowy”), zaangażowanie w inne projekty („realizacja innego projektu, który jest bardzo absorbujący dla kadry”), brak możliwości samodzielnego aplikowania o środki („zajmuje się tym organ prowadzący”), utrudnienia w realizacji projektu („brak możliwości realizacji - szkoła specjalna oraz dzieci mieszkają poza terenem”; „często skracany jest czas, w którym można wykorzystać środki, co zakłóca proces dydaktyczny”; „brak wcześniejszych informacji na ten temat”).

Odpowiedzi te można interpretować po części jako oznaki strachu przed ewentualnymi trudnościami z realizacją projektu związane z niepewnością utrzymania liczby uczniów (co ważne gdy proces oceny wniosku i podpisywania umowy jest długotrwały), a po części jako oznaki braku należytego zapoznania się z dokumentacją konkursową, bowiem brak w niej jakichkolwiek zapisów co do wymagań dotyczących liczby uczniów w szkole. Brak złożenia wniosku, podobnie zatem jak przypadku wnioskodawców, wiąże się z negatywnym przeświadczeniem o wymaganiach związanych z realizacją projektów unijnych. Z jednej strony jest to zatem czynnik trudny do pokonania, z drugiej jednak wydaje się, że należyte informowanie o rzeczywistych wymaganiach połączone ze wsparciem organu prowadzącego i promowaniem dobrych praktyk, mogłoby znacznie zwiększyć liczbę szkół, które zdecydowałyby się aplikować o fundusze z Działania 9.2 POKL.

Wykres 15. Powody, dla których zaniechano aplikowania do Działania 9.2.

Jakie były powody dla których zaniechano ubiegania się o dofinansowanie w ramach Działania 9.2.?

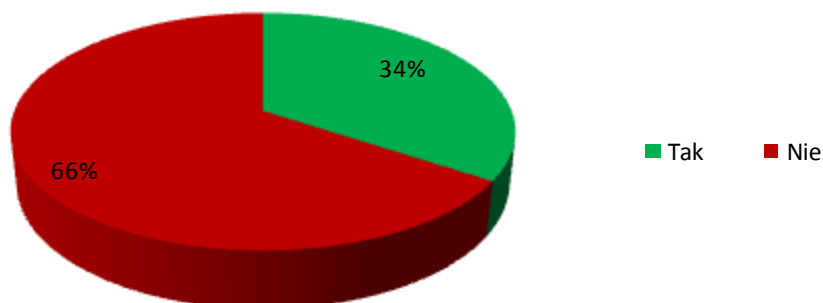
Źródło: badanie CATI

Szkoły w większości nie korzystały ze wsparcia zewnętrznego (w tym ROEFS) przy opracowywaniu wniosku

Badanie CATI wykazało, że większość placówek kształcenia zawodowego (66%), które aplikowały do Działania 9.2, przy opracowaniu wniosku nie korzystało ze wsparcia zewnętrznego.

Wykres 16. Korzystanie ze wsparcia zewnętrznego przy opracowywaniu wniosków.

Czy korzystali Państwo z zewnętrznego wsparcia w przygotowaniu wniosków aplikacyjnych?

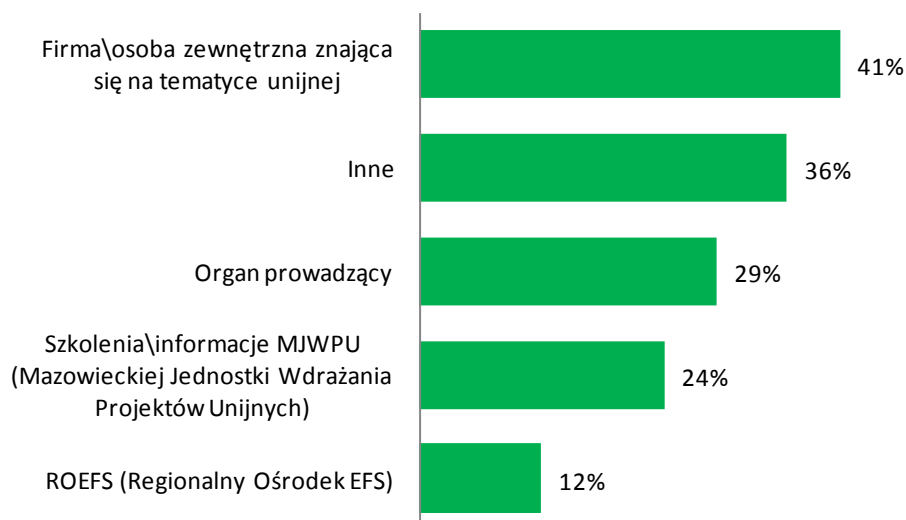

Źródło: badanie CATI

Wśród tych, które przyznały się do korzystania z takiego wsparcia (było to 58 placówek), najwięcej (24) wskazało na firmę\osobę zewnętrzną znającą się na tematyce unijnej, siedemnaście uzyskało pomoc organu prowadzącego, a co czwarta (14 z 58) ze szkolenia MJWPU. **Z pomocy Regionalnych Ośrodków EFS skorzystało zaledwie siedem szkół.**

Wykres 17. Rodzaj wsparcia zewnętrznego, z którego korzystały szkoły.

Jakie to było wsparcie?

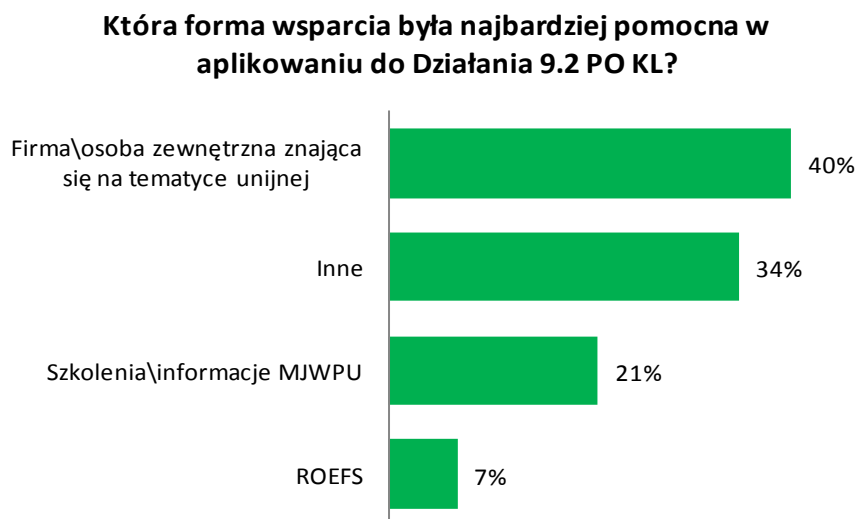

Źródło: badanie CATI

Warto odnotować, że opinie ekspertów oceniających wnioski oraz przedstawicieli MJWPU, z którymi rozmawiano, wskazują, że szkoły często korzystają ze pomocy zewnętrznej (głównie firm), co owocuje niską jakością wniosków, które np. nie przedstawiają należytej diagnozy potrzeb szkół. Projekty dopasowane są do profilu działalności firmy, a nie potrzeb danej placówki.

40% szkół korzystających ze wsparcia zewnętrznego uznało, że pomoc firmy zewnętrznej była najbardziej użyteczna. Co piąta szkoła wskazała na pomoc od MJWPU a jedynie 7% placówek uznało, że ROEF był najbardziej pomocny w aplikowaniu. Odpowiedź inna, którą wybrała 1/3 respondentów, dotyczyła głównie pomocy organu prowadzącego.

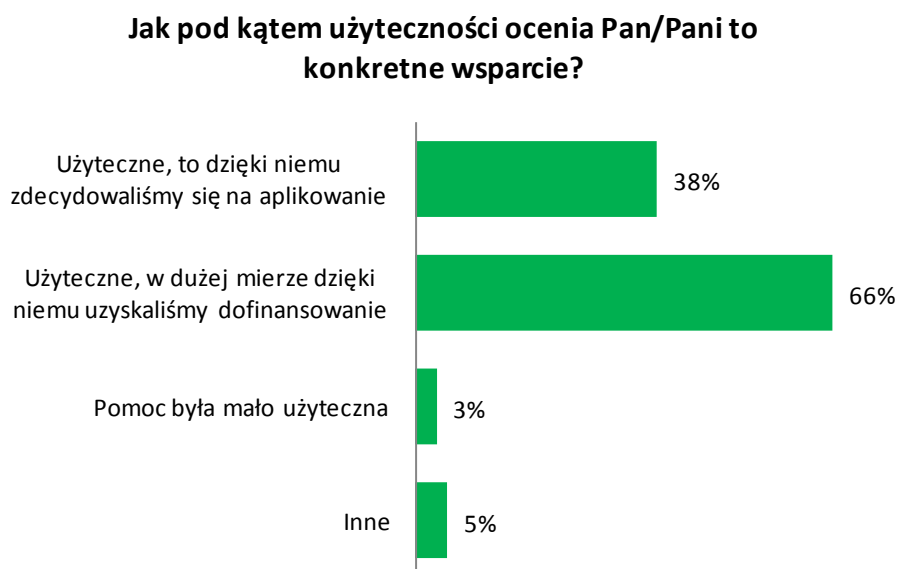
Wykres 18. Formy wykorzystywanego wsparcia zewnętrznego.

Źródło: badanie CATI

Pozytywnie oceniono otrzymane wsparcie: 2/3 respondentów uznało, że w dużej mierze dzięki niemu uzyskało dofinansowanie, a niemal 40% - że dzięki niemu zdecydowało się na aplikowanie do Działania 9.2. PO KL.

Wykres 19. Ocena użyteczności wsparcia zewnętrznego

Źródło: badanie CATI

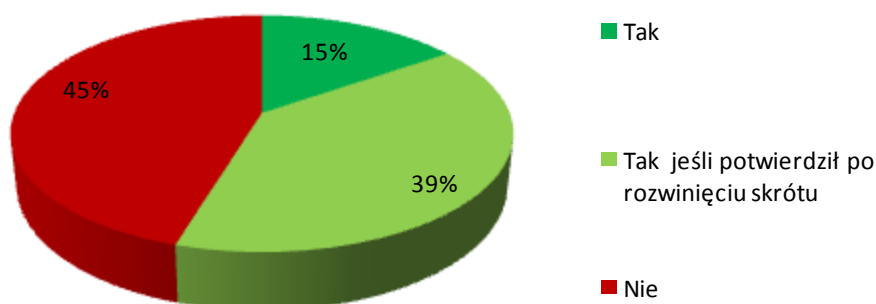
Szkoły w bardzo małym stopniu kojarzą ROEFS i nie mają wiedzy, jaką pomoc może im zaoferować.

Przeprowadzone studia przypadku w szkołach wskazują, że szkoły nie słyszały o działaniu ROEFSów, a jeśli było inaczej to opinie na temat ich działalności były negatywne. Przy czym jednocześnie koordynatorzy dofinansowanych projektów dostrzegali potrzebę kontaktu z osobą, która odpowiedziałaby im na pytania pojawiające się już na etapie pisania wniosku. Na etapie realizacji projektu doceniana jest pomoc opiekuna projektu z ramienia MJWPU.

Badanie CATI potwierdza ustalenia badań jakościowych: spontaniczną znajomość skrótu ROEFS wykazało jedynie 15% ogółu ankietowanych, a 45% (niemal połowa!) w ogóle nie słyszało o takiej instytucji.

Wykres 20. Stopień poinformowania o działalności ROEFS.

Czy słyszeli Państwo o ROEFS-ach?

Źródło: badanie CATI

Wywiady telefoniczne przeprowadzone z przedstawicielami ROEFSów działających w woj. mazowieckim wskazują, że choć ich pracownicy częściowo zdają sobie sprawę z potrzeby prowadzenia specjalnych działań skierowanych do potencjalnych beneficjentów Działania 9.2, to z powodu braków kadrowych i finansowych nie mogą sobie pozwolić na takie działania.

Informacja i promocja w Działaniu 9.2 powinna zatem skupiać się na prowadzeniu przez ROEFSy/MJWPU szkoleń (bezpłatnych) dotyczących aplikowania. Kluczowe jest dostarczenie informacji o takich szkoleniach do szkół. Przeprowadzone studia przypadku ujawniły, że kadra i dyrekcja jest zainteresowana takim szkoleniami, jednak barierą jest ich cena. Do szkół dociera bowiem wiele ofert prywatnych firm szkoleniowych, które jednak wiążą się ze znacznymi kosztami, na które placówki nie mają środków – „multum firm, codziennie się zgłaszają zewnętrzne firmy, które nękały szkoły, żeby brać udział w przygotowywaniu tych projektów, mailami, telefonami nas zamęczają, ruch jest spory w tym interesie... ale swoją drogą nie ukrywam, że są dość drogie te szkolenia”³⁴. Zatem po pierwsze placówki kształcenia zawodowego nie wiedzą o możliwości wzięcia udziału w bezpłatnych szkoleniach, a po drugie, nawet jeśli o nich słyszały, to często panuje wśród nich przekonanie, że na takie szkolenie raczej trudno się dostać.

Innym obszarem, w którym mogłyby działać ROEFSy, jest animacja partnerstw między szkołami. Dobrym przykładem może być tu działanie podjęte przez animatorkę z plockiego ROEFSu, której aktywna działalność (wizyta w szkole, przedstawienie możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2) zaowocowała napisaniem wniosku oraz zaangażowaniem Urzędu Miasta oraz innych partnerów (Ośrodka Szkolenia Zawodowego).

³⁴ IDI z dyrektorem zespołu szkół w Otwocku

Podsumowanie: Jaki jest poziom wiedzy o możliwościach, jakie niesie za sobą Działanie 9.2 PO KL?

89% przedstawicieli szkół objętych badaniem słyszało o możliwości realizacji projektu w ramach Działania 9.2 PO KL. Jednak sama wiedza o możliwości złożenia wniosku, nie przekłada się na realizację projektu, bowiem odsetek szkół, które aplikowały był znacznie mniejszy. Największą aktywnością w aplikowaniu do tego Działania wykazały się technika (68% przebadanych szkół złożyło wnioski), a następnie zasadnicze szkoły zawodowe, z których aplikowała połowa placówek. Przebadane szkoły (które złożyły wniosek lub realizowały projekt na terenie swojej szkoły) zdają sobie sprawę z możliwości jakie niesie ze sobą Działanie 9.2. w zakresie podniesienia oferty edukacyjnej ich placówek. Większość szkół wnioski opracowywała samodzielnie lub z pomocą firmy zewnętrznej. Jedynie 7 szkół skorzystało z pomocy ROEFS, a prawie połowa badanych nie znała nawet tej instytucji. Biorąc pod uwagę, że szkoły, które nie aplikowały do programu jako główne przyczyny podawały trudności formalne (na które wskazali też wnioskodawcy) oraz brak wiedzy jak napisać wniosek, wydaje się, że aktywniejsza działalność ROEFS-ów mogłaby pozytywnie wpłynąć zarówno na poziom aplikowania jak i jakości pisanych wniosków (np. poprzez informowanie i organizację szkoleń).

4.5 Ocena trafności i spójności wskaźników Działania 9.2 PO KL

Osiągnięcia wartości docelowych części wskaźników dla Działania 9.2 jest utrudnione z powodu ich niejasnej konstrukcji oraz sposobu ich wyliczania

Dokument „Podręcznik wskaźników Program Operacyjny Kapitał ludzki 2007-2013”³⁵ przy opisie wskaźników podkreśla, iż „każda szkoła może być wykazana tylko raz we wskaźniku na poziomie Priorytetu”. Dlatego wyzwaniem nie jest tylko realizacja projektów przez szkoły, ale przede wszystkim przez szkoły, które do tej pory ich nie realizowały.

Wg definicji z „Podręcznika...” w roku 2009 w woj. mazowieckim funkcjonowało 576³⁶ szkół, które mogą realizować projekty w ramach Działania 9.2 i być wliczane do wskaźnika. Z bazy publikowanej na stronach Kuratorium Oświaty w Warszawie wynika, że we wrześniu 2010 r. było takich placówek 547. Co ważne, w liczbie tej mieszczą się także szkoły przysposabiające do pracy (56³⁷). Jak wynika z informacji uzyskanych od przedstawicieli tego typu szkół nie są one zainteresowane aplikowaniem do Działania 9.2, gdyż ich rzeczywisty związek z rynkiem pracy jest niewielki. „Szkoły przysposabiające do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z więcej niż jedną niepełnosprawnością” tak naprawdę przygotowują wyłącznie do pracy w zakładach pracy chronionej lub nawet po prostu są „szkołą życia”. Z pewnością podobna sytuacja dotyczy także niektórych szkół specjalnych, a tych jest zdecydowanie więcej (41³⁸).

Porównanie powyższych danych do zakładanych wartości wskaźników prezentuje poniższa tabela.

---

³⁵ Podręcznik wskaźników Program Operacyjny Kapitał ludzki 2007-2013, Warszawa, styczeń 2011, str. 187 i nast.; Źródło: <http://www.efs.gov.pl/Dokumenty/Lists/Dokumenty%20programowe/Attachments/141/podrecznikwskaznikow.pdf>

³⁶ Wartość wyliczona wg wskazówek ze str. 187 „Podręcznika...” Bank Danych Lokalnych GUS: Kategoria: szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne, ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, grupa: szkolnictwo zasadnicze zawodowe, podgrupa: szkoły zasadnicze wg gestora i typu (bez szkół dla dorosłych), grupa: szkolnictwo policealne, podgrupa: szkoły policealne wg typu i gestora (bez szkół dla dorosłych), grupa: szkolnictwo ponadgimnazjalne zawodowe i artystyczne, podgrupa: szkoły średnie zawodowe wg typu i gestora (bez liceów profilowanych oraz bez szkół dla dorosłych) oraz grupa: szkolnictwo ponadgimnazjalne zawodowe i artystyczne, podgrupa: szkoły artystyczne wg typu i gestora (dające uprawnienia zawodowe).

³⁷ Kuratorium Oświaty w Warszawie: *Przedszkola i szkoły w województwie mazowieckim: rok szkolny 2010/2011*; <http://www.kuratorium.waw.pl>

³⁸ Ten typ placówek to Specjalne Ośrodki Szkolno-Wychowawcze, Instytut w Laskach, etc.; dane wg Kuratorium Oświaty w Warszawie: *Przedszkola i szkoły w województwie mazowieckim: rok szkolny 2010/2011*; <http://www.kuratorium.waw.pl>

Tabela 6. Porównanie liczby potencjalnych projektodawców do zakładanych i obecnie osiągniętych wartości wskaźników.

Wskaźnik	Zakłada na wartość wskaźnika (a)	Liczba szkół/uczniów wg BDL GUS 2009 (b)	Liczba szkół wg kuratorium 2010 (c)	Liczba szkół wg kuratorium bez szkół przyspasabiających do pracy (d)	Obecna wartość wskaźnika ³⁹	% szkół, który musiały zostać objęte wsparciem, aby wskaźnik został osiągnięty (a/d lub b/d)
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe	207	576	550	495	134 ⁴⁰	41,81%
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	155	576	550	495	17	31,31%
Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Priorytetu	57 202	88694	---	---	2704	64,49%

Źródło: opracowanie własne

Wymagane wartości docelowe wskaźników prawdopodobnie wzrosną po planowanej dezagregacji wskaźników

Trzeba pamiętać, że podane wartości zmieniają się po planowanej przez IZ POKL tzw. dezagregacji wskaźników. Metodologia, według której będą liczone nowe wartości wskaźników, nie jest jeszcze ostatecznie znana. Jednak jest prawdopodobne, że zakładane wartości dla woj. mazowieckiego wzrosną. Poniższe wyliczenia powstały na podstawie informacji posiadanych przez IP.

Tabela 7. Porównanie liczby potencjalnych projektodawców do zakładanych wartości wskaźników oraz do wartości wskaźników po planowanej ich dezagregacji.

Wskaźnik	Zakłada na wartość wskaźnika (a)	Liczba szkół/uczniów wg BDL GUS 2009 (b)	Liczba szkół wg kuratorium bez szkół przyspasabiających do pracy (c)	% szkół, który musiały zostać objęte wsparciem, aby wskaźnik został osiągnięty (c/d)	Zakładana wartość wskaźnika po dezagregacji ⁴¹ (e)	% szkół, który musiały zostać objęte wsparciem, aby wskaźnik po dezagregacji został osiągnięty (e/c lub e/b)
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe;	207	576	495	41,81%	322	65,05%
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	155	576	495	31,31%	242	48,89%
Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Priorytetu.	57 202	88694	---	64,49%	162 501	183,22%

Źródło: opracowanie własne

³⁹ Dane MJWPU, stan na koniec maja 2011 r.

⁴⁰ Liczone wg liczby podpisanych umów.

⁴¹ Informacje z wywiadu, stan na dzień 10.06.2011 r.

Biorąc pod uwagę obecne poziomy wskaźników, ich obecnie obowiązujące wartości docelowe oraz obecny poziom wydatkowania środków (opisany w dalszej części rozdziału) możliwe jest osiągnięcie wskaźnika dot. liczby szkół wdrażających programy rozwojowe oraz wskaźnika liczby szkół współpracujących w projekcie z pracodawcami. Natomiast osiągnięcie 100% wskaźnika dot. liczby uczniów biorących udział w praktykach i stażach jest niemożliwe.

Już obecnie - niezależnie od wzrostu wartości docelowych wskaźników po dezagregacji - aby osiągnąć zakładane wartości, będą mogły być realizowane tylko projekty, które przyczyniają się do wzrostu wszystkich trzech wskaźników. Oznacza to ograniczenie wyboru form wsparcia przez szkoły. O ile projekty zakładające wdrożenie programu rozwojowego szkoły są powszechne (bowiem niemal każde dodatkowe zajęcie dydaktyczne, wyrównawcze, informatyczne można zaliczyć do tej kategorii) to analiza wniosków wykazała, że zaledwie jedna trzecia złożonych wniosków zakładała współpracę z pracodawcami, natomiast praktyki lub staże zaplanowano jedynie w co piątym projekcie.

Pojęcie „programu rozwojowego” jest niejasne i nieprecyzyjne

Typ realizowanych operacji/projektów opisany w SzOP zakłada, że aktywności w projektach powodują automatycznie realizację programu rozwojowego szkoły/placówki: „programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe (...) w szczególności obejmujące [podkreślenie zespołu badawczego]:- dodatkowe zajęcia dydaktyczno - wyrównawcze (...)”. Gdyby tak nie było, to projekt powinien odpaść już na etapie oceny merytorycznej, jako niezgodny z SzOP. Dlatego też **każda** szkoła, która realizuje projekt w Działaniu 9.2, jest wliczana do wskaźnika. Dzieje się to niezależnie od zakresu projektu, choć w definicji „programu rozwojowego” opisane jest, że

„Programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych realizowane w Działaniu 9.2 spełniają łącznie następujące cechy:

- *kompleksowo odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze danej szkoły/placówki oświatowej i jej uczniów (szkół/placówek oświatowych i ich uczniów);*
- *kompleksowo i trwale przyczyniają się do jakościowych zmian w funkcjonowaniu szkoły/placówki oświatowej i/lub rozszerzenia oferty edukacyjnej danej szkoły/placówki oświatowej (szkół/placówek oświatowych);*
- *zawierają określone cele, rezultaty i działania już na etapie aplikowania;*
- *działania określone w programie rozwojowym przyczyniają się do rozwoju kompetencji kluczowych określonych w Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) lub kompetencji zawodowych zgodnie z kierunkiem kształcenia zawodowego i stanowią co najmniej 70% ogółu działań podejmowanych w projekcie;*
- *zawierają elementy zgodne z polityką edukacyjną państwa i województwa⁴².*

W opinii urzędników zajmujących się wdrażaniem projektów, mało który z nich ma charakter kompleksowy i w sposób trwały wpływa na poprawę jakości kształcenia zawodowego. Wywiad przeprowadzony z przedstawicielem IZ PO KL przynosi z kolei informację o nieco odmiennym rozumieniu pojęcia „programu rozwojowego”. Zdaniem ekspertów wynika to właśnie z założonej złożoności programu rozwojowego. W sytuacji idealnej powinien on zakładać działania ukierunkowane na wsparcie uczniów, nauczycieli, wyposażenie pracowni, modyfikacje programów oraz wpływać na otoczenie szkoły (np. rodziców, uczniów gimnazjów, pracodawców – zmieniając

---

⁴² MRR. 2010. Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013. MRR: Warszawa. str. 274.

ich postrzeganie szkół zawodowych). W rzeczywistości działania realizowane w projektach oddziałują tylko na jeden-dwa z tych obszarów. Podczas analizy wniosków zidentyfikowano 13 różnych rodzajów aktywności w przewidzianych w projektach⁴³. Średnio we wniosku zakładano realizację 4 różnych typów działań. Najczęściej wybierane były zajęcia skierowane do uczniów (przedsiębiorczość i doradztwo - 129 wniosków, kursy zawodowe - 111 przypadków, zajęcia językowe - 110, zajęcia dodatkowe wyrównawcze - 101 wniosków). Wyposażenie szkół w materiały zakładało 89 wniosków, a szkolenia dla nauczycieli uwzględniło zaledwie 19 projektów. Wypracowanie lub modyfikację programów nauczania zakładały pojedyncze wnioski.

A zatem pojęcie „programu rozwojowego” jest niejasne i nieprecyzyjne. Wskaźnik ten mierzy coś, co nie jest ostro zdefiniowane. **Tym samym wskaźnik ten nie spełnia kryterium SMART.**

Utrudnieniem w osiągnięciu trzeciego ze wskaźników jest fakt, że pojęcie „stażu” nie jest zdefiniowane w prawie oświatowym. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu określa w § 4. 1., iż „*Praktyczna nauka zawodu jest organizowana w formie zajęć praktycznych i praktyk zawodowych*”⁴⁴. Rozporządzenie to wskazuje także, iż „*Zakres wiadomości i umiejętności nabywanych przez uczniów na zajęciach praktycznych i praktykach zawodowych oraz wymiar godzin tych zajęć i praktyk określa program nauczania dla danego zawodu dopuszczony do użytku w danej szkole przez dyrektora szkoły*”⁴⁵.

Dlatego też dyrektorzy nie są chętni do posyłania uczniów na staże. Z kolei praktyczna nauka zawodu nie jest liczona w ramach wskaźnika. Wnioski płynące z warsztatu heurystycznego wskazują, że pojęcie „stażu” mogłoby być pewną szansą na poprawienie stopnia osiągnięcia wskaźnika, gdyż ze względu na to, że nie jest do końca określone pozwala szkołom na przyjęcie własnej definicji „stażu” i zrealizowaniu go w takiej formie i w takim zakresie jakie najbardziej odpowiadają szkole (czyli np. tylko w zakresie 8h, a nie 40).

Estymacja poziomu wskaźników w roku n+2 wskazuje, że nie zostaną one osiągnięte

Wg danych MJWPU⁴⁶ alokacja na lata 2007-2013 na Działanie 9.2 wynosi 259 468 321,02 zł. Po uwzględnieniu umów już podpisanych i zaplanowanych do podpisania w roku 2011 pozostało jeszcze do wykorzystania 78 700 393,02 zł. Oznacza to wykorzystanie środków na poziomie 30%. Biorąc pod uwagę obecne wartości wskaźników, dokonując tylko prostej estymacji (zakładającej brak dynamiki), zakładany poziom na koniec okresu wdrażania (n+2) uda się osiągnąć tylko w przypadku jednego ze wskaźników.

Tabela 8. Estymacja poziomu wskaźników w roku n+2 na podstawie obecnego wykorzystania alokacji.

Wskaźnik	Poziom wskaźnika w roku n+2	Zakładana wartość wskaźnika
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe	447	207
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które współpracowały z przedsiębiorstwami w zakresie wdrażania programów rozwojowych	57	155
Liczba uczniów w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe, którzy zakończyli udział w stażach i praktykach w ramach Priorytetu	9013	57 202

Źródło: opracowanie własne

⁴³ Były to: dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia z przedsiębiorczości i doradztwo, zajęcia sportowe, zajęcia artystyczne, zajęcia informatyczne, kursy zawodowe specjalistyczne, zajęcia z języków obcych, kursy prawa jazdy, praktyki zawodowe, wizyty studyjne, wyposażenie szkół w materiały, badania, szkolenia dla nauczycieli.

⁴⁴ Źródło: <http://www.bip.men.gov.pl/images/stories/APsr/pnz-z%20uzasadnieniem.pdf>

⁴⁵ j.w.

⁴⁶ Z dnia 06.06.2011 r., stan na koniec maja 2011 r.

Podsumowanie: Czy wskaźniki realizacji Działania 9.2 są trafne i spójne?

Analiza wykazała, że nie wszystkie wskaźniki zaproponowane w ramach Działania 9.2. PO KL są trafne. Dotyczy to w szczególności wskaźnika: „Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego, które wdrożyły programy rozwojowe”, który nie spełnia wszystkich kryteriów SMART, jest niemierzalny z powodu niejasności terminu „program rozwojowy”. W zakresie trafności wszystkich wskaźników, należy rozważyć wyłączenie z podstawy ich liczenia przede wszystkim szkół przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z więcej niż jedną niepełnosprawnością oraz ew. placówek kształcenia specjalnego, które to szkoły charakteryzują się odmienną specyfiką od ZSZ, techników i szkół policealnych.

Biorąc pod uwagę obecne poziomy wskaźników, ich obecnie obowiązujące wartości docelowe oraz obecny poziom wydatkowania środków (ok.30%) możliwe jest osiągnięcie w roku n+2 wskaźnika dot. liczby szkół wdrażających programy rozwojowe oraz wskaźnika liczby szkół współpracujących w projekcie z pracodawcami. Natomiast osiągnięcie 100% wskaźnika dot. liczby uczniów biorących udział w praktykach i stażach jest niemożliwe. Jeśli wartości docelowe zwiększą się po planowanej dezagregacji, to możliwe będzie osiągnięcie tylko pierwszego z trzech wskaźników. Jednak w każdym przypadku będzie to wymagało specjalnych działań.

4.6 Charakterystyka projektów złożonych do dofinansowania oraz obecnie realizowanych w ramach Działania 9.2 w województwie mazowieckim

$\frac{3}{4}$ beneficjentów Działania 9.2 w woj. mazowieckim stanowią samorządowe jednostki organizacyjne

Wśród wnioskodawców Działania 9.2 przeważają samorządowe jednostki organizacyjne, które są organami prowadzącymi szkoły – stanowią one $\frac{3}{4}$ wnioskodawców. Innymi większymi grupami, które aplikują do tego Działania, są przedsiębiorstwa (ok. 10% złożonych wniosków) oraz fundacje i stowarzyszenia – 12%.

Tabela 9. Beneficjenci Działania 9.2 w woj. mazowieckim.

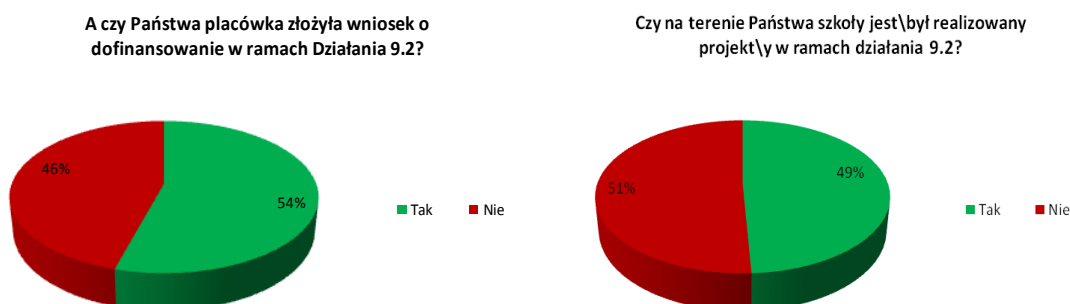
Typ beneficjenta	Odsetek projektów realizowanych bądź zrealizowanych przez dany typ beneficjenta
Samorządowa Jednostka Organizacyjna	75,76%
Szkoła lub placówka oświatowa	1,52%
Przedsiębiorstwo	10,61%
Pozostałe (fundacje, stowarzyszenia)	12,12%

Źródło: opracowanie własne

Ponad połowa szkół, która słyszała o działaniu 9.2 złożyła wniosek

Jak wynika z badania CATI, spośród tych szkół, które słyszały o możliwości pozyskania środków na realizację projektu podnoszącego jakość szkolnictwa zawodowego, 54% złożyło wniosek o dofinansowanie i w przypadku prawie połowy szkół (49%) taki projekt był realizowany na ich terenie.

Wykres 21. Aplikowanie i realizacja projektów w ramach Działania 9.2.

Źródło: badanie CATI

Większość wnioskodawców uzyskała dofinansowanie wszystkich złożonych wniosków

Większość (63%) szkół objętych badaniem CATI, które aplikowały do Działania 9.2 stwierdziła, że wszystkie wnioski, które złożyli, dostały dofinansowanie, w co piątej szkole przynajmniej część wniosków została pozytywnie rozpatrzona, jednak w co szóstej żaden ze złożonych wniosków nie uzyskał dofinansowania.

Wykres 22. Powszechność uzyskiwania dofinansowania.

Czy przynajmniej jeden wniosek uzyskał dofinansowanie?

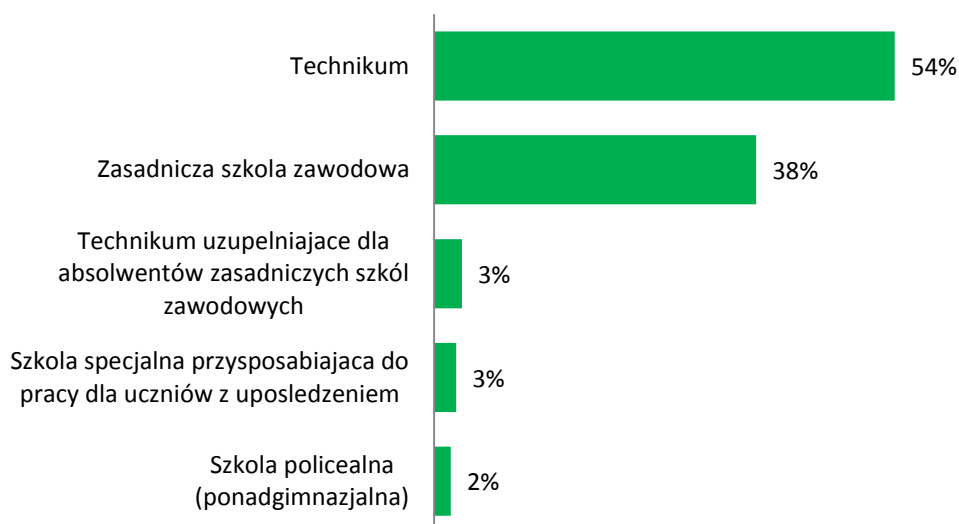
Źródło: badanie CATI

Dofinansowanie w ramach Działania 9.2 uzyskały w większości technika, a następnie zasadnicze szkoły zawodowe

Wśród szkół poddanych badaniu, które otrzymały dofinansowanie na co najmniej jeden ze złożonych wniosków, przeważają technika (54%), na drugim miejscu plasują się zasadnicze szkoły zawodowe (39%), inne szkoły stanowią bardzo niewielki odsetek (oscylujący wokół 2-3%). Porównując te wyniki do ogólnej liczby poszczególnych typów szkół w woj. mazowieckim⁴⁷, widać, że technika w znacznie większym stopniu niż ZSZ umiemy wykorzystać możliwości, jakie daje wsparcie Działania 9.2.

Wykres 23. Powszechność otrzymania dofinansowania wg typu placówki.

Odsetek szkół danego typu wśród ogółu szkół, które otrzymały dofinansowanie w ramach działania 9.2 na wszystkie lub na część złożonych wniosków

Źródło: badanie CATI

⁴⁷ W badaniu CATI technika stanowiły 39% wszystkich szkół objętych badaniem, ZSZ 40%, szkoły policealne (ponadgimnazjalne) – 9%, szkoły specjalne przysposabiające do pracy dla uczniów z upośledzeniem 8% i technika uzupełniająca dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych 4%.

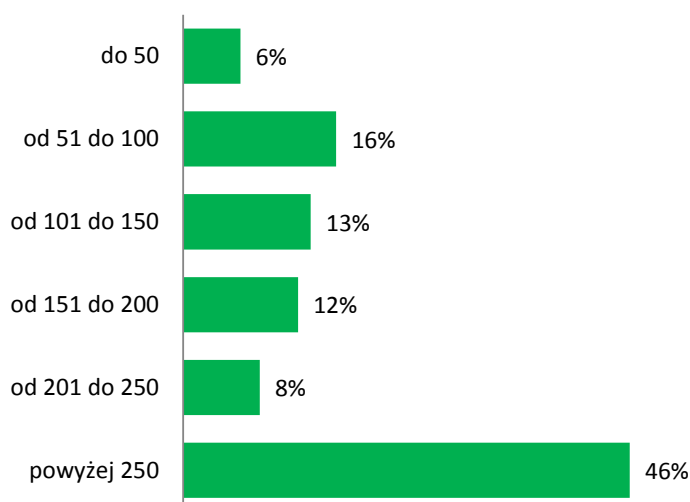
Wśród beneficjentów ostatecznych Działanie 9.2. PO KL przeważają duże szkoły – mające powyżej 250 uczniów

Wśród szkół, które otrzymały dofinansowanie, dominują duże szkoły – mające powyżej 250 uczniów. Stanowią one prawie połowę (46%) ogółu szkół, którym przyznano środki. Ten wynik nie powinien dziwić ponieważ wśród szkół korzystających ze wsparcia przeważają technika, w których średnia liczba uczniów wynosi 328. Rezultat ten można również tłumaczyć naturalnym faktem, że duże szkoły, mające większą liczbę uczniów mają większy potencjał kadrowy i większą stabilność liczby uczniów.

¼ szkół, które pozyskały środki, liczyła od 100 do 250 uczniów. Co szósta szkoła otrzymująca dofinansowanie miała między więcej niż 50, ale mniej niż 100 uczniów. Jedynie 6% szkół, którym przyznano fundusze to małe szkoły – do których uczęszcza poniżej 50 uczniów. Ich brak aplikowania o środki koresponduje z wyrażonymi przez nich obawami dotyczącymi niestabilnej i niskiej liczby ich uczniów jako bariery w możliwości pozyskania funduszy (rozdz. 4.4).

Wykres 24. Powszechność otrzymania dofinansowania wg wielkości placówki.

Odsetek szkół o danej liczbie uczniów wśród ogółu szkół, które otrzymały dofinansowanie w ramach działania 9.2 na wszystkie lub na część złożonych wniosków

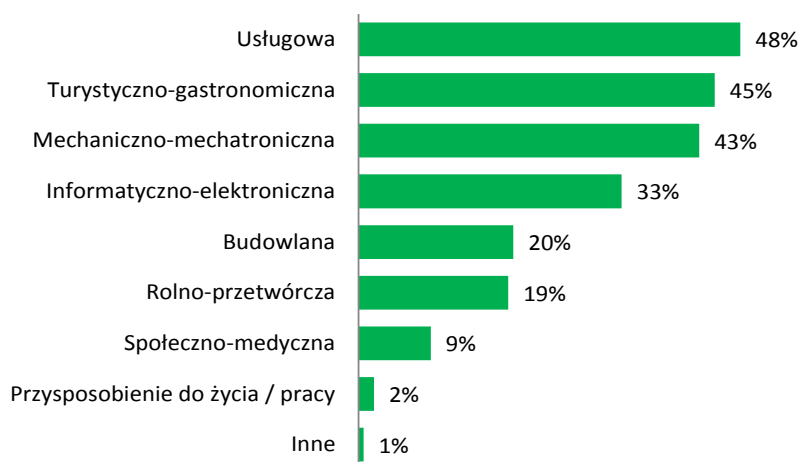
Źródło: badanie CATI

Najczęściej dofinansowanie w ramach Działania 9.2 uzyskały szkoły z branży usługowej, turystyczno-gastronomicznej i mechaniczno-mechatronicznej

Prawie połowa (48%) szkół, którym przyznano dofinansowanie, prowadzi kształcenie zawodowe o profilu usługowym, 45% turystyczno-gastronomicznym, a 43% mechaniczno-mechatronicznym. 1/3 dofinansowanych placówek miała profil informatyczno-elektroniczny, a co piąta kształciła w branży budowlanej. Widać więc, że dofinansowanie szkół nastąpiło proporcjonalnie do tego w jakich proporcjach ogólnie szkoły o poszczególnym profilu w woj. mazowieckim występują⁴⁸. Poza tym, można zauważyć, iż branża szkół koresponduje z aktywnościami najczęściej planowanymi we wnioskach, w których przeważają zajęcia dydaktyczne i językowe.

Wykres 25. Powszechność otrzymania dofinansowania wg branży w jakiej kształci placówka⁴⁹

Odsetek szkół o danej branży wśród ogółu szkół, które otrzymały dofinansowanie w ramach działania 9.2 na wszystkie lub na część złożonych wniosków

Źródło: badanie CATI

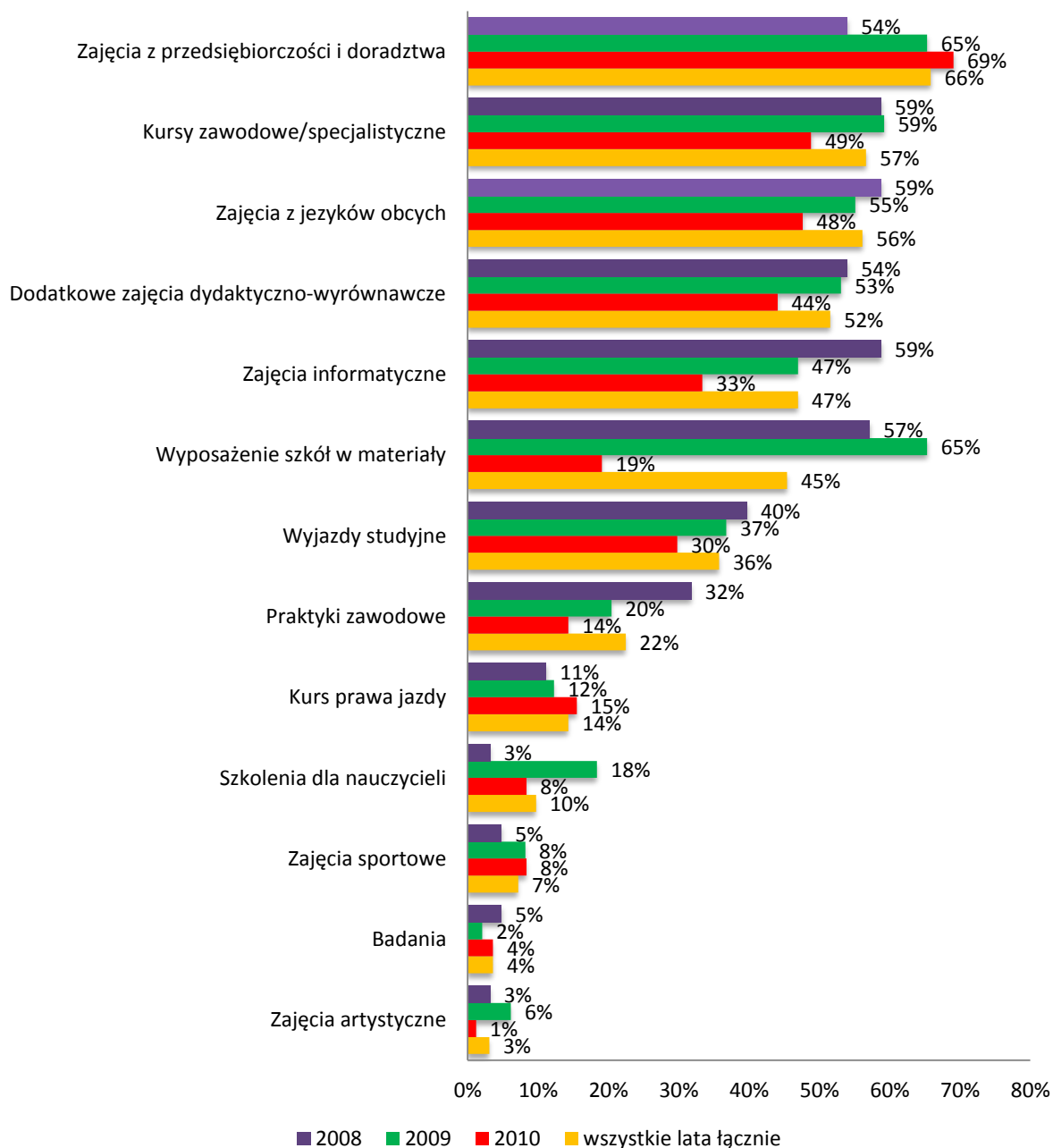
Analiza wniosków wykazała, że najczęściej wybieranymi aktywnościami planowanymi przez projektodawców było doradztwo i zajęcia z przedsiębiorczości (zakładało je 2/3 wszystkich przeanalizowanych wniosków). Na drugim miejscu (obecne w ponad połowie wniosków) były specjalistyczne kursy zawodowe, zajęcia z języków obcych, zajęcia wyrównawcze oraz informatyczne. Zakup materiałów/doposażenie pracowni zakładało 45% wniosków poddanych analizie.

⁴⁸ W woj. mazowieckim najwięcej jest szkół właśnie o profilu usługowym (51%), turystyczno-gastronomicznym (44%) i mechaniczno-mechatronicznym (ponownie 44%).

⁴⁹ Jedna placówka może kształcić w więcej niż jednej branży.

Wykres 26. Najczęściej wybierane typy aktywności we wnioskach składanych w ramach Działania 9.2 PO KL.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków.

Jak widać zatem zakładane działania miały na celu przede wszystkim podniesienie kompetencji kluczowych uczniów (języki, informatyka, matematyka). Znacznie rzadziej planowane były aktywności związane ze współpracą z pracodawcą (praktyki zawodowe były obecne w 22% wnioskach). Porównując typy aktywności realizowane w projektach, cele Działania 9.2 oraz niską jakość kształcenia zawodowego nasuwa się pytanie o przydatność zajęć artystycznych i sportowych, które w nikły sposób wpływają na poprawę zatrudnienia uczniów. Jednak z drugiej strony analizując opisy uzasadnień realizacji projektów, wyłania się obraz ucznia biernego i często pozbawionego podstawowych kompetencji społecznych, który usprawiedliwiłby realizację tego typu działań.

Wśród proponowanych przez szkoły aktywności są działania, które wydają się lepiej przygotowywać uczniów do wejścia na rynek pracy, należałoby je zatem promować.

Z jakościowej analizy wniosków wynika, iż wśród proponowanych w projektach aktywności występują działania bardziej i mniej skuteczne. Z tego względu należałoby przyjrzeć się różnym narzędziom mającym na celu zwiększenie kompetencji uczniów (zarówno społecznych, jak i zawodowych) i promować te narzędzia, które są skuteczniejsze (np. zamiast pojedynczego wyjścia do teatru promować inicjatywę symulacyjnego przedsiębiorstwa, które w znacznie większym stopniu angażuje uczniów i wymaga od nich stosowania kompetencji społecznych w praktyce, a także zwiększa inne kompetencje np. umiejętność załatwiania spraw w urzędzie, zarządzania projektem itp.).

Główną przyczyną wybrania określonych aktywności w projekcie była ich przydatność z perspektywy potrzeb uczniów, na drugim miejscu przydatność z punktu widzenia pracodawców

Do najczęściej wskazywanych przyczyn wyboru określonych działań w projekcie należało wybieranie takich zajęć i aktywności, które byłyby najbardziej przydatne z punktu widzenia uczniów (niemal wszyscy respondenci CATI, którzy aplikowali do Działania 9.2, wskazali tę motywację). Prawie połowa respondentów (46%) wskazała również na przydatność takich zajęć z punktu widzenia pracodawców. Co piąta szkoła, która realizowała projekt, w wyborze określonego typu aktywności kierowała się łatwością realizacji danego przedsięwzięcia w ramach projektu. Pewną rolę w wyborze określonych działań miały także kryteria strategiczne (14% wskazań) oraz funkcja uzupełniająca tych działań wobec innych realizowanych przez szkołę projektów (12%). 4% szkół przyznało, że wybór określonych aktywności wynikał z propozycji firmy, która pomagała szkole pisać wnioski.

Wykres 27. Przyczyny wybierania określonych działań w projekcie.

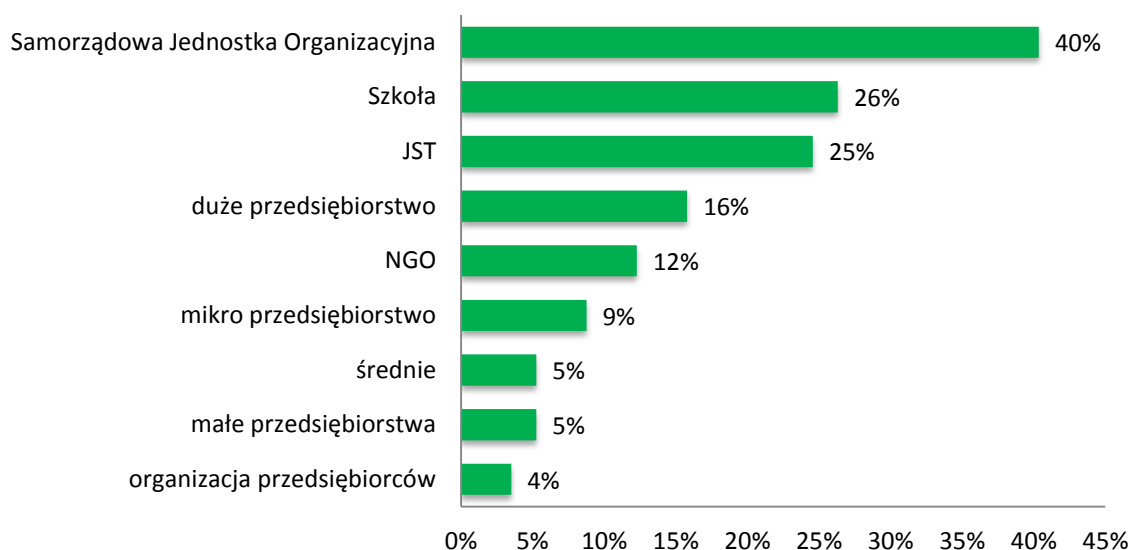
Źródło: badanie CATI

Badania jakościowe - rozmowy przeprowadzone z koordynatorami projektu - potwierdzają powyższe ustalenia: powiedzieli oni, że projekty składane w ramach Działania 9.2, uwzględniając wymagania formalne, są pisane przede wszystkim „pod uczniów” – z uwzględnieniem ich potrzeb, słabych stron, niedociągnięć, braków edukacyjnych i kompetencyjnych, jak i potrzeby w zakresie zwiększania umiejętności miękkich.

Niewiele wniosków zakładało realizację w partnerstwie, jeszcze mniej pod patronatem przedsiębiorcy

Analiza wniosków wskazuje, że jedynie 29% wniosków zakładało realizację projektu w partnerstwie, a jedynie w pojedynczych wnioskach jest w ogóle mowa o patronacie⁵⁰. Na partnerów najczęściej wybierano samorządową jednostkę organizacyjną (w 40% wniosków zakładających partnerstwo), która udostępniała bazę lokalową, pomagała w akcji rekrutacyjnej i promocyjnej, a także była odpowiedzialna za kontakt pomiędzy liderem a placówkami objętymi wsparciem (ustalenie wynajmowanie sal, grafiku zajęć). Pracodawcy byli partnerami w 1/4 wniosków zakładających realizację projektu w partnerstwie (14 przypadków na 57). Zazwyczaj wnioskodawcy planowali realizować projekt samodzielnie. W przypadku gdy partnerami były przedsiębiorstwa, to niezależnie od ich wielkości, zakres ich odpowiedzialności obejmował zazwyczaj: zorganizowanie zajęć praktycznych, praktyk zawodowych, staży w zakładzie pracy, współorganizowanie pokazów, szkoleń, spotkań i wycieczek zawodowych dla uczniów i nauczycieli mających na celu zapoznanie z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa. Był to zatem wkład merytoryczny, pozwalający na dostosowanie programu kształcenia do rynku pracy lub zapewnieniu wykwalifikowanej kadry do przeprowadzenia zajęć merytorycznych.

Wykres 28. Rodzaje partnerstwa zakładane we wnioskach.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków.

Większość wniosków zakładała realizację projektu w jednej szkole

Najwięcej wniosków (ponad połowa) było projektowanych do realizacji w jednej szkole. Projekty, które zakładały zaangażowanie większej liczby szkół, stanowiły 1/3 wszystkich wniosków (niemal 25% wniosków zakładało realizację projektu w maksymalnie 5 szkołach). Zidentyfikowano też 2 projekty, które angażowały znacznie większą liczbę szkół: były to dwa wnioski tego samego podmiotu (firmy), które zostały zatwierdzone do realizacji. Jeden zakładał zaangażowanie 70, drugi 105 mazowieckich szkół. Pierwszy oferuje szkolenia dla uczniów i zdobycie międzynarodowego certyfikatu ECDL, drugi przewidywał wypracowanie innowacyjnych form oceniania z wykorzystaniem ICT (oprócz działań dla uczniów zakładał szkolenia dla nauczycieli).

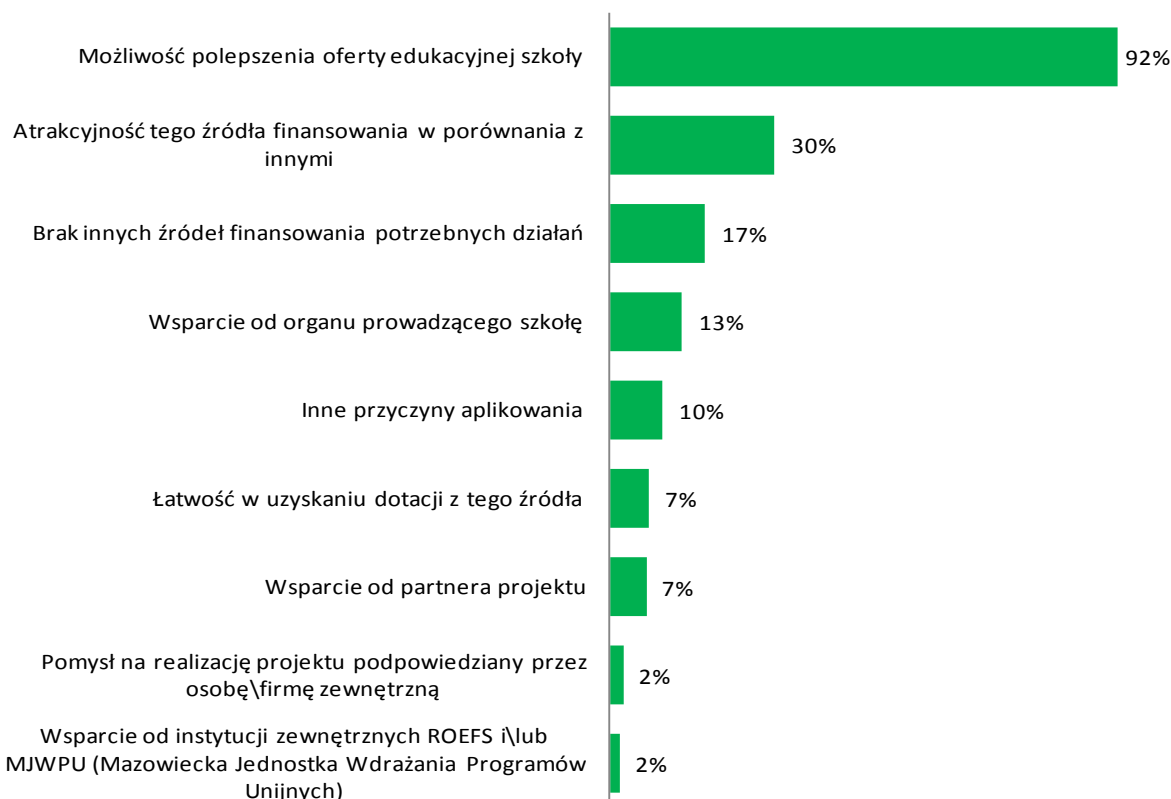
Do aplikowania do Działania 9.2 PO KL skłoniła możliwość polepszenia oferty edukacyjnej, jak i atrakcyjność tego źródła finansowania

⁵⁰ W jednym wniosku jest mowa o tym, że projekt będzie realizowany w klasie, która jest objęta patronatem, w innych wnioskach przeważnie używa się sformułowania „współpraca z pracodawcą”.

Główną przyczyną podjęcia decyzji o aplikowaniu była możliwość polepszenia oferty edukacyjnej placówki (92% wskazań wśród respondentów CATI). Na drugim miejscu, ale z niemal trzykrotnie niższym wynikiem, znalazła się atrakcyjność tego źródła finansowania w porównaniu z innymi (30%), a następnie brak innych źródeł finansowania (17% wskazań). 13% jako przyczynę aplikowania podało wsparcie od organu prowadzącego szkołę. Praktycznie żadnego znaczenia nie miało wsparcie od MJWPU czy ROEFSu czy też pomysł podpowiedziany przez firmy zajmujące się pisaniem i realizacją wniosków – co jest istotne o tyle, że - jak wynika z badań jakościowych - część szkół korzysta z pomocy takich firm.

Wykres 29. Główne przyczyny aplikowania do Działania 9.2.

Jakie były przyczyny podjęcia decyzji o aplikowaniu w ramach Działania 9.2?

Źródło: badanie CATI

Od 2008r. zmniejsza się odsetek wniosków odrzucanych podczas oceny formalnej, jednak w dalszym ciągu wysoki jest odsetek odrzucanych w trakcie oceny merytorycznej

W ramach Działania 9.2 w latach 2008-2010 łącznie zostało złożonych 217 wniosków o dofinansowanie. Pozytywną ocenę formalną w latach 2008-2009 przeszło ponad 80% wniosków, a w 2010 roku nawet 96%. Mogłoby to świadczyć o tym, że wraz z upływem czasu wnioskodawcy uczą się spełniać wymogi formalne. Jednak liczby odrzuconych wniosków po ocenie merytorycznej wskazują, że ten drugi element podlegający ocenie nie poprawia się równie skutecznie. O ile w 2008 r. z powodu merytorycznych odpadło jedynie 25% wniosków, które przeszły ocenę formalną, to w kolejnym roku odsetek ten był znacznie wyższy i wynosił 76%. W ostatnim - 2010 roku - obniżył się nieco, jednak nadal jest wysoki (61%). Z pewnością do wzrostu odsetka wniosków odrzucanych na ocenie merytorycznej przyczyniło się także doświadczenie zdobywane przez członków KOP. Mimo to dość niskie zainteresowanie Działaniem 9.2 w woj. mazowieckim powoduje, że każdy wniosek, który uzyska minimum wymaganych punktów, uzyskuje dofinansowanie. Powoduje to, że realizowane są zarówno wnioski bardzo dobre, jak i przeciętne.

Zdaniem członków KOP oceniających wnioski składane w ramach Działania 9.2 średnio 65% wniosków, które przeszły ocenę formalną, uzyskuje wymagane minimum na ocenie merytorycznej – z pewnością jest to wielkość niezadowalająca. Ich zdaniem nastąpiła też poprawa jakości merytorycznej wniosków, co – jak wnioskują – było możliwe dzięki doświadczeniu projektodawców⁵¹.

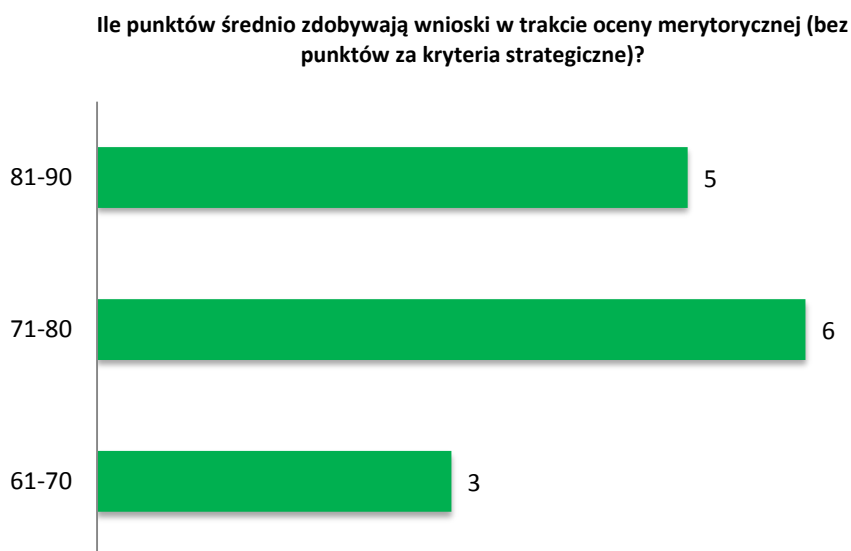
Tabela 10. Ocena formalna i merytoryczna składanych wniosków.

Rok	Złożone wnioski	Pozytywna ocena formalna		Odrzucone po ocenie formalnej		Pozytywna ocena merytoryczna		Odrzuconych po ocenie merytorycznej	
		Liczba	N	% całości	N	% całości	N	% całości	N
2008	73	64	88%	9	12%	51	70%	13	25%
2009	96	79	82%	17	18%	45	47%	34	76%
2010	47	45	96%	2	4%	28	60%	17	61%
suma	216	188	87%	28	13%	124	57%	64	52%

Źródło: opracowanie własne.

Opinie członków Komisji Oceny Projektów odnośnie punktów zdobywanych przez wnioski w trakcie oceny merytorycznej były podzielone. Najwięcej (6) z nich uznało, że wnioskodawcy uzyskują podczas oceny merytorycznej od 71 do 80 punktów, a jedna trzecia respondentów, że nawet powyżej 81 punktów.

Wykres 30. Średnia punktów zdobywanych w czasie oceny merytorycznej.

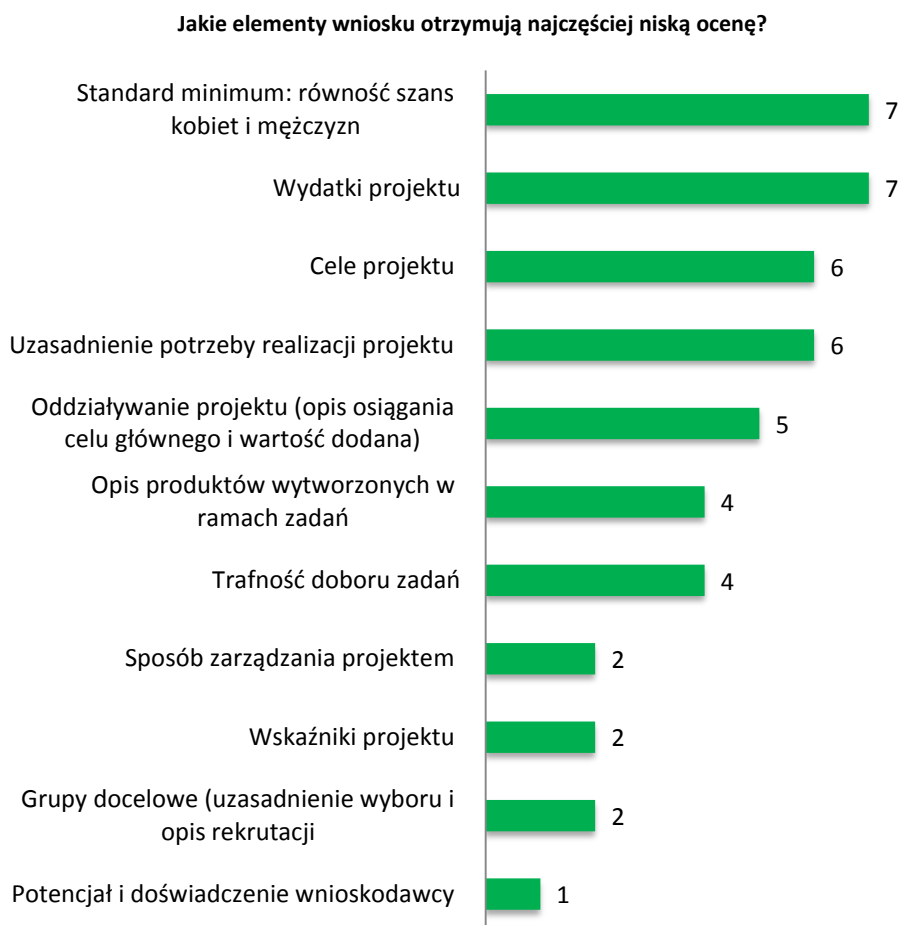
Źródło: badanie CAWI

Prawie wszystkie elementy wniosku otrzymują niską punktację w czasie oceny merytorycznej co oznacza, że wnioskodawcy mają trudności w pisaniu projektów

Wśród elementów wniosku, które najczęściej otrzymują niską ocenę w czasie oceny merytorycznej, członkowie KOP wskazali prawie wszystkie elementy. Zdaniem członków KOP najniżej są oceniane elementy wniosku dotyczące spełniania kryterium równości szans kobiet i mężczyzn, kwestie związane z wydatkami projektu oraz wyjaśnieniem celu jego realizacji a także potrzeb grupy docelowej (po 7 -6 członków KOP, którzy odpowiedzieli na ankiecie CAWI, wskazało takie elementy).

⁵¹ Należy jednak pamiętać, że z punktu widzenia metodologii liczenia wskaźnika doświadczenie zdobywane przez projektodawców w aplikowaniu i realizacji projektów w ramach Działania 9.2 jest bezużyteczne – każdą szkołę można policzyć bowiem tylko raz.

Wykres 31. Elementy wniosków najniżej oceniane w czasie oceny merytorycznej.

Źródło: badanie CAWI

Kwestia niespełniania kryterium równości kobiet i mężczyzn może być rzeczywiście problematyczna, szczególnie, że niektóre typy szkół kształcą w „męskich” zawodach i charakteryzują się przewagą uczniów płci męskiej. Zdaniem ekspertów KOP jednak problemem jest nie sama przewaga danej płci, co brak odniesienia się do tej kwestii we wniosku. Ich autorzy, uznając to zapewne za oczywiste, nie zajmują się tym problemem w diagnozie, nie odnoszą się do niej, przez co wnioski otrzymują za ten element mniej punktów.

Ponadto zdaniem oceniających nieracjonalnie planowane są wydatki w projektach, w szczególności dotyczy to stawek nauczycieli, które są planowane powyżej średnich wynikających z Karty Nauczyciela. Zdaniem przedstawicieli KOP biorących udział w badaniu, w odniesieniu do wydatków stosowana jest zbyt liberalna i zawyżona wycena poszczególnych pozycji kosztorysu (np. mnożenie liczby osób zarządzających, bez przypisania konkretnych zakresów pracy; różnice w wycenie tych samych pozycji w różnych wnioskach sięgają 200%).

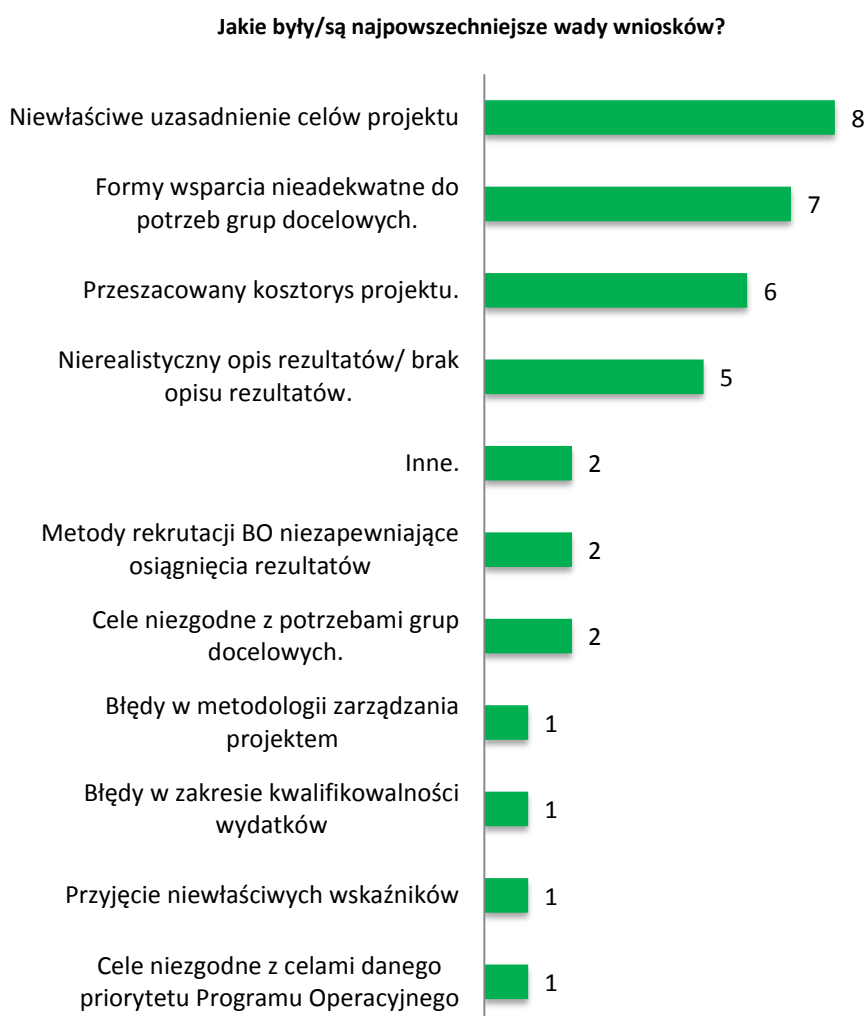
Brak jest też należytego rozpoznania problemu. Z braku właściwej wiedzy o problemach grupy ma miejsce nieprecyzyjny dobór grupy docelowej. Ponadto wnioskodawca często odnosi się do problemów zbyt ogólnych, w skali kraju, powiatu - mało jest odniesień do konkretnego środowiska, w którym projekt ma być realizowany. Zdarza się, że zadania dostosowywane są do możliwości realizacji projektodawcy. Eksperti wnioskuje także o braku należytego doświadczenia i przygotowania do napisania wniosku – przede wszystkim braku znajomości wytycznych, przede wszystkim instrukcji

przygotowania wniosków. Poza tym przy tzw. „standardzie minimum” wnioskodawcy podają informacje bardzo lakoniczne.

Innymi elementami, które wg ekspertów oceniających wnioski sprawiają trudność wnioskodawcom, są: opis oddziaływania projektu (wskazane przez pięciu ekspertów) oraz wytworzonych w jego czasie produktów i trafności doboru zadań (wskazania czterech członków KOP).

Wśród najpowszechniejszych wad wniosków wymieniano: niewłaściwe uzasadnienie celów projektów (wskazania 8 ekspertów biorących udział w badaniu), nieadekwatność wsparcia do potrzeb grup docelowych (wskazane przez niemal połowę badanych), przeszacowanie kosztorysu projektu (6 wskazań). Pokrywa się to z opisanymi powyżej najniżej punktowanymi elementami wniosku.

Wykres 32. Najczęstsze wady wniosków.

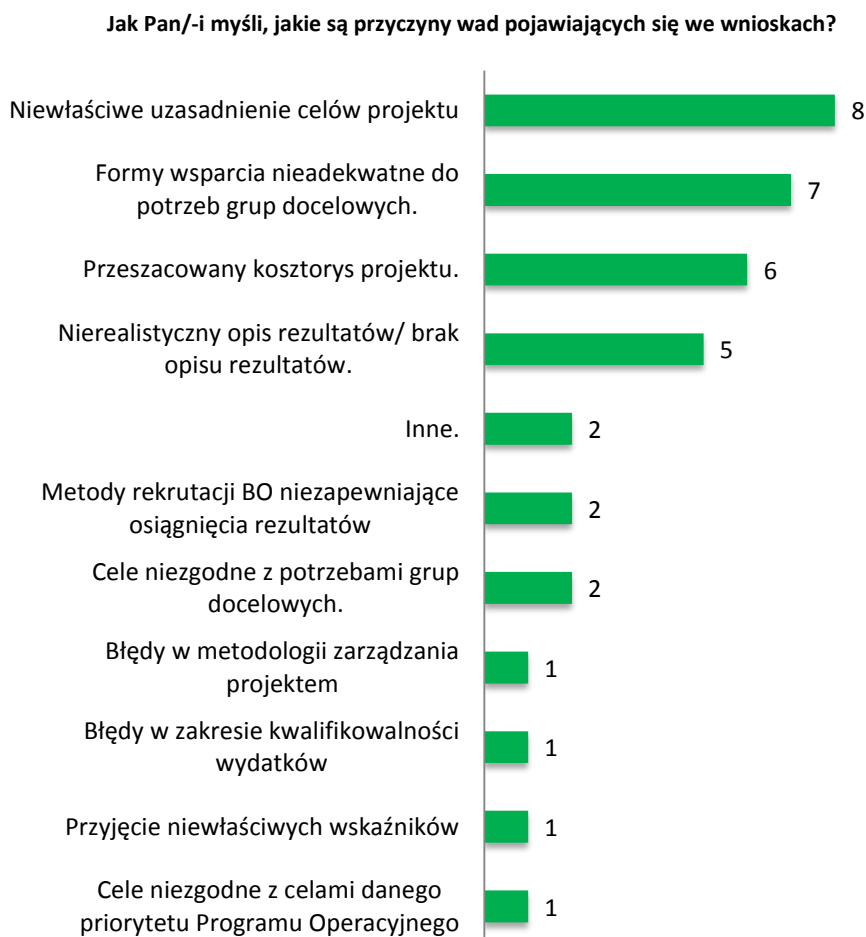

Źródło: badanie CAWI

Porównując dane z powyższych dwóch wykresów dotyczące najpowszechniejszych wad oraz najniżej ocenianych elementów wniosku, warto także zauważyć, że niskie wyniki uzyskiwane na ocenie merytorycznej częściowo mogą wiązać się także z rozbieżnościami faktycznych potrzeb szkół (które starają się one przemyścić we wnioskach) w stosunku do zakresu wsparcia Działania 9.2. Jak bowiem opisywano wcześniej, najważniejsze potrzeby placówek to poprawa wyposażenia pracowni/warsztatów.

Zdaniem ekspertów oceniających wnioski główną przyczyną tych wad jest natomiast fakt, że wnioski są pisane przez zewnętrzne podmioty, nieznaną sytuację szkół (wskazane przez 8 ekspertów).

Wykres 33. Przyczyny wad pojawiających się we wnioskach.

Źródło: badanie CAWI

Szkoły realizujące projekty w ramach Działania 9.2 nieobejmujące współpracy z przedsiębiorcami z reguły prowadziły taką współpracę poza projektem

Jako że we wcześniejszych latach w ramach Działania 9.2 współpraca z pracodawcami nie była wymagana, szkoły nie wpisywały jej do wniosku, mimo że ją często realizowały. Z analizy wniosków bowiem wynika, że w ok. 60% wniosków w projekcie nie zakładano współpracy z pracodawcami, a badanie ilościowe wskazuje, że tylko 8% takiej współpracy rzeczywiście nie prowadzi. Współpraca z pracodawcami poza projektem w większości dotyczy realizacji obowiązkowych praktyk zawodowych, organizacji wizyt studyjnych, jak i udostępniania szkołom sprzętu przez pracodawców.

Obowiązek wniesienia wkładu własnego w większości przypadków nie stanowił trudności w podjęciu decyzji o realizacji projektów w ramach Działania 9.2

Jak już była mowa wcześniej, zarówno badania jakościowe jak i ilościowe wskazują, że kwestia wniesienia wkładu finansowego nie jest istotną barierą w aplikowaniu o środki z Działania 9.2. W badaniu CATI jedynie 5% respondentów wskazało na taką trudność.

Podsumowanie: Jaka jest charakterystyka projektów złożonych do dofinansowania oraz obecnie realizowanych w ramach Działania 9.2 w województwie mazowieckim?

Wnioskodawcami projektów składanych w ramach Działania 9.2 są głównie samorządowe jednostki organizacyjne (3/4 beneficjentów). W znacznie większym stopniu technika niż ZSZ umieją wykorzystać możliwości, jakie daje wsparcie Działania 9.2 (wśród badanych szkół, które otrzymały dofinansowanie na co najmniej jeden ze złożonych wniosków, przeważają technika (54%), na drugim miejscu plasują się zasadnicze szkoły zawodowe (39%). Od 2008 r. zmniejsza się odsetek wniosków odrzucanych podczas oceny formalnej, jednak w dalszym ciągu wysoki jest odsetek wniosków odrzucanych w trakcie oceny merytorycznej. Wnioski są niskiej jakości, co może wiązać się z przygotowaniem wniosków przez firmy zewnętrzne, rozbieżnościami pomiędzy faktycznymi potrzebami szkół a zakresem wsparcia Działania 9.2 oraz brakiem doświadczenia szkół w aplikowaniu.

Szkoły, które realizują projekty, to głównie duże placówki, w których uczy się powyżej 250 uczniów. Najczęściej dofinansowanie w ramach Działania 9.2 uzyskiwały szkoły z branży usługowej, turystyczno-gastronomicznej i mechaniczno-mechatronicznej – proporcjonalnie do liczby szkół o takim profilu w woj. mazowieckim.

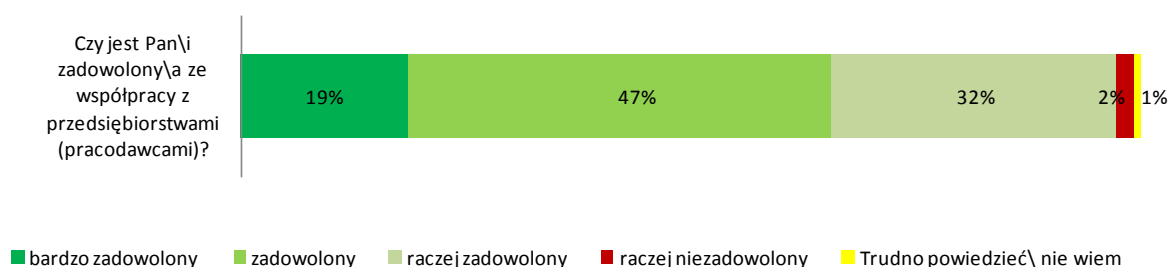
Najczęściej w projektach planowano zajęcia z zakresu doradztwa i przedsiębiorczości (zakładało je 2/3 wszystkich przeanalizowanych wniosków). Na drugim miejscu były specjalistyczne kursy zawodowe (obecne w ponad połowie wniosków), a następnie zajęcia z języków obcych, zajęcia wyrównawcze oraz informatyczne. Zakup materiałów/doposażenie pracowni zakładało 45% wniosków poddanych analizie. Zbyt rzadko we wnioskach zakładano współpracę z pracodawcami. Ponadto do wyjątków należały oryginalne i ciekawe projekty zakładające innowacyjne podejście do problemu (np. nauka przedsiębiorczości poprzez symulacje przedsiębiorstwa). Wynika stąd, że wnioskodawcy planując aktywności kierowali się oprócz chęcią poprawy jakości kształcenia, realną możliwością realizacji danego działania, która powodowała, że większość planowanych zajęć nie odbiegała od standardowych kursów.

4.7 Atrakcyjność współpracy placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami oraz jej determinanty – perspektywa szkół

Przedstawiciele szkół są zadowoleni ze współpracy z pracodawcami

Prawie wszyscy (99%) przedstawiciele szkół w trakcie badania kwestionariuszowego uznali, że są zadowoleni ze współpracy ich placówki z pracodawcami. Z przeprowadzonych wywiadów pogłębionych wynika zaś, że kadra szkół/placówek kształcenia zawodowego uważa, że współpraca z przedsiębiorcami (pracodawcami) wnosi nową jakość/wartość dodaną do nauczania zawodowego pod warunkiem, że dba się o odpowiednią jakość praktyk (odpowiednio dobrani pracodawcy, jasne zasady praktyk, kontrola ich jakości).

Wykres 34. Zadowolenie dyrektorów/ kadry szkół ze współpracy z pracodawcami.

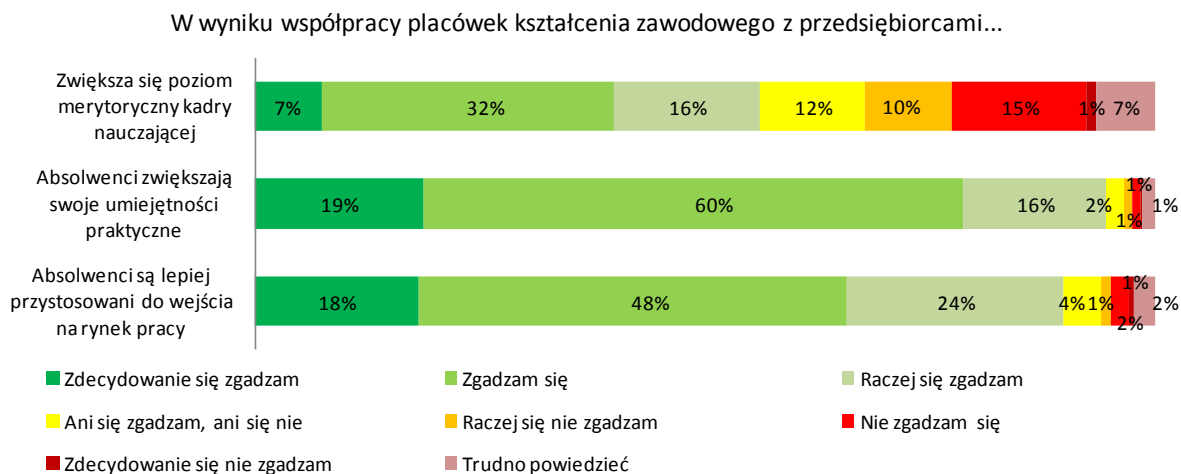
Źródło: badanie CATI

Wartość dodana współpracy szkół/placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami polega przede wszystkim na zwiększeniu umiejętności praktycznych uczniów oraz lepszym ich przystosowaniu do wejścia na rynek pracy

Wywiady (indywidualne i grupowe) przeprowadzone z dyrektorami szkół, kierownikami kształcenia praktycznego i z nauczycielami wskazują, że **praktyki nie tyle wnoszą wartość dodaną do nauczania zawodowego, co są jej niezbędnym elementem**, bez którego uczniowie wynieśli by ze szkoły głównie wiedzę teoretyczną. Bez odpowiedniej praktyki uczniowie nie byłoby bowiem w stanie wykorzystać wiedzy nabytej w szkole. Poza tym, zdaniem przedstawicieli szkół, udział w praktykach działa na uczniów motywująco – uczniowie widzą, że te rzeczy, których się uczą, są im potem potrzebne w pracy.

Z badań ilościowych wynika, że zdaniem dyrektorów i nauczycieli szkół zawodowych w wyniku współpracy placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami (czyli głównie dzięki odbytym przez uczniów praktykom w firmach) uczniowie zwiększają swoje umiejętności praktyczne – z tą opinią zgodziło się łącznie 95% respondentów.

Wykres 35. Ocena znaczenia współpracy z pracodawcami.

Źródło: badanie CATI

Wysoki odsetek (90%) zgodził się również ze stwierdzeniem, że współpraca z przedsiębiorcami sprawia, iż absolwenci są lepiej przystosowani do wejścia na rynek pracy. Trochę mniejszy odsetek respondentów, ale w dalszym ciągu ponad połowa (55%) sądzi, że w wyniku współpracy zwiększa się poziom merytoryczny kadry nauczającej.

Doświadczenia kadry szkół/placówek kształcenia zawodowego we współpracy z przedsiębiorstwami

Przedstawiciele szkół w trakcie badań jakościowych podkreślali, że dużo łatwiej jest nawiązać współpracę z pracodawcą celem odbycia miesięcznych praktyk niż w celu przyjęcia ucznia na zajęcia praktyczne (jak to się odbywa w klasach wielozawodowych). Zdaniem kadry ma to związek przede wszystkim z trudnością, jaką jest wymóg posiadania uprawnień pedagogicznych przez pracodawców. Jak ujął to jeden z dyrektorów „gorzej jest z nauczaniem wielozawodowym – pracodawca musi mieć wykształcenie pedagogiczne, a nie chce im się”. Problem ten jednak szkoły są w stanie rozwiązać poprzez oddelegowanie na zajęcia u pracodawcy nauczyciela, który posiada odpowiednie kwalifikacje pedagogiczne.

Problemem dla części szkół jest natomiast kontrolowanie tego, co się dzieje z uczniami w trakcie ich praktyk u pracodawców. Duże szkoły nie są w stanie śledzić na bieżąco, co uczniowie robią w trakcie praktyk. Podobnie w przypadku, gdy specyfika zawodu sprawia, że uczniowie odbywają praktyki w wielu miejscach (małych zakładach – np. w przypadku zawodu fotografa). W konsekwencji zdarza się czasem, że uczeń ma przez pracodawcę podpisaną zaliczoną praktykę, której wcale nie odbył. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku mniejszych szkół lub przy mniejszym rozproszeniu pracodawców: kierownik kształcenia zawodowego ma wówczas większą szansę odwiedzić wszystkie miejsca, w których odbywają się praktyki i kontrolować chociaż po części ich przebieg, co może nie podobać się pracodawcom, ale pozytywnie wpływa na jakość kształcenia.

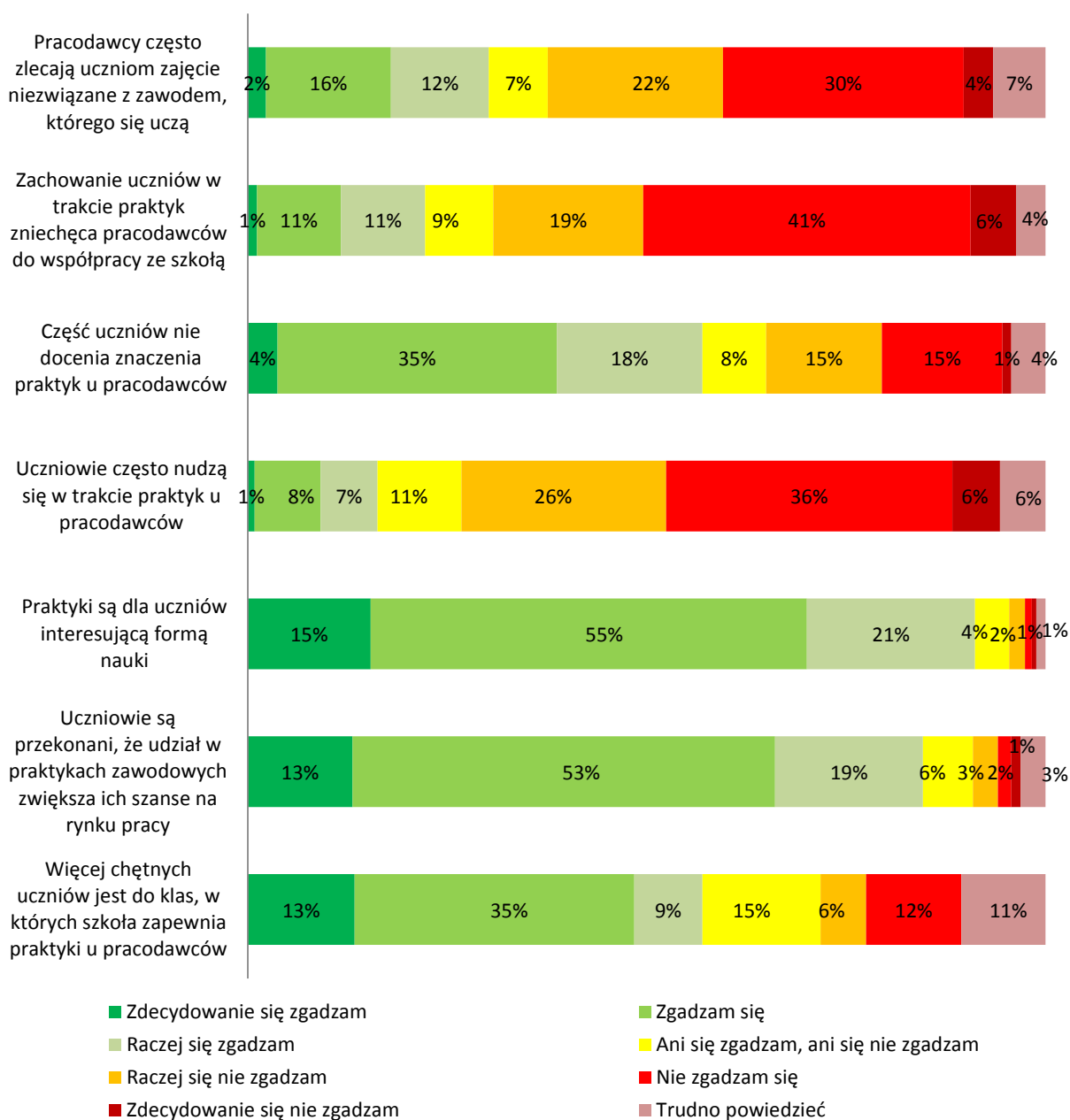
Zdaniem przedstawicieli szkół uczniowie są zainteresowani udziałem w praktykach zawodowych przede wszystkim dlatego, iż jest to interesująca forma nauki oraz zwiększenie ich szans na rynku pracy

Z badań ilościowych wynika, że 91% dyrektorów i nauczycieli szkół zawodowych jest zdania, iż praktyki są interesującą formą nauki dla uczniów. 85% było zdania, że uczniowie są przekonani, iż udział w praktykach zawodowych zwiększa ich szanse na rynku pracy. Uzupełniając te wyniki wnioskami płynącymi z przeprowadzonych pogłębionych wywiadów z kadrą szkół można zauważyć, że uczniowie szkół zawodowych są żywo zainteresowani udziałem w praktykach, zwłaszcza jeśli praktyki odbywają się w prestiżowych instytucjach (np. w renomowanych restauracjach czy w znanych zakładach fryzjerskich).

Ponad połowa (57%) respondentów badania CATI zgodziła się z opinią, jakoby więcej chętnych uczniów było do klas, w których szkoła zapewnia praktyki u pracodawców. Jednocześnie ten sam odsetek (57%) uznał, że część uczniów nie docenia znaczenia praktyk u pracodawców.

Jeśli zaś chodzi o sam przebieg praktyk, 79% przedstawicieli szkół nie zgodziło się z hipotezą jakoby uczniowie często nudzili się w trakcie praktyk odbywanych u pracodawcy, a 56% nie zgodziło się z opinią, iż pracodawcy często zlecają uczniom zajęcia niezwiązane z zawodem, którego uczą. Większość respondentów (66%) nie zgodziła się również z opinią, jakoby zachowanie uczniów w trakcie praktyk zniechęcało pracodawców do współpracy ze szkołą, co wskazuje, że większość dyrektorów i nauczycieli szkół zawodowych sądzi, iż w trakcie praktyk uczniowie zachowują się odpowiednio.

Wykres 36. Opinie przedstawicieli szkół odnośnie praktyk odbywanych przez uczniów u pracodawców.

Źródło: badanie CATI

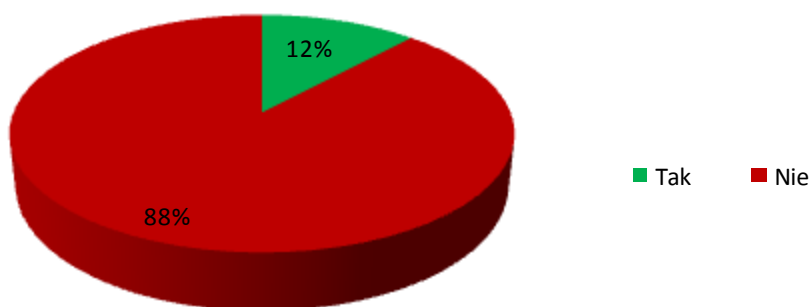
Szkoły współpracują z przedsiębiorcami spoza terenu swojego miasta/powiatu, jak i z zagranicy

Wyniki badań świadczą, że szkoły współpracują z przedsiębiorcami również spoza danego miasta czy powiatu, zwłaszcza jeśli tego wymaga branża – np. hotelarsko-turystyczna. Współpraca zależy głównie od aktywności samej szkoły w pozyskiwaniu jak najlepszych pracodawców do praktyk (co często oznacza właśnie nawiązywanie kontaktu z pracodawcami spoza danego miasta, czy też powiatu, a nawet spoza województwa czy kraju), jak i od możliwości uczniów dojeżdżania na miejsca praktyk. Z przeprowadzonych badań jakościowych wynika bowiem, że kwestia opłaty za dojazdy jest istotną barierą powodującą, że uczniowie zmuszeni są odbywać praktyki bliżej swojego miejsca zamieszkania, często u mniej renomowanego pracodawcy. Odpowiedzią na ten problem jest Działanie 9.2.

Badanie CATI wskazuje, że prawie co ósma szkoła (12%) współpracuje z przedsiębiorcami znajdującymi się za granicą. Wywiady jakościowe ujawniają, że dotyczy to zarówno przedsiębiorstw znajdujących się w krajach Europy Zachodniej (np. Niemcy, Wielka Brytania), jak też krajów Europy Środkowej i Wschodniej (typu Słowacja, Bułgaria), ale też zdarzają się przypadki współpracy z krajami spoza Europy np. z Tunezją⁵².

Wykres 37. Współpraca szkół zawodowych z przedsiębiorstwami znajdującymi się za granicą.

Czy współpracują z przedsiębiorstwami znajdującymi się za granicą?

Źródło: badanie CATI

W opinii kadry szkół pracodawcy mogliby mieć większy wpływ na modernizację programów nauczania, doksztalcanie kadry nauczającej oraz wspieranie wyposażenia lub zakupu materiałów

Z badań jakościowych wynika, że w opinii kadry placówek kształcenia zawodowego współpraca z przedsiębiorcami w zakresie organizacji obowiązkowych praktyk zawodowych nie jest w pełni wystarczająca. Pracodawcy mogliby mieć bowiem większy wpływ na modernizację programów nauczania – przydałoby się gdyby w miarę z postępującymi zmianami na rynku pracy pracodawcy informowali, jakich umiejętności oczekują od uczniów placówek kształcenia zawodowego, tak by mogli oni lepiej odnaleźć się na rynku pracy i mogli sprostać merytorycznym wymogom oferowanych miejsc pracy. Poza tym, pracodawcy mogliby pozytywnie wpłynąć na poziom merytoryczny kadry nauczającej, gdyby np. częściej zezwalali nauczycielom przedmiotów zawodowych na praktyki/staże w obrębie swoich przedsiębiorstw. Oczekowaną formą współpracy szkół z pracodawcami jest także wspieranie w większym stopniu (w sposób finansowy lub rzeczowy) wyposażenia pracowni i warsztatów szkolnych oraz wyposażenia uczniów w materiały potrzebne do praktyk (stroje robocze, podstawowe narzędzia itp.). Podobnie jak wyżej Działanie 9.2 doskonale odpowiada na tę potrzebę szkół.

Przy wyborze przedsiębiorców kadra szkół kieruje się przede wszystkim branżą, a następnie dostępnością danego pracodawcy. Duże znaczenie mają również samodzielne poszukiwania miejsc praktyk przez uczniów.

Wyniki badania ilościowego świadczą, że wybór przedsiębiorstw do współpracy następuje przede wszystkim ze względu na reprezentowane przez nich branże – takie kryterium doboru wskazało 71% respondentów badania CATI. Spory odsetek (63%) przedstawicieli szkół zadeklarował, że uczniowie

⁵² Jedna ze szkół wybranych do studium przypadku nawiązała współpracę ze szkołą w Tunezji również o profilu turystyczno-gastronomicznym. W wyniku współpracy nastąpiła wymiana doświadczeń, jak i pojawił się pomysł zorganizowania dla uczniów kursu na pilota wycieczek po Tunezji właśnie.

sami poszukują przedsiębiorstw do odbycia praktyk, co znajduje potwierdzenie również w wywiadach z samymi pracodawcami. Trochę mniej niż połowa respondentów (46%) przyznała, że wybiera przedsiębiorstwa łatwo dostępne, a niecała 1/3 wskazała, że organizuje się współpracę z tymi pracodawcami, którzy sami się zgłaszają. 20% wybrało z kolei odpowiedź, iż w szkole wybiera się do współpracy największych pracodawców w regionie. Wyniki badań jakościowych potwierdzają, że do rzadkości należy sytuacja, kiedy to sami pracodawcy wychodzą z inicjatywą i zgłaszają się do szkół. Takie nieliczne przypadki - jeśli występują - wynikają głównie ze specyficznych potrzeb pracodawcy (np. zapotrzebowanie na konkretny zawód).

Wykres 38. Sposób doboru pracodawców do współpracy ze szkołą w opinii przedstawicieli szkoły.

W jaki sposób wybiera się w Państwa szkole przedsiębiorców do współpracy w zakresie realizacji obowiązkowych praktyk zawodowych?

Źródło: badanie CATI

Ze zrealizowanych studiów przypadku i wywiadów grupowych wynika, że z reguły szkoły mają wieloletnie doświadczeniu we współpracy z pracodawcami i obszerną bazę pracodawców, którzy chętnie przyjmują uczniów na praktyki (przy czym dużo chętniej uczniów techników niż zasadniczych szkół zawodowych – jak już była mowa wcześniej, chodzi z jednej strony o różnice w poziomie kompetencji samych uczniów, jak i wymogi stawiane pracodawcom odnośnie uprawnień pedagogicznych w przypadku organizacji praktycznej nauki zawodu).

Ponadto zrealizowane wywiady wskazują, iż w niektórych szkołach prowadzona jest cała polityka nawiązywania współpracy z placówkami renomowanymi, tak żeby uczniowie mogli się jak najwięcej w trakcie praktyk nauczyć. Zdarza się jednak, że wybierane są niekiedy przedsiębiorstwa mniej znane, ale za to bliżej miejsca zamieszkania ucznia – tak by koszty dojazdu na praktyki nie były dla niego zbyt wysokie. Teoretycznie bowiem powiat powinien pokrywać koszty dojazdu, nie jest to jednak praktykowane. Ponad połowa (53%) przedstawicieli szkół zawodowych zgodziła się ze stwierdzeniem, że udział w praktykach często wiąże się dla uczniów z dodatkowymi kosztami – z wywiadów wynika, że chodzi najczęściej właśnie o koszty dojazdów oraz materiałów (np. stroje robocze).

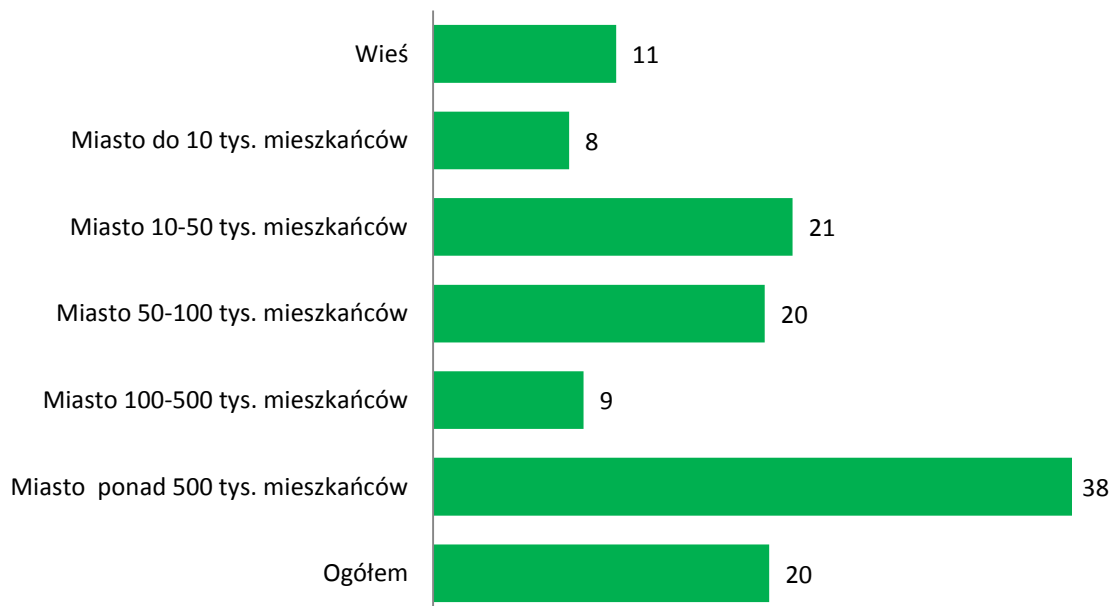
Z kolei, w przypadku kryterium doboru firm ze względu na ich łatwą dostępność, to indywidualne wywiady wskazują, że współpraca z mniejszymi przedsiębiorstwami może być łatwiejsza do zorganizowania dla szkół - duże firmy mają bowiem większe wymagania i są gotowe przyjąć na praktyki uczniów tylko o pożądanym przez nich profilu: „lepszym partnerem są małe firmy niż duże, współpraca jest przyjemna, tam uważają że są zbyt wysokich lotów, jak tam ktoś idzie, to po znajomości (...) my też z Toyotą współpracujemy, oni jako jedyni z tych większych są w stanie zrozumieć i ta współpraca jest dobra, Opel, Renault, Fiat – też współpracujemy, tylko oni wolą określone specjalności – technika pojazdów, elektronik, inne nie są im potrzebne”⁵³.

Pracownicy szkół kształcenia zawodowego próbują poszukiwać aktywnie przedsiębiorców, z którymi można by nawiązać współpracę. Szkoły w większych miastach mają łatwiej ze względu na większą liczbę potencjalnych pracodawców do współpracy.

Oceniając aktywność szkół zawodowych w poszukiwaniu pracodawców po liczbie pracodawców, z którymi kontaktowali się przedstawiciele szkoły w ciągu ostatniego roku, można wnioskować że większą aktywnością charakteryzowały się szkoły w większych miastach. W Warszawie bowiem (miasto o liczbie mieszkańców przekraczającej 500 tys.) szkoły kontaktowały się średnio z 38 pracodawcami, natomiast średnia dla wszystkich szkół wyniosła 20. Może to wynikać jednak nie tyle z większej aktywności kadry szkół zawodowych w dużym mieście, co z liczby potencjalnych pracodawców, z którymi można było próbować nawiązać kontakt.

Wykres 39. Liczba przedsiębiorców, z którymi kontaktowała się szkoła w celu nawiązania współpracy w ciągu ostatniego roku szkolnego w zależności od wielkości miejscowości, w której ma siedzibę szkoła.

Z iloma przedsiębiorcami kontaktowali się Państwo w ciągu ostatniego roku szkolnego w celu nawiązania współpracy? (w zależności od wielkości miejscowości, w której ma siedzibę szkoła)

Źródło: badanie CATI

⁵³ Kierownik kształcenia praktycznego

Duże znaczenie w zapewnieniu współpracy szkoły zawodowej z firmą mają kontakty osobiste utrzymywane z poszczególnymi pracodawcami, jak i aktywność kierowników kształcenia zawodowego i dyrektorów w nawiązywaniu nowych.⁵⁴

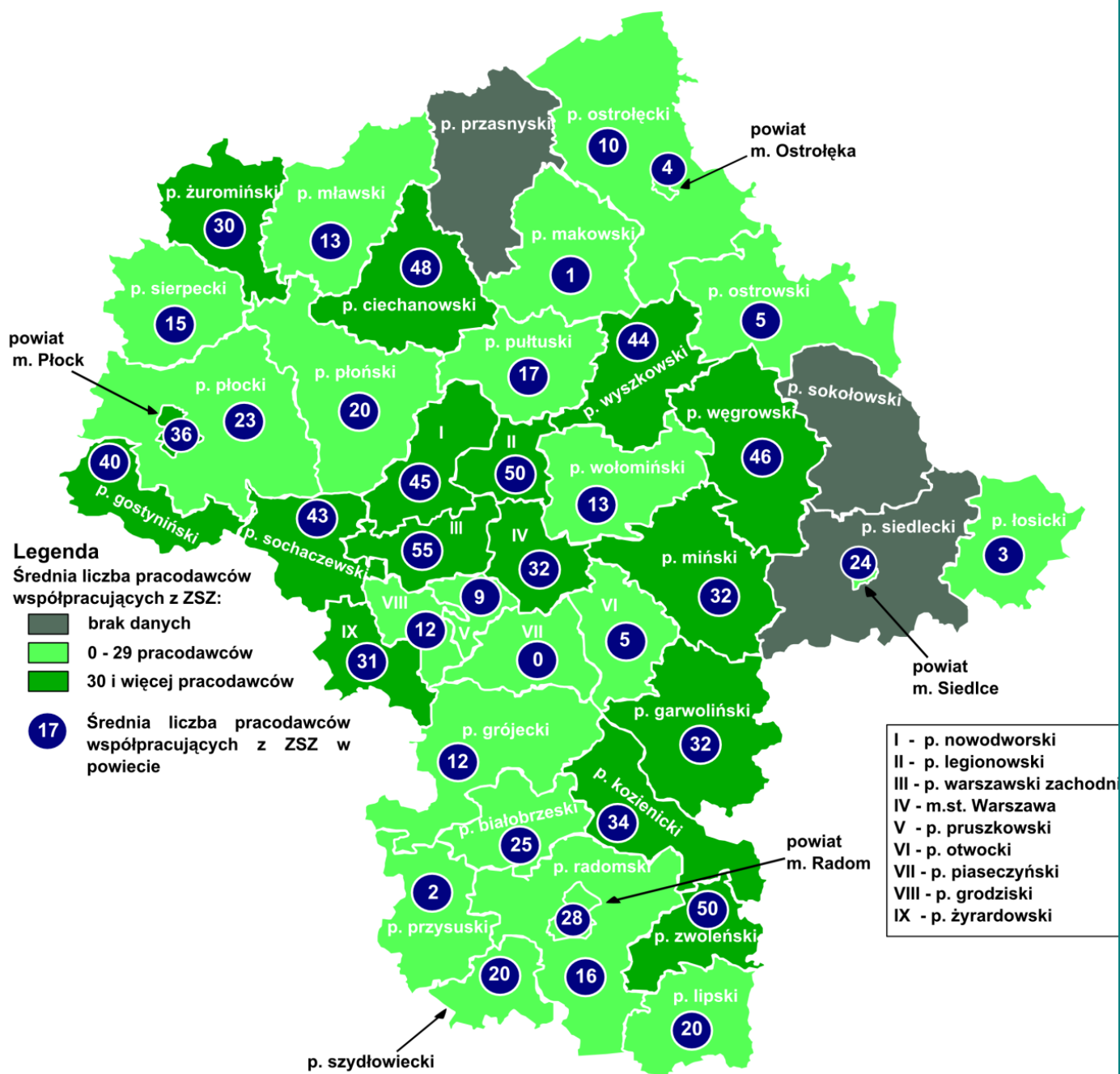
Patrząc na liczbę pracodawców, z którymi współpracują szkoły, można zauważyć, że aktywność szkół w kontaktowaniu się z przedsiębiorcami przekłada się na liczbę firm, z którymi nawiązywana jest współpraca. Średnio szkoły współpracują z 22 pracodawcami. Różnice w liczbie firm zależą w dużym stopniu od tego, w jak dużej miejscowości znajduje się szkoła – im większa jest miejscowość, tym z reguły większa jest liczba pracodawców, z którymi średnio współpracują szkoły. W miastach o ponad 500 tys. mieszkańców średnia liczba firm, z którymi prowadzi się współpracę wynosi 27, na wsi - 14.

Poniższe mapy przedstawiają rozkład przestrzenny średniej liczby przedsiębiorstw, z którymi współpracują technika i zasadnicze szkoły zawodowe (w podziale na powiaty).

---

⁵⁴ Por. raport Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego & PSBD. 2010. *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego w zakresie praktycznych form nauczania i przygotowania zawodowego w kontekście wdrażania Działania 9.2 PO KL*. Raport Końcowy. Warszawa 2010., w którym zostało podkreślone, iż „nawiązywanie współpracy między szkołami i pracodawcami bardzo często uzależnione jest od osobistych kontaktów między kadrą szkół i przedsiębiorstw” oraz że „w praktyce osobiste kontakty, sieci społeczne, jak również pomoc absolwentów są kluczowe dla pozyskania oferty edukacyjnej.”

Rysunek 5. Średnia liczba (głównych) pracodawców współpracujących z ZSZ⁵⁵.

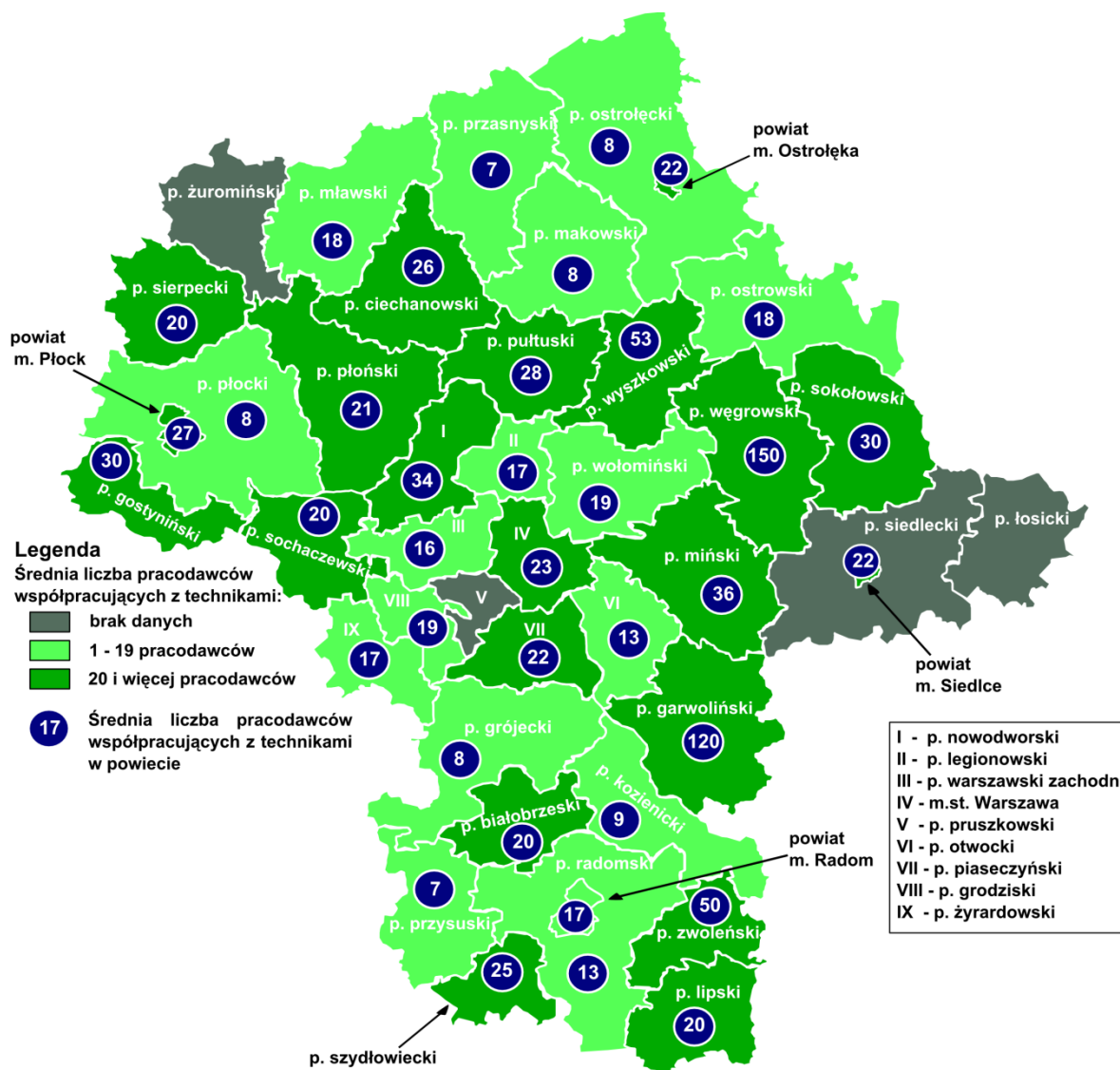
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI

Największa liczba pracodawców współpracująca z zasadniczymi szkołami zawodowymi i technikami zlokalizowana jest w powiecie węgrowskim, garwolińskim, wyszkowskim i zwoleńskim – w powiatach tych w przypadku zasadniczych szkół zawodowych średnia liczba współpracujących pracodawców wynosi od 32 do 50, w przypadku techników jest znacznie wyższa – w powiecie węgrowskim wynosi 150 firm, w powiecie garwolińskim 120, a w zwoleńskim i wyszkowskim ok. 50 firm.

W powiatach grodzkich (miasta Warszawy, Siedlec, Płocka, Radomia i Ostrołęki) silniejszą sieć współpracy mają szkoły zawodowe, które średnio współpracują z 26 – 36 pracodawcami (jedynym wyjątkiem jest Ostrołęka, w której średnia liczba pracodawców współpracujących ze szkołami zawodowymi wynosi 4). Technika w tych miastach utrzymują kontakty z około dwudziesto kilkoma pracodawcami.

⁵⁵ Ankietowani przedstawiciele szkół mogli podać do 5 głównych pracodawców, z którymi współpracują.

Rysunek 6. Średnia liczba pracodawców współpracujących z technikami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI

Niewątpliwie szkoły wielkomięskie znajdują się w korzystniejszej sytuacji ze względu na większą liczbę podmiotów działających na terenie dużych miast. Badania jakościowe wskazują jednak, że często w małych środowiskach oraz w mniejszych przedsiębiorstwach pracodawcy częściej angażują się w działalność społeczną dla swego otoczenia niż w dużych miastach oraz w dużych korporacjach, gdzie poziom anonimowości jest daleko większy, znacznie mniejsza identyfikacja ze społecznością lokalną oraz większe nastawienie na korzyści własne. Większe społeczne zaangażowanie pracodawców, wpływa natomiast korzystnie na współpracę z placówkami kształcenia zawodowego – pracodawcy decydują się na taką działalność nie z pobudek finansowych, ale w wyniku poczucia odpowiedzialności społecznej⁵⁶.

⁵⁶ Por. raport Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego & PSBD. 2010. Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego w zakresie praktycznych form nauczania i przygotowania zawodowego w kontekście wdrażania Działania 9.2 PO KL. Raport Końcowy. Warszawa 2010

Szkoły podejmują współpracę z pracodawcą głównie ze względu na konieczność organizacji obowiązkowych praktyk dla uczniów

Szkoły decydują się na stałą współpracę z pracodawcami przede wszystkim ze względu na konieczność organizacji obowiązkowych praktyk dla uczniów. Wśród innych powodów, które zostały wskazane w trakcie badań jakościowych, pojawiły się kwestie podnoszenia kwalifikacji zawodowych samych nauczycieli (poprzez odbywanie praktyk u pracodawcy) oraz zapewnienie odpowiedniego wyposażenia szkoły poprzez pozyskiwanie sprzętu z przedsiębiorstw.

Szkoły bardzo by chciały zostać objęte patronatem przedsiębiorcy

Jak wynika z wywiadów z dyrektorami szkół przeprowadzonymi w czasie realizacji studiów przypadków współpraca szkoły i przedsiębiorcy w formie patronatu jest zjawiskiem korzystnym dla firmy, ale przede wszystkim jest pożądana dla placówki kształcenia zawodowego: „to jest też prestiż dla szkoły, promocja szkoły, że współpracuje z dużą firmą; poza tym idealnie byłoby, gdyby było tak jak w przypadku Warbudu, który wszedł i zainwestował w klasy budowlane w Warszawie - dał na sprzęt. Uczniowie mogą się uczyć w nowoczesnych pracowniach, on ma lepiej wykształconych pracowników”.

Firmy obejmujące patronat nad klasami/oddziałami/szkołami zawodowymi, pomagają tworzyć nowoczesne programy nauczania, organizują praktyczne zajęcia, wyposażają pracownie i szkolne warsztaty, niekiedy również wypłacają uczniom stypendia (ok. 170 - 600 zł miesięcznie w zależności od szkoły i od przedsiębiorstwa). Większość szkół jest zainteresowana taką współpracą, jednakże podstawową przeszkodą jest brak wystarczająco dużego zakładu, który byłby w stanie zainwestować swoje środki („tak, coś takiego mnie interesuje, niestety tu nie ma takiego dużego zakładu”⁵⁷).

Współpraca pomiędzy przedsiębiorcami a placówkami szkolnictwa zawodowego najczęściej występuje w branżach już dotkniętych lub zagrożonych deficytem pracowników i wymagających jednocześnie specjalistycznych kwalifikacji. Dotyczy to przeważnie dużych przedsiębiorstw.

Wśród aktualnie dostępnych statystyk brak jest skumulowanej informacji dotyczącej współpracy placówek szkolnictwa zawodowego z przedsiębiorstwami. Choć dane zebrane z dostępnych źródeł wskazują na coraz szerszy rozwój tego trendu i wzrost jego popularności wśród przedsiębiorców i dyrektorów szkół, to wyniki badania CATI zdają się nie potwierdzać tych obserwacji (jedynie 10% placówek poddanych badaniu CATI potwierdziło, że szkoła lub klasa jest objęta patronatem przedsiębiorcy, dotyczy on zarówno techników, jak i zasadniczych szkół zawodowych). Współpraca pomiędzy przedsiębiorcami a placówkami szkolnictwa zawodowego najczęściej występuje w branżach już dotkniętych lub zagrożonych deficytem pracowników (z powodu emigracji zarobkowej lub planowanego przejścia na emeryturę) i wymagających jednocześnie specjalistycznych kwalifikacji: elektronicznej, motoryzacyjnej, budowlanej. Z przeprowadzonych badań wynika również, że są to zazwyczaj duże przedsiębiorstwa, międzynarodowe koncerny, których problemem numer jeden jest niedostatek wykwalifikowanych robotników – jako przykład można przywołać firmy Orlen, Feestool, LG, Toyota, PLL LOT, Vattenfall Heat Poland SA, Lucchini Poland, Skanska, Bosch.

Współpraca z przedsiębiorcami wymaga od szkoły stosunkowo małych nakładów, przede wszystkim pracy kierownika kształcenia praktycznego

Ze strony szkoły współpraca z pracodawcą wymaga przede wszystkim czasu pracy i zaangażowania kierownika kształcenia praktycznego. Może on być bowiem mniej lub bardziej zaangażowany w inicjowanie współpracy z nowymi firmami, jak i z podtrzymywaniem kontaktów z bieżącymi (w tym kontrolę praktyk). Nakłady, jakie musi ponieść szkoła, zdają się dużo mniejsze od tych, jakie musi ponieść pracodawca, o czym więcej w rozdziale następnym.

---

⁵⁷ wywiad z dyrektorem [skąd?]

Co szósta szkoła nie współpracuje z żadnym pracodawcą, najczęściej współpracy z pracodawcami nie prowadzą zasadnicze szkoły zawodowe oraz małe szkoły (do 50 uczniów)

Wyniki badania ilościowego pokazują, że 15% szkół nie pracuje z żadnym pracodawcą. Wśród szkół, które nie współpracują z pracodawcami największą grupę (44%) stanowią zasadnicze szkoły zawodowe, 1/3 to są szkoły specjalne przysposabiające do pracy dla uczniów z upośledzeniem, 11% technikum. Duży odsetek niewspółpracujących placówek wśród szkół nastawionych na przysposobienie uczniów do życia, czyli szkół, do których uczęszczają uczniowie o znacznym stopniu niepełnosprawności – nie powinien dziwić, bowiem trudno w ich przypadku mówić o uczeniu się zawodu.

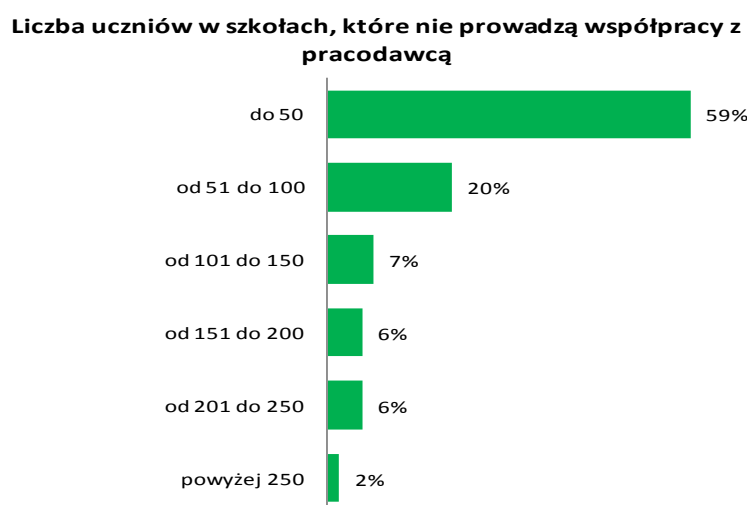
Wykres 40. Typy szkół niewspółpracujących z przedsiębiorstwami.

Źródło: badanie CATI

Ponadto, szkoły, które nie prowadzą żadnej współpracy z pracodawcą to placówki małe – w większości (59%) są to szkoły, do których uczęszcza do 50 uczniów. Zaś im szkoła ma więcej uczniów, tym częściej i intensywniej współpracuje z pracodawcą.

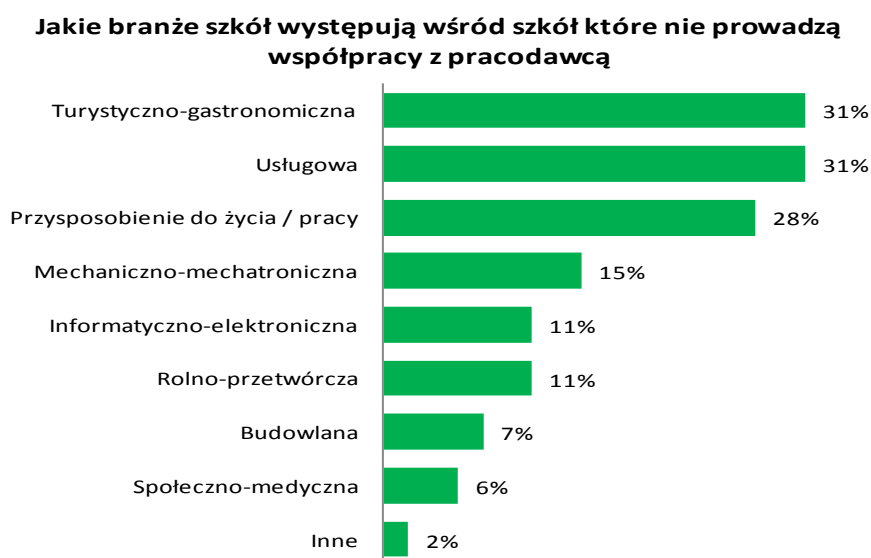
Wykres 41. Liczba uczniów w szkołach, które nie prowadzą współpracy z pracodawcą.

Źródło: badanie CATI

Jeśli chodzi o branże szkół nieprowadzących współpracy, to najczęściej (po 31% wskazań) nie prowadzą współpracy szkoły z branży usługowej i turystyczno-gastronomicznej. Wytłumaczeniem mogą być wyniki badań jakościowych, które wskazują, że szkoły o takim profilu mają dobrze wyposażone pracownie, w których może się odbywać nauczanie praktyczne.

Wykres 42. Odsetki szkół kształcących w danych branżach wśród ogółu szkół nie prowadzących współpracy z pracodawcami.

Źródło: badanie CATI

Wśród wskazanych powodów braku współpracy szkoły z przedsiębiorstwem 36% przedstawicieli szkół wybrało odpowiedź „brak zainteresowania ze strony pracodawców”, 27% przyznało, że nie podjęto próby nawiązania takiej współpracy, 18% stwierdziło, że brak jest pracodawców, którzy mogliby przyjąć uczniów na praktyki; w co dziesiątej szkole podano, że szkoła nie odniosłaby korzyści z takiej współpracy – z badań jakościowych wynika, że chodzi tu przede wszystkim o szkoły, które mają swoje własne centra kształcenia.

Wykres 43. Powody, dla których szkoła nie współpracuje z żadnym pracodawcą.

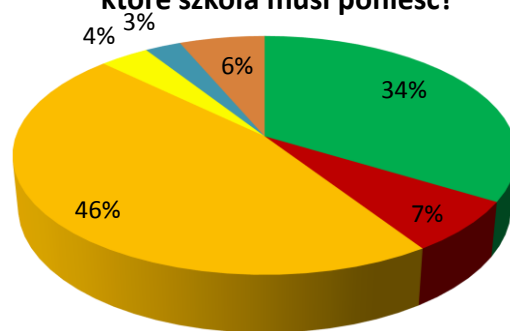
Źródło: badanie CATI

W opinii przedstawicieli szkoły korzyści ze współpracy szkoły z przedsiębiorstwem tylko nieznacznie przewyższają koszty/nakłady, które szkoła musi ponieść

Z badania ilościowego wynika, iż ponad 2/5 (41%) respondentów badania CATI uznała, iż korzyści ze współpracy szkoły z przedsiębiorstwem (pracodawcą) przewyższają koszty/nakłady, które szkoła musi ponieść. Jednak prawie połowa - 46% - było zdania, że „korzyści i nakłady równoważą się” a 7% wskazało, że nakłady przewyższają korzyści.

Wykres 44. Relacja korzyści i nakładów związanych z organizacją współpracy szkoły zawodowej z pracodawcą w opinii przedstawicieli szkoły.

Czy korzyści ze współpracy szkoły z przedsiębiorcami przewyższają nakłady (finansowe i pozafinansowe), które szkoła musi ponieść?

- Korzyści zdecydowanie przewyższają nakłady
- Korzyści nieznacznie przewyższają nakłady
- Korzyści i nakłady równoważą się
- Nakłady nieznacznie przewyższają korzyści
- Nakłady znacznie przewyższają korzyści
- Trudno powiedzieć / nie wiem

Źródło: badanie CATI

Współpraca szkoły/placówki kształcenia zawodowego z przedsiębiorstwami jest użyteczna, ale mogłaby być bardziej efektywna

Wyniki badań jakościowych, jak i ilościowych przemawiają za tym, że współpraca placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami jest użyteczna, zwłaszcza z punktu widzenia uczniów, ale również dla pracodawców, jak i w odniesieniu do jakości kształcenia zawodowego i dopasowania go do rynku pracy. Wydaje się jednak, że współpraca ta mogłaby być znacznie bardziej użyteczna i efektywna, gdyby następowała większa wymiana informacji na poziomie szkoła-pracodawca oraz gdyby państwo przeznaczało na nią większe fundusze (np. na pokrycie kosztów refundacji). Poza tym, eksperci z zakresu rynku pracy i edukacji zauważyli, że brakuje standardów prowadzenia praktyk a także wystarczającej kontroli praktyk ze strony szkoły.

2/5 szkół prowadzi współpracę z izbami rzemieślniczymi, ale w tylko co piąta szkoła współpracuje z organizacjami pracodawców

W przeprowadzonej ankiecie ponad 2/5 przedstawicieli szkół zadeklarowało, że prowadzą współpracę z izbami rzemieślniczymi, natomiast tylko w około co piątej szkole współpracuje się z organizacjami pracodawców. Oznacza to, że zdecydowana większość szkół nie współpracuje ani z organizacjami pracodawców, ani z cechami rzemiosł. Wśród tych szkół, które współpracują, opinie na ten temat są podzielone. Najważniejsze zastrzeżenia do tych organizacji to ich niewystarczający potencjał oraz brak wsparcia przy współpracy z pracodawcami.

Wykres 45. Współpraca szkół z izbami rzemieślniczymi oraz z organizacjami pracodawców.

Źródło: badanie CATI

Przeprowadzone wywiady z dyrektorami oraz kadrami szkół świadczą, że szkoły nie zawsze dostrzegają potrzebę współpracy z organizacjami pracodawców, a nawet jeśli ją widzą, to jest ona trudna, głównie ze względu na brak jednej czołowej organizacji, z którą można by prowadzić ustalenia: „U nas w okolicy brak prężnego związku pracodawców, żeby się można było spotkać, mi tego brakuje; pracodawcy nawet oceny źle wystawiają: piszą <5>, zamiast napisać <bardzo dobry>”⁵⁸.

Perspektywa organizacji pracodawców wskazuje, że ich współpraca z placówkami kształcenia zawodowego jest uzależniona od lokalnego kontekstu oraz zainteresowania samych szkół. Organizacje pracodawców mogą być istotnym aktorem w procesie kształcenia zawodowego – i nie chodzi tu tylko o to, że mogą one pełnić rolę instytucji egzaminacyjnej, która przeprowadza egzaminy zawodowe i wydaje dyplomy. Współpraca z organizacjami pracodawców rzeczywiście może ułatwić nawiązywanie kontaktów z pracodawcami (szczególnie w przypadku zawodów rzemieślniczych), ale też może pomóc w dostosowaniu sposobów kształcenia do potrzeb przedsiębiorców. Jednak zdaniem przedstawicieli organizacji pracodawców, z którymi rozmawiano „dyrektorzy szkół mało zabiegali o relacje z nami” czego rezultatem jest fakt, że „szkoły wybierają kierunki na które jest zapotrzebowanie, ale niekoniecznie jest ono poparte rzeczywistymi danymi i potrzebami rynku pracy (przykład: boom na zawód kucharz małej gastronomii)”.

pozytywnym przykładem aktywności organizacji pracodawców jest przypadek Izby Przemysłowo-Handlowej Ziemi Radomskiej, która ma rozwiniętą współpracę ze szkołami z powiatu. Organizacja zainicjowała projekt, który ma na celu promowanie szkolnictwa technicznego oraz współpracy szkół i przedsiębiorców. Na spotkaniu w Urzędzie Miasta razem z radnymi podjęła inicjatywę dostosowania szkolnictwa technicznego do potrzeb rynku pracy. We współpracę jest zaangażowana Izba P-H ZR, Miasto Radom, dyrekcje szkół technicznych oraz BCC. Jest to współpraca nieformalna, polegająca głównie na spotkaniach roboczych z dyrektorami placówek. W jej ramach przedstawiciele izby jeżdżą do szkół gimnazjalnych i rozmawiają z uczniami i ich rodzicami o wyborze przyszłej szkoły- zachęcają do pójścia do szkół technicznych: „Jest to potrzebne, bo jest małe zainteresowanie tymi szkołami, uczniowie wolą pójść do liceum, a słabsi do zawodówki, bo nauka w technikum wcale nie jest łatwa”. W opinii przedstawicielki IP-HZR: „współpraca jest ważna, bo pozwala na lepsze dostosowanie kierunków w szkołach do potrzeb przedsiębiorców i wymagań, jakie będą oni stawiali swoim przyszłym pracownikom. A dyrektorzy bardzo pozytywnie odnieśli się do tego pomysłu/projektu, bo to przecież

⁵⁸ wywiad z kierownikiem kształcenia praktycznego.

promowanie ich szkół”. Taka współpraca to korzyści przede wszystkim dla szkół, ale też dla przedsiębiorców, ale „oni najpierw tu się muszą bardzo poświęcić – swój czas na spotkania w szkołach, ale dzięki temu w przyszłości będą mieli pracowników”.

Jak widać na powyższym przykładzie współpraca z organizacjami nie musi dotyczyć tylko pomocy w organizowaniu praktyk u pracodawców (w którą organizacja angażuje się w mniejszym stopniu), ale może też przybrać formę promocji kształcenia zawodowego, wspólnego organizowania konferencji, co również jest ciekawym wkładem na rzecz działań mających na celu podniesienie jakości kształcenia zawodowego.

Ponadto, z wywiadów w placówkach kształcenia zawodowego wynika również, że warto brać pod uwagę współpracę szkół zawodowych z innymi szkołami o podobnym profilu (średniego, jak i wyższego szczebla). Daje ona bowiem możliwość przyjrzenia się działaniu podobnej placówki, wymiany doświadczeń, wzajemnym informowaniu o ciekawych projektach i wydarzeniach.

Podsumowanie: Czy dla szkół/placówek prowadzących kształcenie zawodowe współpraca z pracodawcami jest wartościowa i atrakcyjna oraz jakie czynniki o tym decydują?

Współpraca placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami jest zarówno wartościowa, atrakcyjna jak i niezbędna (praktyki nie tyle wnoszą wartość dodaną do nauczania zawodowego, co są jej niezbędnym elementem, bez którego uczniowie wynieśliby ze szkoły głównie wiedzę teoretyczną). Wartość dodana współpracy szkół/placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami polega zatem przede wszystkim na zwiększeniu umiejętności praktycznych uczniów oraz lepszym ich przystosowaniu do wejścia na rynek pracy.

Jednak współpraca z przedsiębiorcami w zakresie organizacji obowiązkowych praktyk zawodowych nie jest w pełni wystarczająca. Pożądany przez placówki zawodowe jest większy wkład pracodawców w nauczanie polegający m.in. na modernizacji programów nauczania wg ich wskazówek, lepszej komunikacji. Poza tym pracodawcy mogliby pozytywnie wpłynąć na poziom merytoryczny kadry nauczającej, gdyby np. częściej zezwalali nauczycielom przedmiotów zawodowych na praktyki/staże w obrębie swoich przedsiębiorstw. Obecnie szkoły podejmują współpracę z pracodawcą głównie ze względu na konieczność organizacji obowiązkowych praktyk dla uczniów, aczkolwiek szkoły bardzo by chciały zostać objęte patronatem przedsiębiorcy, co nie jest jednak proste głównie z powodu braku odpowiednich firm.

Współpraca szkoły/placówki kształcenia zawodowego z przedsiębiorstwami jest użyteczna, ale mogłaby być bardziej efektywna, gdyby następowała większa wymiana informacji na poziomie szkoła-pracodawca oraz gdyby państwo przeznaczało na nią większe fundusze (np. na pokrycie kosztów refundacji). Kluczowe dla podniesienia jej jakości byłoby też ustalenie standardów prowadzenia praktyk, a także większa kontrola praktyk ze strony szkoły. Warto również zwrócić uwagę na rolę organizacji pracodawców, które mogą być istotnym aktorem w procesie podnoszenia jakości kształcenia zawodowego oraz współpracy przedsiębiorstw i szkół.

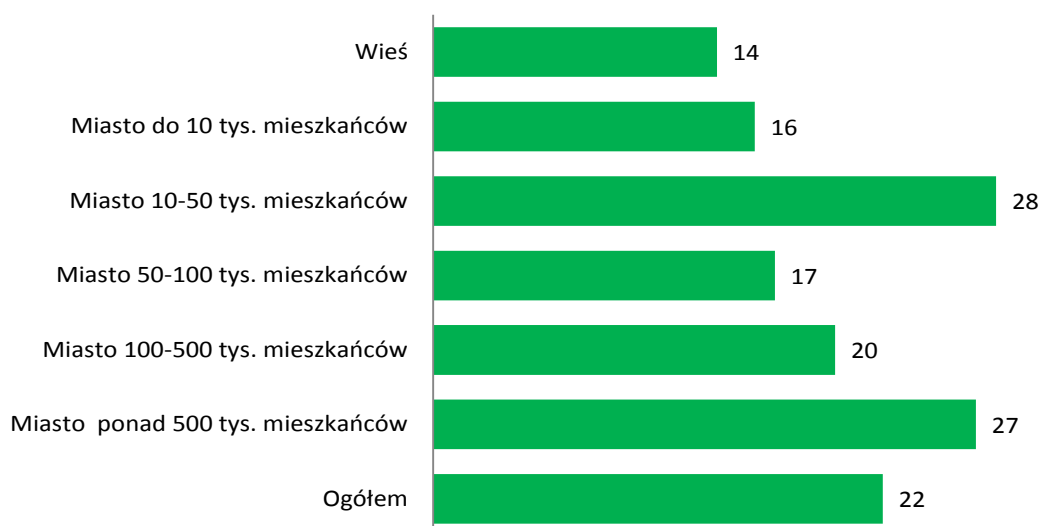
4.8 Atrakcyjność współpracy przedsiębiorców z placówkami kształcenia zawodowego oraz jej determinanty – perspektywa pracodawców

Przeciętnie jedna szkoła współpracuje z 22 przedsiębiorstwami, najczęściej ze szkołami współpracują małe przedsiębiorstwa oraz firmy z branży usługowej

Jak pisano wcześniej przeciętnie szkoły prowadzą współpracę średnio z 22 pracodawcami, jednak dokładna liczba w dużym stopniu zależy od wielkości miasta, w którym znajduje się szkoła – w Warszawie na jedną szkołę przypada bowiem średnio 27 współpracujących z nią przedsiębiorstw, na wsi 14.

Wykres 46. Średnia liczba pracodawców, z którymi współpracują szkoły w zależności od wielkości miejscowości, w której szkoła się znajduje.

Średnia liczba pracodawców, z którymi szkoły współpracują (w zależności od lokalizacji szkoły)

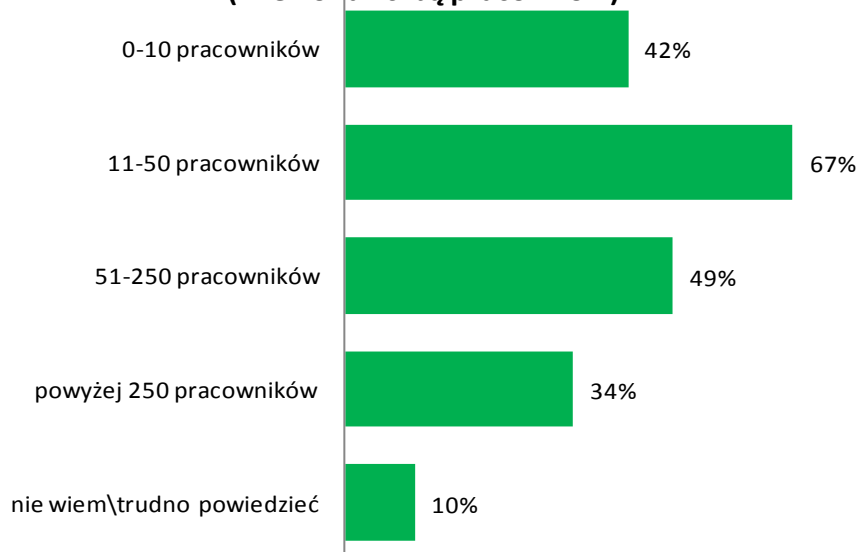

Źródło: badanie CATI

Ze szkołami współpracują przede wszystkim małe przedsiębiorstwa (w których pracuje do 50 pracowników) – z małymi przedsiębiorstwami współpracuje bowiem 67% szkół. Z kolei co druga szkoła prowadzi współpracę ze średnimi firmami (do 250 pracowników). Z mikro przedsiębiorstwami (do 10 pracowników) współpracuje 2/5 szkół a z dużymi przedsiębiorstwami prowadzi współpracę 1/3 szkół.

Wykres 47. Wielkość przedsiębiorstw, z którymi szkoły współpracują.⁵⁹

**Wielkość głównych przedsiębiorstw z którymi szkoły współpracują
(mierzona liczbą pracowników)**

Źródło: badanie CATI

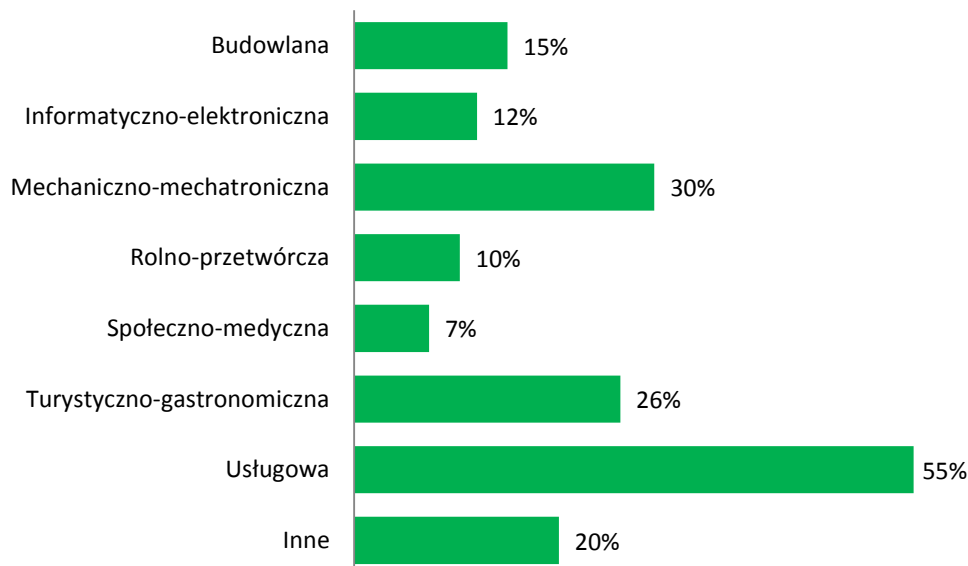
Badania jakościowe wskazują, że w firmach jednoosobowych praktykantów w zasadzie się nie przyjmuje, bo nie byłoby dla nich pracy. Z kolei mikroprzedsiębiorstwa (do 10 pracowników) współpracują z jedną, najczęściej pobliską szkołą zawodową (bowiem liczba uczniów, których mogą przyjąć, jest ograniczona). Sytuacja przedstawia się inaczej w przypadku dużych przedsiębiorstw np. sieciowych hoteli, które rekrutują praktykantów ze szkół kształcenia zawodowego z całej Polski.

Jeśli chodzi o branże, to szkoły współpracują z firmami przede wszystkim z branży usługowej – ponad połowa szkół (55%) prowadzi współpracę z przedsiębiorstwem o takim profilu. Następnie niemal 1/3 placówek (30%) ma kontakt z pracodawcami z branży mechaniczno-mechatronicznej, a co czwarta szkoła współpracuje z firmą o profilu turystyczno-gastronomicznym. W dalszej kolejności szkoły prowadzą współpracę z firmami z branży budowlanej (15% szkół), rolno-przetwórczej (10%), społeczno-medycznej (7%).

⁵⁹ Przedstawiciele szkół mogli podać do 5 głównych pracodawców

Wykres 48. Branże przedsiębiorstw, z którymi szkoły prowadzą współpracę; przedstawiciele szkół mogli podać do 5 głównych pracodawców.

Branże głównych przedsiębiorstw, z którymi szkoły współpracują

Źródło: badanie CATI

Uregulowania prawne współpracy przedsiębiorców ze szkołami

Dyrektorzy szkół oraz kierownicy kształcenia zawodowego są zdania, że pracodawcy są otwarci na współpracę ze szkołami kształcenia zawodowego, chętnie przyjmują uczniów na praktyki - przedstawiciele szkół mieli problemy ze wskazaniem pracodawców, którzy nie chcieliby podjąć z nimi kooperacji w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu. Potwierdzają to przeprowadzone wywiady telefoniczne z samymi pracodawcami, którzy albo współpracę prowadzą, albo takiej współpracy nie wykluczają, twierdząc nawet, że byliby nią zainteresowani, tylko że nikt się do nich (ani szkoła, ani uczniowie) w takiej sprawie nie zgłosił.

Podstawowym aktem regulującym kształcenie zawodowe, w tym także określającym współpracę placówek kształcenia z pracodawcami jest Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty z późn. zmianami. Mówi ona, że praktyczna nauka zawodu może odbywać się w następujących podmiotach: placówkach kształcenia ustawicznego, placówkach kształcenia praktycznego, warsztatach szkolnych, pracowniach szkolnych, szkolnych gospodarstwach pomocniczych, u pracodawców, indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Kluczowe jest rozróżnienie na dwa sposoby realizowania praktycznej nauki zawodu:

- 1) **zajęcia praktyczne** – w przypadku uczniów realizowane przez szkołę, a w przypadku pracowników młodocianych przez pracodawcę,
- 2) **praktyki zawodowe.**

Sposoby finansowania praktycznej nauki zawodu zależą od formy, w jakiej się one odbywają. W przypadku praktyk zawodowych, szkoły prowadzące kształcenie zawodowe mogą przekazać pracodawcom, u których realizowana jest praktyczna nauka zawodu, pewne środki finansowe, przeznaczone na pokrycie dodatków i premii wypłacanych pracownikom wykonującym obowiązki opiekunów praktyk. Ze środków tych pokrywane mogą być również składki na ubezpieczenia społeczne odprowadzane przez pracodawców od tych pracowników. Z przeprowadzonych badań jakościowych wynika, że pracodawcy rzadko są zainteresowani zwrotem tej kwoty (rzędu 300 zł). Przykładowy cytat: „pracodawcy dość chętnie przyjmują uczniów, znikoma liczba korzysta z refundacji, w tym roku tylko 15 skorzystało, 360zł – takie pieniądze”⁶⁰.

Ustawa o systemie oświaty reguluje też kwestie refundacji kosztów kształcenia praktycznego pracowników młodocianych. Aby pracodawca, zawierający umowę o pracę z młodocianymi pracownikami (w wieku od 16 do 18 lat), mógł otrzymać dofinansowanie kosztów ich kształcenia, musi on (lub jego pracownik) posiadać kwalifikacje wymagane do prowadzenia przygotowania zawodowego młodocianych. Poza tym dofinansowanie wypłacane jest, jeżeli młodociany pracownik ukończywszy naukę zawodu zda egzamin zawodowy.

Z przeprowadzonych wywiadów z przedsiębiorcami wynika, że zwłaszcza ten pierwszy wymóg – by zajęcia u pracodawcy prowadził ktoś z uprawnieniami pedagogicznymi – jest dla pracodawców dużą barierą w przyjmowaniu do siebie na zajęcia praktyczne młodocianych pracowników.

Kwota dofinansowania kosztów kształcenia młodocianego pracownika zależna jest od długości okresu kształcenia, który określany jest w umowie o pracę w celu przygotowania zawodowego. W przypadku nauki zawodu wynosi on:

- a) 4 848,46 zł – kiedy okres kształcenia wynosi 24 miesiące,
- b) 8 080,76 zł – kiedy okres kształcenia wynosi 36 miesięcy.

Natomiast, kiedy umowa nie jest podpisywana w celu przygotowania zawodowego, ale w celu przyuczenia młodocianego do wykonywania określonej pracy, maksymalna kwota refundacji wynosi 253,68 zł na jednego młodocianego za każdy pełny miesiąc kształcenia.

Dofinansowanie to jest przyznawane na wniosek pracodawcy, składany do burmistrza, prezydenta miasta lub wójta właściwego dla młodocianego. Źródłem funduszy na pokrycie kosztów kształcenia młodocianych pracowników jest Fundusz Pracy, a w imieniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej środki te są wypłacane przez Wojewódzkie Komendy OHP.

Wyniki badań jakościowych wskazują, że bez tej refundacji pracodawcy nie podejmowaliby się kształcenia młodocianych pracowników, zwłaszcza że wymaga to od nich dość sporego wysiłku zdobycia kwalifikacji pedagogicznych, a następnie czasu poświęconego przyuczeniu ucznia do zawodu – tak by był on w stanie przynajmniej częściowo wykonywać samodzielnie zadania. Pracodawcy otrzymują sygnały, że refundacje mają zostać wycofane i mówią wprost, że wtedy przestaną przyjmować uczniów szkół zawodowych do przyuczenia.

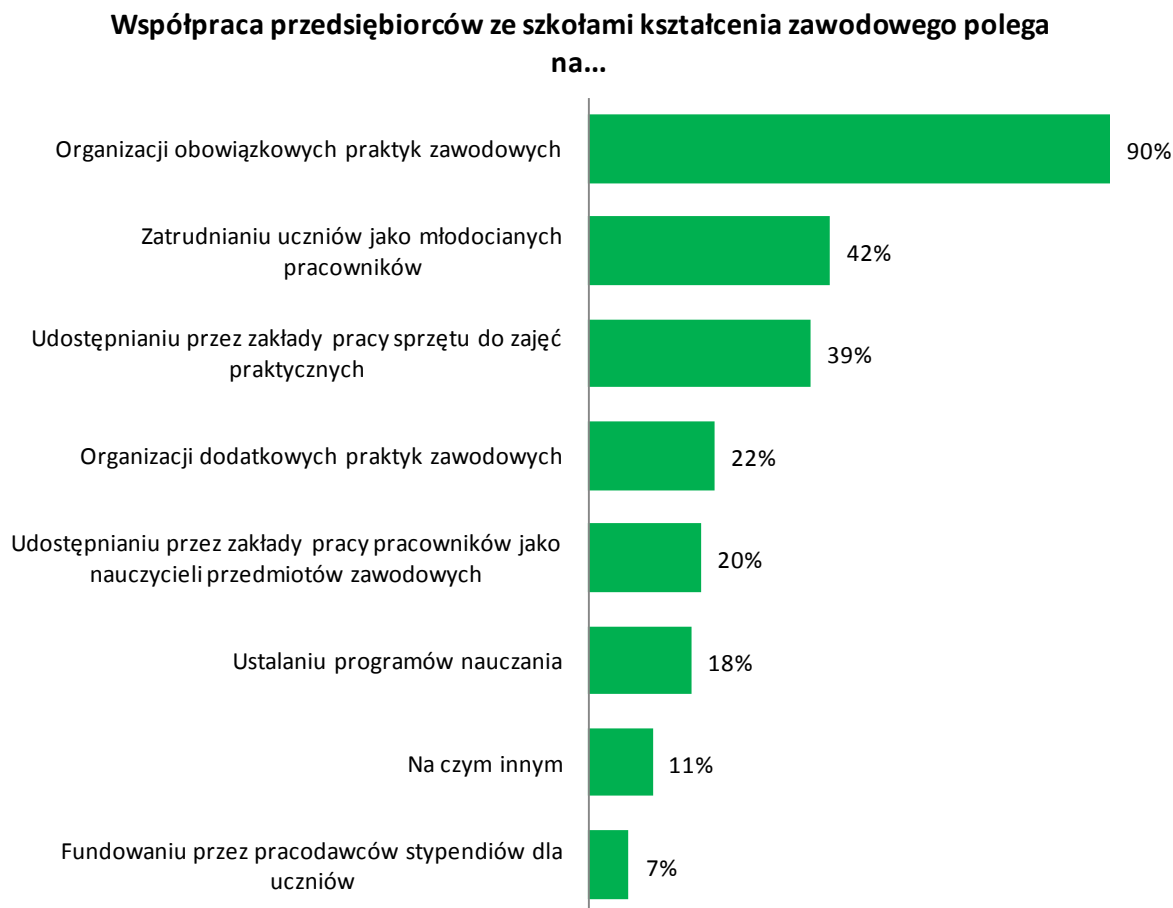
Z badania kwestionariuszowego wynika, iż najczęstszą formą współpracy przedsiębiorców ze szkołami kształcenia zawodowego jest organizacja obowiązkowych praktyk zawodowych – taka forma współpracy występuje w 90% szkół prowadzących jakąś formę współpracy z pracodawcą. Praktyki te trwają z reguły miesiąc, ale zdarzają się też praktyki dwutygodniowe. Z kolei zatrudnianie uczniów jako młodocianych pracowników (czyli organizacja zajęć praktycznych u pracodawcy, które z reguły odbywają się przez 3 lata) występuje w 42% szkół zawodowych woj. mazowieckiego. W przypadku 39% szkół, zakłady pracy udostępniają sprzęt do zajęć praktycznych. W co piątej szkole organizowane są dodatkowe praktyki zawodowe u pracodawcy, podobnie w co piątej szkole zakłady pracy udostępniają

---

⁶⁰ rozmowa z kierownikiem kształcenia praktycznego w ramach studium przypadku.

pracowników jako nauczycieli przedmiotów zawodowych. Niewielki jest odsetek szkół, w których ustala się z pracodawcą program nauczania (taka praktyka występuje w 18% szkół), jeszcze mniejszy odsetek (7%) dotyczy fundowania przez pracodawców stypendiów dla uczniów.

Wykres 49. Formy współpracy pracodawców ze szkołami.

Źródło: badanie CATI

Należy zaznaczyć, że te dwie najpopularniejsze formy współpracy szkoły zawodowej z przedsiębiorstwem (praktyki i zajęcia praktyczne u pracodawcy) znacznie się różnią – przede wszystkim długością trwania, ale też rodzajem uczniów, których obejmują.

Praktyki zawodowe

Praktyki zawodowe odbywają uczniowie klas technikum, są to praktyki czterotygodniowe lub dwutygodniowe, w zależności od zawodu, roku nauki i programu nauczania. Organizowaniem praktyk zawodowych zazwyczaj zajmują się uczniowie na własną rękę (są to przeważnie praktyki bezpłatne). Umowa o praktyczną naukę zawodu jest zawierana przez szkołę z potencjalnym pracodawcą.

Zwłaszcza do firm mniejszych (do 20 pracowników), uczniowie w celu odbycia praktyk z reguły zgłaszają się sami a pracodawca indywidualnie decyduje czy danego ucznia przyjąć na praktyki, czy nie. Z kolei firmy większe, działające w sieci (np. hotele) prowadzą politykę uzgadniania liczby uczniów, których mogą przyjąć. W tej sytuacji większe znaczenie ma inicjatywa kierownika kształcenia praktycznego niż pojedynczych uczniów (choć naturalnie mogą oni starać się o przyjęcie na praktyki w hotelach, z którymi szkoła nie ma jeszcze podpisanej umowy).

Zatem współpraca szkoły z przedsiębiorstwem ogranicza się przeważnie do podpisania umowy odnośnie praktyk, następnie kontroli ich przebiegu przez kierowników kształcenia praktycznego.

Z perspektywy pracodawców odwiedziny kierownika kształcenia zawodowego zdają się być jak najbardziej pożądane. Rozmowy z pracodawcami świadczą, iż pracodawcy dużo chętniej przyjmują uczniów na praktyki, jeśli ze strony szkoły jest ktoś, kto interesuje się przebiegiem praktyk i w miarę potrzeby interweniuje (na taką osobę najlepiej z definicji nadaje się kierownik praktyk z ramienia szkoły, jednak pracodawcy wskazywali, że może być to również np. pedagog). Wywiad z przedstawicielem jednego z największych warszawskich hoteli jednoznacznie wskazuje, że mniej ważny jest rodzaj szkoły, która chce przysłać swoich uczniów na praktyki a – cytując wypowiedź osoby z działu kadr - *„duże znaczenie ma osoba kierownika kształcenia zawodowego, na nich się opiera współpraca, oni pilnują młodzieży, oni są odpowiedzialni za część organizacyjną praktyk (...), bo różne problemy występują i są rozwiązywane na bieżąco. Główny problem – absencje uczniów, kierownik wtedy jest informowany”*.

Zajęcia praktyczne dla młodocianych pracowników u pracodawcy

Zajęcia praktyczne odbywają uczniowie technikum, a także uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej (w szczególności w klasach wielozawodowych zasadniczej szkoły zawodowej nacisk położony jest na zajęcia praktyczne⁶¹). Nauka zawodu trwa od 24 do 36 miesięcy. Uczniowie indywidualnie szukają miejsca odbywania zajęć praktycznych i wszystkie formalności załatwiają samodzielnie. Młodocianemu pracownikowi - uczniowi zawodu - przysługuje prawo do wynagrodzenia za pracę⁶².

Pracodawcy wypowiadający się w trakcie wywiadów telefonicznych o odbywanych u nich zajęciach praktycznych zwracają dużą uwagę na odpowiedni wybór uczniów przyjmowanych do przyuczenia do zawodu. Ma to znacznie większe znaczenie niż w przypadku przyjmowania uczniów na praktyki - co nie dziwi biorąc pod uwagę, że dani uczniowie spędzają u pracodawców przeważnie parę lat, a nie tylko parę tygodni. Przykładowo w jednym warsztacie samochodowym przed przyjęciem ucznia na zajęcia praktyczne robi się wywiad środowiskowy – podpytuje w szkole, jakie dany uczeń ma oceny, jak się zachowuje itp. Dany pracodawca miał bowiem akurat przypadki, kiedy w trakcie praktyk w jego warsztacie zginęły rzeczy i obawiał się kradzieży.

Jako że uczniowie właściwie sami załatwiają wszystkie formalności, pracodawcom oferującym zajęcia praktyczne dla młodocianych pracowników brakuje większego kontaktu ze szkołą (*„nie ma kontaktu między pracodawcą a szkołą, raz w roku ktoś przyjdzie...”*), chociażby celem lepszego dopasowania planu zajęć w szkole i w przedsiębiorstwie. Jako przykład można podać wypowiedź jednego pracodawcy, który narzekał na niedostosowany program zajęć ucznia w szkole do pracy w warsztacie – jego zdaniem uczeń powinien mieć tak ułożone zajęcia, by móc kilka dni pod rząd spędzić w warsztacie, a nie przychodzić co drugi dzień – niektóre bowiem działania zajmują kilka dni, więc uczeń - by mógł poznać cały proces - powinien móc w nim uczestniczyć: *„zajęcia powinny być tak ustawione w szkole, żeby nie były tylko pojedyncze dni w warsztacie - gros rzeczy robi się przez 2 dni, a szkoła ustawia przedmioty zawodowe, tak jak im wygodnie”*. Z badań jakościowych wynika jednak, że szkoły nie przewidują dopasowywania się pod takim względem do pracodawcy.

---

⁶¹ Uczniowie klas wielozawodowych uczą się zawodu u pracodawcy, natomiast teoretyczne przedmioty zawodowe realizowane są w formie 4 tygodniowych kursów w szkole bądź ośrodkach szkoleniowych.

⁶² Wysokość miesięcznego wynagrodzenia jest zróżnicowana i w zależności od roku nauki wynosi:

- I rok nauki nie mniej niż 4 %
- II rok nauki nie mniej niż 5%
- III rok nauki nie mniej niż 6%

przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim kwartale (ogłasza prezes GUS).

Zasadnicze szkoły zawodowe współpracują z pracodawcami w daleko większym zakresie niż technika

Należy zauważyć, iż zasadnicze szkoły zawodowe współpracują z pracodawcami w daleko większym zakresie niż technika. Oprócz praktyk zawodowych u pracodawców odbywają się także częściej zajęcia praktyczne. Właściwą dla zasadniczych szkół zawodowych formą kształcenia praktycznego jest wreszcie zatrudnianie młodocianych, co nie występuje w przypadku techników.

Z perspektywy pracodawców współpraca prowadzona jest przede wszystkim z konkretnymi uczniami, niż ze szkołą

Warto zauważyć, iż z perspektywy pracodawców prowadzona współpraca jest to przede wszystkim współpraca z konkretnymi uczniami (przyjęcie ich na praktyki bądź zajęcia praktyczne), a nie współpraca ze szkołą. Przy czym, w przypadku zajęć praktycznych z założenia uczniowie sami odnajdują pracodawcę, a w przypadku praktyk szkoły udostępniają uczniom niekiedy bazę potencjalnych pracodawców, z którymi prowadzona jest współpraca, więc uczniowie mogą, ale nie muszą, poszukiwać przedsiębiorstw do odbycia obowiązkowych praktyk na własną rękę.

Pracodawcy obserwują spadek liczby uczniów, którzy chcieliby się u nich przyuczać do zawodu, co należy jednak tłumaczyć ogólnym spadkiem liczby uczniów szkół zawodowych

Pracodawcy, z którymi zostały przeprowadzone wywiady, zwracają uwagę, że coraz mniej się do nich zgłasza uczniów, w części zakładów pracy nigdy nie pojawili się ludzie zainteresowani współpracą. Wywiady zostały przeprowadzone również z firmami, w których dawniej rocznie było po kilku praktykantów, a obecnie jest już tylko jeden albo nawet nie ma żadnego. Pracodawcy tłumaczą to tym, że zmniejsza się zainteresowanie uczniów odbywaniem praktyk: „już od dawna nie ma ciągłości, od kilkunastu lat, było kilka lat przerwy. Myślę, że uczniowie nie są zainteresowani, więcej do liceum idzie, zainteresowania ma inne, zawody są ciekawsze”⁶³. Jednakże sytuację tę trzeba także tłumaczyć ogólnym spadkiem liczby uczniów szkół zawodowych, zwłaszcza w niektórych branżach.

Niektóre zakłady pracy nie współpracują ze szkołami zawodowymi, ale za to przyjmują na praktyki studentów

Przeprowadzone wywiady z pracodawcami współpracującymi, jak i niewspółpracującymi ze szkołami wskazują, że w niektórych zakładach pracy brak jest współpracy z uczniami szkół zawodowych, ale za to prowadzona jest współpraca ze studentami. Przy czym, nie wynika to ze świadomie prowadzonej polityki, ale z prostego powodu, że do danych pracodawców nie zgłosili się uczniowie ze szkół zawodowych (choć jak najbardziej w danym zakładzie pracy mogliby się przydać i dużo nauczyć), a za to zgłosili się studenci kierunków technicznych: „Nikt się nie zgłaszał ze szkoły zawodowej, praktykanci się zgłaszają raczej ze studiów. Nie jest to kwestia kwalifikacji, po prostu żadna szkoła nie wyraziła chęci (...). Uczeń ze szkoły zawodowej by się przydał, malarz byłby przydatny, do sprzątnia, do transportu, wtedy by się przydali”⁶⁴.

Przedsiębiorcy nie są skłonni podjąć współpracy ze szkołami wykraczającą poza organizację praktyk zawodowych

Z wywiadów telefonicznych przeprowadzonych z przedsiębiorcami wynika, że pracodawcy nie za bardzo mają pomysł na współpracę wykraczającą poza organizację praktyk zawodowych/zajęć praktycznych dla młodocianych pracowników. Co najwyżej niektórzy z nich są zainteresowani utrzymaniem kontaktu ze szkołą celem rekrutacji pracowników, ale odbywa się to często właśnie w powiązaniu z praktykami.

Jak już wspomniano wcześniej, trafiają się pojedynczy pracodawcy, którzy gotowi są wspomóc kształcenie uczniów w takim kierunku, by następnie mogli u nich pracować. Wydaje się, że to jest słuszna droga, praktykowana przez inne kraje europejskie (np. Niemcy, kraje skandynawskie),

---

⁶³ Pracodawca organizujący zajęcia praktyczne w zawodzie sprzedawca.

⁶⁴ Wywiad z pracownikiem firmy z branży przemysłowej.

w których występuje bardzo silna współpraca między pracodawcami a szkołami odnośnie programu kształcenia, materiałów, zapewnienia absolwentom pracy itd.

Zdaniem przedstawicieli szkół współpraca przedsiębiorców ze szkołami mogłaby w większym stopniu polegać na udostępnianiu przez zakłady pracy sprzętu do zajęć praktycznych oraz na fundowaniu przez pracodawców stypendiów dla uczniów

Porównując odpowiedzi na pytanie, jak wygląda współpraca szkół zawodowych z przedsiębiorcami (Wykres 49), a jak powinna wyglądać (wykres poniżej) wyraźnie widać, że zdaniem dyrektorów i nauczycieli szkół zawodowych współpraca szkół z przedsiębiorcami polega i powinna polegać na organizacji obowiązkowych praktyk zawodowych. Jednak większość (70%) kadry szkół wskazała, że współpraca powinna polegać także na udostępnianiu przez zakłady pracy sprzętu do zajęć praktycznych, co obecnie odbywa się w stosunkowo małym odsetku (w 39%) szkół. Ponadto większość przedstawicieli szkół jest zdania, że współpraca powinna opierać się na fundowaniu przez pracodawców stypendiów dla uczniów, a obecnie taką praktykę odnotowało tylko 7% ankietowanych szkół współpracujących z przedsiębiorcami. Zdaniem kadry, w większym stopniu również współpraca powinna prowadzić do wspólnego ustalania programów nauczania z udziałem pracodawców.

Wykres 50. Na czym powinna polegać współpraca pracodawców ze szkołami kształcenia zawodowego zdaniem dyrektorów/kadry szkół.

Źródło: badanie CATI

Z wywiadów przeprowadzonych z samymi pracodawcami wynika zaś, że w przedsiębiorcach brakuje refleksji odnośnie możliwości zwiększenia zakresu współpracy ze szkołami zawodowymi, pracodawcy są zainteresowani posiadaniem wykwalifikowanych pracowników, jednak niewielu z nich przez wzgląd na to

decyduje się w większym stopniu wpływać na rozwój zawodowy swoich potencjalnych pracowników, gdy są jeszcze w szkole.

Gotowość i chęć współpracy pracodawcy ze szkołą wynika z poczucia odpowiedzialności społecznej, a także z wymiernych korzyści odnoszonych z takiej współpracy

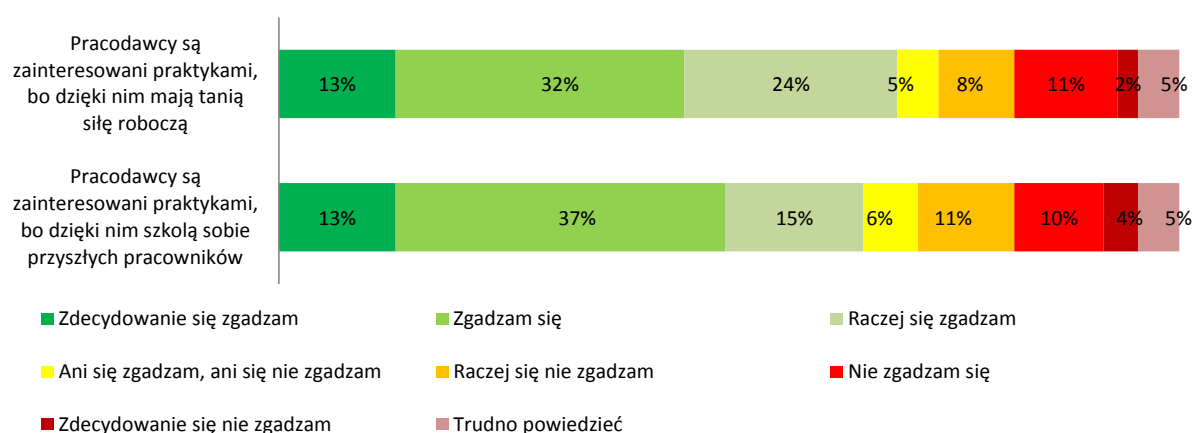
Zdaniem ekspertów z zakresu rynku pracy i edukacji gotowość i chęć współpracy pracodawców ze szkołami kształcenia zawodowego wynika w głównej mierze z ich dobrej woli, poczucia odpowiedzialności społecznej. Sami pracodawcy postrzegają to podobnie mówiąc m.in. „korzyść dla uczniów, mogą się czegoś nauczyć - praktyka, dla nas - satysfakcja, że robią coś społecznie, bo korzyści za dużo nie ma, jakoś dają sobie radę”⁶⁵

Poza tym część pracodawców odnosi realną korzyść z pracy praktykantów np. w hotelach. Korzyść jest tym większa, im umiejętności uczniów bardziej odpowiadają profilowi pracy. Przykładowa wypowiedź właściciela zakładu fryzjerskiego: „uczniowie są potrzebni, duża pomoc jak się wdrożą, bez nich byłoby ciężko”.

Poza tym pracodawcy zapewniający zajęcia praktyczne uczniom podkreślają również znaczenie uzyskiwanej refundacji, ich zdaniem bowiem „korzyści wychodzą na zero, zanim się nauczy to coś zepsuje; mamy pomocnika, ale ktoś musi być cały czas za niego odpowiedzialny”, więc tylko refundacja przeważa na korzyść współpracy. Ich zdaniem, jeśli od 2012 r. nie będzie refundacji za młodocianych pracowników, to część pracodawców z pewnością zrezygnuje z dalszej współpracy ze szkołami zawodowymi. Co więcej, niektórzy pracodawcy szacują, że taniej jest pozyskać wykwalifikowanego pracownika, który wie jak ma pracować, niż szkolić ucznia. Jeden pracodawca (kształcący w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych, z małego miasta) tak to przedstawia ze swojej perspektywy: „refundacji brak, dlatego na przyszły rok nie przyjmę żadnego ucznia (...) wolę wziąć jednego pracownika i mieć spokój, lepiej mieć pracownika, bo on pracuje, a uczniowi trzeba pokazać, czasem popsuje, przykładów mnóstwo”.

Zdaniem przedstawicieli szkół pracodawcy są zainteresowani praktykami, bo dzięki nim mają tanią siłę roboczą – z taką opinią zgodziła się znaczna większość (69%) respondentów. Drugim powodem jest to, że dzięki praktykom przedsiębiorcy szkolą sobie przyszłych pracowników – 65% przedstawicieli szkół przychyliło się do takiej opinii.

Wykres 51. Powody zainteresowania pracodawców odbywaniem u nich praktyk przez uczniów szkół zawodowych (zdaniem przedstawicieli szkół zawodowych).

Źródło: badanie CATI

⁶⁵ wywiad z pracodawcą z branży elektronicznej.

Małe firmy są bardziej otwarte na współpracę ze szkołami, a duże w większym stopniu decydują się na współpracę, gdy to im się opłaca

Małe przedsiębiorstwa wydają się być bardziej otwarte na praktykantów z poczucia odpowiedzialności społecznej, z chęci pomocy w wykształceniu uczniów: „*wiadomo, że sama nauka zawodu w szkole nie wystarcza*”. Większe przedsiębiorstwa, zatrudniające po kilkuset pracowników, podejmują decyzję o współpracy bardziej na zasadzie chłodnej kalkulacji – jak wynika z przeprowadzonych wywiadów przykładowo w branży hotelarskiej są działy, które w głównej mierze opierają się na praktykantach „*bardzo wielu z nich zatrudniamy, w kuchni bazujemy głównie na praktykantach*”.

Głównym obciążeniem dla pracodawcy przy przyjmowania uczniów na praktyki/zajęcia praktyczne jest czas i koszt pracy pracownika oddelegowanego do zajmowania się uczniami w zakładzie pracy

Jeśli chodzi o koszty wskazywane przez pracodawców w związku z przyjmowaniem u siebie uczniów na praktyki/zajęcia praktyczne, to przede wszystkim wymieniany jest czas pracy pracownika, który pełni rolę „opiekuna praktyk”, wprowadza praktykantów w temat i przydziela im zajęcia, a następnie kontroluje przebieg pracy. W zależności od branży odpowiedzialność opiekuna takich praktyk może być różna – pracodawcy nie obawiają się specjalnie powierzać praktykantom robót biurowych, inaczej jest już jednak w firmach, które operują specjalistycznym sprzętem – wtedy praktykanci muszą być pod stałym, uważnym nadzorem. W zależności od specyfiki jeden opiekun może przypadać na małą (np. dwoje w branży lotniczej) lub większą liczbę uczniów (np. w gastronomii), co wpływa na koszt.

Z badań jakościowych wynika więc, że kluczowe dla pracodawcy są koszty osobowe i organizacyjne, w dużo mniejszym stopniu finansowe:

„Koszty? Szczerze mówiąc minimalne - tylko czas, żeby im wytłumaczyć, koszty opiekuna”⁶⁶;

„Nie mamy takiej kadry, która mogłaby się zajmować tą młodzieżą, każdy z doskoku - to jest duże utrudnienie; finansowo obciążenie nie odczuwamy, bo nie ponosimy kosztów (...). Ale jesteśmy małym urzędem i u nas pracownicy łączą wiele funkcji, dlatego trudno to zorganizować”⁶⁷.

W niektórych firmach (przede wszystkim o charakterze hotelarsko-gastronomicznym) jedyne koszty, na jakie wskazano, wiązały się z zapewnieniem praktykantom obiadu. Z kolei w branżach, w których w większym stopniu wykorzystywany jest sprzęt bądź materiały, do nakładów ponoszonych przez firmę dochodziły jeszcze koszty związane z pokryciem szkód wyrządzonych przez praktykantów (np. w zakładzie samochodowym – zniszczony sprzęt, w zakładzie fryzjerskim – większe zużycie materiałów przez niewykwalifikowanego pracownika itp.).

Jak opisano wcześniej większe koszty dla pracodawcy wiążą się z przyjmowaniem pracownika na zajęcia praktyczne niż praktyki. Tak więc przeszkodą we współpracy są wysokie wymagania dotyczące umiejętności pedagogicznych stawiane osobom, które w firmach miałyby przekazywać wiedzę zawodową i praktyczne umiejętności pracy w zawodzie. Co ciekawe nie istnieją żadne wymagania w stosunku do nauczycieli zawodu – z odpowiednimi uprawnieniami – żeby ich wiedza i umiejętności obejmowały aktualnie stosowane technologie, wykorzystywane przez firmy działające na polskim rynku pracy⁶⁸.

---

66 Pracodawca z branży informatycznej.

67 Pracownik działu kadr z urzędu miasta.

68 por. Sztanderska, U., Wojciechowski, W. 2008. *Czego (nie) uczą polskie szkoły? System edukacji a potrzeby rynku pracy w Polsce*. Warszawa: Fundacja FOR.

Praca uczniów praktykantów jest zyskiem dla przedsiębiorstwa

W ocenie pracodawców, jak i kierowników kształcenia, kluczowa jest chęć samych uczniów do zwiększania swej wiedzy poprzez zaangażowanie w wykonywanie powierzanych im zadań. Jeśli bowiem uczniom zależy na danej pracy, to są w stanie bardzo dużo się nauczyć i znacznie przedsiębiorstwo wspomóc w jego codziennym funkcjonowaniu. Poza tym, w większości firm uczniowie wykonują pewną pracę, co jakby nie patrzeć jest wymierną korzyścią dla przedsiębiorcy.

Większe dofinansowanie oraz zmniejszenie biurokracji przyczyniłoby się do zwiększenia zainteresowania pracodawców współpracą ze szkołą

Badanie wskazuje, iż kwestie kluczowe, które mogłyby zwiększyć skłonność pracodawców do podejmowania współpracy, to: **kwestie finansowe** (finansowanie opiekuna praktyk, refundacja kosztów kształcenia) oraz **ograniczanie biurokracji i formalności**. Z wywiadów przeprowadzonych z pracodawcami wynika również, że **to szkoły powinny wyjść z inicjatywą** organizacji praktycznej nauki zawodu, jeśli bowiem ani szkoła, ani uczniowie nie są w tym względzie aktywni, to pracodawcy sami z siebie prawie nigdy sami nie wychodzą z propozycją współpracy.

Wywiady przeprowadzone z kadrą szkół wskazują także, że warto by wnioskodawcom w ramach Działania 9.2 uświadomić możliwość pokrywania chociaż części wynagrodzenia pracownika oddelegowanego ze strony przedsiębiorstwa do opieki nad praktykantami – mogłoby to bowiem w znacznym stopniu zachęcić pracodawców do współpracy.

Podsumowanie: Czy dla przedsiębiorców (pracodawców) współpraca ze szkołami/placówkami kształcenia zawodowego jest atrakcyjna oraz jakie czynniki o tym decydują?

Przedsiębiorcy nie są specjalnie skłonni do podejmowania współpracy ze szkołami wykraczającej poza organizację praktyk zawodowych (podczas gdy placówki kształcenia zawodowego zainteresowane są możliwością uzyskania wyposażenia do zajęć praktycznych oraz fundowaniem przez pracodawców stypendiów). Gotowość przedsiębiorców i chęć współpracy ze szkołą wynika przede wszystkim z poczucia odpowiedzialności społecznej, a także z wymiernych korzyści odnoszonych z takiej współpracy (praktykant czy młodociany pracodawca wykonuje przecież konkretną pracę). Bardziej otwarte na współpracę ze szkołami są małe firmy (działające lokalnie, większe znaczenie odgrywa tu wspomniana powyżej odpowiedzialność społeczna), a duże w większym stopniu decydują się na współpracę, gdy to im się opłaca. Z ich perspektywy współpraca prowadzona jest przede wszystkim z konkretnymi uczniami, a nie ze szkołą.

Głównym obciążeniem dla firm podczas współpracy/praktyk jest czas i koszty pracy pracownika oddelegowanego do zajmowania się uczniami w zakładzie pracy, choć koszty te są w pewnym stopniu równoważone przez pracę uczniów praktykantów - w większości firm uczniowie wykonują pewną pracę, co jest wymierną korzyścią dla przedsiębiorcy.

Badanie wskazuje, iż kwestie kluczowe, które mogłyby zwiększyć skłonność pracodawców do podejmowania współpracy to: kwestie finansowe (finansowanie opiekuna praktyk, refundacja kosztów kształcenia) oraz ograniczanie biurokracji i formalności. Ważne jest także, aby to szkoły wychodziły z inicjatywą organizacji praktycznej nauki zawodu, jeśli bowiem ani szkoła, ani uczniowie nie są w tym względzie aktywni, to pracodawcy sami z siebie prawie nigdy sami nie wychodzą z propozycją współpracy. Warto zauważyć, że rozwiązaniem wskazanych powyżej kwestii kluczowych związanych z finansowaniem praktyk mogłyby być praktyki realizowane w ramach Działania 9.2., w których koszt pracy pracownika/opiekuna praktyk jest kosztem kwalifikowanym.

4.9 Analiza czynników wpływających na osiągnięcie celów i wskaźników Działania 9.2 PO KL

Ramy teoretyczne przeprowadzonej ewaluacji stanowiła teoria systemów i wiążąca się z nią analiza systemowa. Zgodnie z nimi, proces osiągania wskaźników Działania 9.2 został potraktowany jako zjawisko społeczne o skomplikowanej, wielopoziomowej i wieloelementowej strukturze, zachodzące w dynamicznym otoczeniu, które wpływa na jego kształt. W celu uchwycenia związków między poszczególnymi elementami systemu, bez redukcji ich kompleksowości wykorzystano analizę systemową, której graficzny rezultat przedstawiono w postaci mapy mentalnej (Rysunek 7).

Podczas analizy za system uznano proces osiągania celów i wskaźników Działania 9.2 oraz składające się na niego następujące elementy czyli szereg procesów i zjawiska wpływających bezpośrednio i pośrednio na osiągnięcie tych celów:

Tabela 11. Elementy poddane analizie

Analizowany element	Czynniki elementu
Sytuacja podmiotów (placówek/szkół prowadzących kształcenie zawodowe oraz pracodawców) w zakresie zapotrzebowania na współpracę z tymi placówkami	<ul style="list-style-type: none"> Szkoły/placówki prowadzące kształcenie zawodowe Przedsiębiorcy/pracodawcy Samorządy i inne instytucje uczestniczące w procesie kształtowania systemu edukacji i rynku pracy
Zasoby pracodawców i szkół/placówek kształcenia zawodowego	<ul style="list-style-type: none"> Zasoby ludzkie Zasoby finansowe Zasoby rzeczowe Zasoby niematerialne i wiedza (patenty, oprogramowania)
Motywacje pracodawców i szkół/placówek kształcenia zawodowego	<ul style="list-style-type: none"> Do podjęcia współpracy ze szkołą/placówką kształcenia zawodowego w przypadku przedsiębiorców Do podjęcia współpracy z przedsiębiorcą/pracodawcą w przypadku szkoły/placówki kształcenia zawodowego Do podjęcia decyzji o aplikowaniu
Działania podejmowane przez przedsiębiorców i placówki/szkoły prowadzące kształcenie zawodowe, w tym projekty realizowane przez te podmioty w ramach Działania 9.2.	<ul style="list-style-type: none"> Współpraca z przedsiębiorcami/pracodawcami (szkoły/placówki kształcenia zawodowego) Współpraca ze szkołami (przedsiębiorcy/pracodawcy) Aplikowanie o środki w ramach Działania 9.2 (szkoły/placówki kształcenia zawodowego) Informowanie o możliwości realizacji projektów w ramach Działania 9.2 (IP PO KL, ROEFS).
Relacje wpływającymi na mechanizmy współpracy oraz na stopień dopasowania oferty szkół do potrzeb pracodawców i rynku pracy. <ul style="list-style-type: none"> Partnerstwo/współpraca Patronat 	<ul style="list-style-type: none"> Zależności między: <ul style="list-style-type: none"> pracodawcami a placówkami prowadzącymi kształcenie zawodowe placówkami prowadzącymi kształcenie zawodowe i samorządami lokalnymi placówkami prowadzącymi kształcenie zawodowe i ROEFS placówkami prowadzącymi kształcenie zawodowe i organizacjami pracodawców
Otoczenie społeczne i prawne (w tym perspektywy rozwoju ujęte w dokumentach strategicznych), w jakim funkcjonują badane podmioty.	<ul style="list-style-type: none"> Regulacje prawne Tradycja i czynniki społeczne Zachęty i bariery dotyczące współpracy placówek kształcenia zawodowego i przedsiębiorców oraz wdrażania programów rozwojowych przez szkoły.

Źródło: opracowanie własne

Aby osiągnąć cele założone w Działaniu 9.2 PO KL, kluczowe jest zwrócenie uwagi na czynniki determinujące podniesienie jakości szkolnictwa zawodowego w woj. mazowieckim, które są zależne zarówno od samych szkół, jak i systemu, w którym funkcjonują. Aby zapewnić dobrą jakość nauczania w szkołach (wykwalifikowana kadra, oferta dopasowana do potrzeb rynku pracy),

niezbędna jest współpraca z pracodawcami, która nie powinna ograniczać się tylko do odbywania zajęć praktycznych przez uczniów w zakładach pracy. Jednak, aby spowodować większe zaangażowanie pracodawców, niezbędne są zachęty i jasne rozwiązania/regulacje prawne, które nie są już zależne od dyrekcji placówek kształcenia zawodowego. Współpraca z przedsiębiorcami, może (i powinna być, choć obecnie nie jest) ważnym elementem działań planowanych w ramach projektów realizowanych w ramach Działania 9.2. Projekty, te stanowią doskonałą możliwość podniesienia jakości kształcenia, pod warunkiem, że są realizowane i dopasowane do rzeczywistych potrzeb szkoły. Badanie wykazało, że niska jakość złożonych wniosków oraz barierą w realizacji projektów jest brak dostatecznego poinformowania i wsparcia szkół w procesie aplikowania. Praktyczny brak działań ze strony ROEFS skierowanych szczególnie do placówek kształcenia zawodowego, powoduje, że instytucje te są praktycznie nierozpoznawane przez szkoły, zatem nie spełniają należycie swojej funkcji, jaką są szkolenia i pomoc przy opracowywaniu wniosku. Istotną barierą dla szkół w dopasowaniu ich oferty do potrzeb lokalnego rynku pracy i związanego z tym planowania rozwoju szkoły jest brak aktualnych statystyk dotyczących rynku pracy w powiecie, w którym działa placówka.

Innymi czynnikami niezależnymi bezpośrednio od placówek kształcenia zawodowego są zmiany dotyczące malejącej liczby uczniów placówek kształcenia zawodowego. Zmiany demograficzne – spadek liczby uczniów w wyniku niżu demograficznego są potęgowane przez niskie zainteresowanie uczniów gimnazjum wyborem kształcenia zawodowego. O ile można niewiele zrobić w związku z pierwszym czynnikiem, o tyle działania mające na celu niwelację negatywnych stereotypów dotyczących nauki w szkołach zawodowych są przedsięwzięciem, w które dyrekcje szkół zawodowych mogą się zaangażować, włączając w nie na dodatek pracodawców (przykład Izby Handlowo-Przemysłowej Ziemi Radomskiej). Pomocne byłoby również doradztwo zawodowe dla uczniów gimnazjum, jednak jest to działanie, które powinno być wdrożone systemowo.

Szkoły zawodowe nie mają także wpływu na brak komplementarności wsparcia z jakiego mogą korzystać w ramach Priorytetu III PO KL oraz Działanie 9.2. PO KL.

Realizacja celów Działania 9.2 zostanie zmierzona poprzez zbadanie stopnia osiągnięcia wskaźników założonych w tym działaniu. Badanie wskazuje, że część z tych wskaźników nie zostanie osiągnięta. Powodem tego stanu jest z jednej strony niejasność sformułowań dotyczących konstrukcji wskaźnika (określenie „program rozwojowy”, które jest inaczej interpretowane przez IZ PO KL, IP PO KL, ekspertów i dyrekcję placówek) oraz liczby i typów szkół wziętych pod uwagę przy liczeniu wartości bazowych (włączenie do wskaźnika szkół specjalnych przysposabiających do zawodu, które mają zupełnie inną specyfikę niż technika, szkoły policealne czy zasadnicze szkoły zawodowe).

Powiązanie opisanych powyżej czynników i ich wzajemny wpływ przedstawia rysunek poniżej.

Podsumowanie

Kluczowymi czynnikami determinującymi osiągnięcie celów Działania 9.2 w woj. mazowieckim są:

- współpraca placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorcami
- potencjał, jaki daje realizacja Działania 9.2. PO KL.

Czynniki te (oraz powiązane z nimi inne determinanty) wpływają bowiem na dopasowanie oferty kształcenia zawodowego do potrzeb pracodawców oraz jakość kształcenia zawodowego.

Do najpoważniejszych barier należy natomiast zaliczyć:

- brak komplementarności wsparcia systemowego (Priorytet III PO KL) i doraźnego (Priorytet IX PO KL),
- niejednoznaczność części wskaźników Działania 9.2 PO KL,
- zmiany demograficzne – zmniejszanie się liczby młodzieży,
- stereotypowe postrzeganie szkolnictwa zawodowego,

O ile dwie z nich są barierami zewnętrznymi (demografia i stereotypy) o tyle dwie wcześniejsze zaliczyć można do barier wewnętrznych, których oddziaływanie można zniwelować.

5 Wnioski i rekomendacje

Tabela 12. Tabela rekomendacji.

Nr	Tytuł raportu	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	Sugerowany sposób wdrożenia	Status	Sugerowany / możliwy termin realizacji	Klasyfikacja	Obszar tematyczny	Dotkliwe uwagi
1.	Ewaluacja stopnia osiągnięcia wskaźników Priorytetu IX PO KL Działania 9.2 Podniesienie jakości i atrakcyjności i szkolnictwa zawodowego	Jednym z elementów poprawy jakości szkolnictwa zawodowego i lepszego dopasowania go do rynku pracy jest wiedza nauczycieli zawodu. Niestety, niejednokrotnie nie nadąża ona za zmianami na rynku. W efekcie ze szkoły uczniowie wynoszą nieaktualną wiedzę. Strona 29.	Wiedza i umiejętności zawodowe nauczycieli powinny być aktualizowane m.in. poprzez praktyki u pracodawców	Ministerstwo Edukacji Narodowej/organ y prowadzące szkoły	Rozwiązanie to może być wdrożone w obecnym stanie prawnym, jednak w przypadku niektórych nauczycieli wzbudzić sprzeciw. Dlatego powinno mieć charakter systemowy, co najmniej na poziomie jednego powiatu.		Rok szkolny 2012/2013		Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013	
2.		Zgodnie ze „Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020” dostosowywanie kierunków kształcenia do rynku pracy ma odbywać się na poziomie lokalnym. Jednak na poziomie powiatów brak jest danych umożliwiających analizę dopasowania oferty szkół do potrzeb rynku pracy, a szczególnie danych prognostycznych. Strona 27, 42.	Konieczne jest zapewnienie lepszych źródeł informacji o potrzebach rynku pracy i losie absolwentów - dostarczenie danych bieżących, jak i prognostycznych. Należy rozwijać ten kierunek badań i analiz oraz w szerszym stopniu (aktywnie) promować wyniki prowadzonych obecnie badań dot. szkół zawodowych.	Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy	Wyodrębnienie interesariuszy (szkoły i placówki, powiatowe rady zatrudnienia, PUPy, organy prowadzące szkoły zawodowe) i dotarcie do nich z informacją o wynikach prowadzonych obecnie badań dot. szkół zawodowych. Zaplanowanie kolejnych badań i analiz z tego zakresu.		III kw. 2011			

3.			Należy rozważyć możliwość realizacji projektów łączących komponent badawczy i realizację programu rozwojowego szkół.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego jako IP POKL	Odpowiednie zapisy w planie działania dla Priorytetu IX na kolejne lata. Ponieważ jednak działania badawcze nie przyczyniają się wprost do wzrostu wskaźników, to należałoby przeznaczyć odrębną alokację na ten cel (odrębny konkurs) umożliwiając wybór niewielkiej liczby (2-3) najlepszych projektów. Projekty te, jako obarczone ryzykiem związanym z jakością fazy badawczej, wymagałyby specjalnego nadzoru merytorycznego	III kw. 2011			
4.	Jednym z czynników wpływających negatywnie na sytuację szkół zawodowych jest „negatywna selekcja” do wielu z nich, a szczególnie do ZSZ. Strona 25.		Należy prowadzić kampanie społeczne przeciwdziałające stereotypowemu, negatywnemu postrzeganiu szkół zawodowych przez społeczeństwo (w tym przez potencjalnych uczniów i ich rodziców).	Ministerstwo Edukacji Narodowej	Elementy kampanii społecznej zawarte w projekcie systemowym realizowany przez MEN pt. „Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru” należy kontynuować w kolejnych projektach.	2012			

5.		Należy rozważyć wprowadzenie obowiązkowych w ramach projektu elementów budowania pozytywnego wizerunku szkół zawodowych.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego jako IP POKL	Odpowiednie zapisy w planie działania dla Priorytetu IX na kolejne lata. Zakres działań promocyjnych powinien być adekwatny do obszaru realizacji projektu i jego specyfiki np. na poziomie powiatu o małej liczbie szkół zawodowych zakładać spotkania z uczniami gimnazjum, a gdy liczba tych szkół jest duża (np. w Warszawie) – umożliwić kampanie z wykorzystaniem innych źródeł przekazu.					
6.		W składanych projektach należy założyć elementy budowania pozytywnego wizerunku szkół zawodowych.	Wnioskodawcy	Zakres działań promocyjnych powinien być adekwatny do obszaru realizacji projektu i jego specyfiki np. na poziomie powiatu o małej liczbie szkół zawodowych zakładać spotkania z uczniami gimnazjum, a gdy liczba tych szkół jest duża (np. w Warszawie) – wykorzystywać także		III kw. 2011			
7.		Doradztwo zawodowe dla uczniów gimnazjum powinno być standardem, a nie innowacją.	Ministerstwo Edukacji Narodowej	Potrzebne są rozwiązania prawne określająca zarówno powszechność, standard i warunki doradztwa, jak i sposób jego finansowani.		2012			

8.		<p>Kluczowe dla osiągnięcia zakładanego poziomu wskaźników jest zachęcenie szkół, które jeszcze nie realizują projektów w ramach Działania 9.2, do składania wniosków. Barierami identyfikowanymi przez dyrektorów tych placówek są:</p> <ul style="list-style-type: none"> - negatywne opinie o trudnościach w realizacji projektów unijnych, - brak wsparcia ze strony organu prowadzącego, - brak wiedzy pozwalającej na przygotowanie dobrego wniosku. <p>Ten ostatni element jest potwierdzany zarówno przez wyniki oceny merytorycznej, jak i członków KOP. Strona 49-50.</p>	<p>Konieczne jest docieranie z informacją, promowanie dobrych praktyk wśród szkół, które nie aplikują, organizowanie szkoleń z zakresu pisania wniosków, organizowanie szkoleń dla dyrektorów z zakresu możliwości aplikowania i realizowania projektów.</p>	<p>Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego jako IP POKL/MJWPU</p>	<p>Opracowanie strategii informacyjno-promocyjnej dla Działania 9.2, zakładającej także elementy wsparcia w postaci szkoleń, uwzględniającej specyfikę placówek aplikujących. Do jej realizacji powinny zostać wykorzystane zarówno zasoby MJWPU, jak i ROEFS. Strategia powinna zakładać m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - promocję na poziomie lokalnym szkół, które z powodzeniem zrealizowały projekt, - używanie „języka korzyści” dla szkół (np. finansowanie kosztów dojazdu, wynagrodzenie dla pracodawców, finansowanie ubrań roboczych i materiałów niezbędnych do praktyk/staży) - animację lokalną uwzględniającą organy prowadzące, - promocję dobrych praktyk wśród organów prowadzących szkoły 		<p>III kw. 2011</p>			
9.			<p>Konieczna jest aktywizacja organów prowadzących szkoły, tak aby w szerszym niż dotychczas stopniu udzieliły wsparcia w przygotowaniu i realizacji projektów prowadzonym przez siebie szkołom i placówkom.</p>	<p>Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego jako IP POKL/MJWPU</p>	<p>Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego jako IP POKL/MJWPU</p>		<p>III kw. 2011</p>			

10	Jak pokazują wyniki badań jakość kształcenia w wielu szkołach zawodowych jest niska i nie adekwatna do potrzeb pracodawców. Strona 66.	Należy wskazywać potencjalnym wnioskodawcom najlepsze narzędzia/metody/aktywności do wykorzystania w projekcie, tak aby najbardziej efektywnie wpływać na jakość kształcenia.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego jako IP POKL/MJWPU	Specjalna informacja dla wnioskodawców na stronie MJWPU, zapisy w dokumentacji konkursowej.		III kw. 2011			
11	Od momentu złożenia wniosku do rozpoczęcia realizacji projektu upływają nawet dwa lata, co przy malejącej liczbie uczniów szkół zawodowych stwarza ryzyko nieosiągnięcia zakładanych wskaźników w projekcie – sytuacja taka odstrasza potencjalnych wnioskodawców. Strona 50.	Należy wskazać wnioskodawcom możliwe rozwiązania „uelastyczniające” projekty, np. udział w projekcie więcej niż jednej szkoły, podawanie ogólnej liczby uczniów bez podziału na typ szkoły/zawód, częściowo otwartą rekrutację. Koniecznej jest także zwrócenie większej uwagi wnioskodawców na właściwą diagnozę potrzeb i zainteresowania uczniów np. poprzez realizację badań na etapie przygotowywania wniosku.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego			III kw. 2011			
12	Pojęcie „program rozwojowy” jest niejasne i nieprecyzyjne, inaczej rozumiane przez szkoły, POKL, ekspertów. W efekcie wskaźniki dotyczące „programów rozwojowych” nie spełniają kryterium SMART – nie są ani wystarczająco konkretne, ani łatwo mierzalne. Dodatkowo jest to wskaźnik na poziomie rezultatu, a nie produktu. Strona 59-60.	Należy uzupełnić listę wskaźników do Działania 9.2 POKL o wskaźnik produktu np. liczbę dodatkowych godzin zajęć zrealizowanych w ramach projektu.	IZ PO KL	Nowe wskaźniki produktu mogą być wskaźnikami pomocniczymi dla Działania 9.2.		2011, wraz z przeglądem śródoekonomicznym Programu.			

13	<p>Szkoły specjalne przysposabiające uczniów o umiarkowanym i znacznym stopniu niepełnosprawności do pracy nie przygotowują uczniów do pracy w zawodzie, a często są po prostu dla nich „szkołą życia”. Dlatego składane przez nie wnioski trudno byłoby uznać za realizujące cele Priorytetu. Podobna sytuacja dotyczy może także innych szkół zawodowych Strona 57.</p>	<p>Należy rozważyć, czy obecne zapisy nie utrudniają tego typu placówkom dostępu do środków w ramach POKL. Jeśli takie utrudnienie zostanie stwierdzone konieczne będą zmiany zapisów SzOP POKL lub podstawy wyliczania wskaźników odwołujących się liczby szkół w województwie.</p>	IZ PO KL	<p>Należy zlecić badania analizujące szczegółowo sytuację różnych typów szkół specjalnych i Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych w kontekście aplikowania do POKL.</p>		IV kw. 2011			
----	---	--	----------	--	--	-------------	--	--	--

Wniosek – wniosek na podstawie którego sformułowana została rekomendacja powinien być zwięzły i jednoznaczny. Konieczne jest wskazanie odpowiedniej strony lub stron w raporcie końcowym z badania.

Rekomendacja – podobnie jak wniosek powinna być zwięzła i jednoznaczna. Konieczne jest wskazanie odpowiedniej strony lub stron w raporcie końcowym z badania.

Adresat rekomendacji – instytucja (instytucje), ewentualnie inne podmioty do których kierowane są rekomendacje.

Sugerowany sposób wdrożenia – syntetyczne przedstawienie sposobu wdrożenia rekomendacji.

Status – uzupełnia Zamawiający

Sugerowany/ możliwy termin realizacji – proponowana data wdrożenia rekomendacji.

Klasyfikacja – uzupełnia Zamawiający

Dodatkowe uwagi – dodatkowe spostrzeżenia, uwagi ewaluatora.

6 Załączniki

Załącznik nr 1: Lista dokumentów poddanych analizie

Załącznik nr 2: Lista respondentów wywiadów indywidualnych

Załącznik nr 3: Lista respondentów telefonicznych wywiadów pogłębionych

Załącznik nr 4: Lista respondentów zogniskowanych wywiadów grupowych

Załącznik nr 5: Lista respondentów wywiadów indywidualnych przeprowadzonych w ramach studiów przypadku

Załącznik nr 6: Lista uczestników warsztatu heurystycznego

Załączniki nr 7: Scenariusze do wywiadów pogłębionych

Załącznik nr 8: Scenariusze zogniskowanych wywiadów

Załącznik nr 9: Scenariusz telefonicznego wywiadu pogłębionego z przedsiębiorcami

Załącznik nr 10: Scenariusz telefonicznego wywiadu pogłębionego z ROEFS

Załącznik nr 11: Scenariusze wywiadów w ramach studiów przypadku

Załącznik nr 12: Kwestionariusz do badania face to face z członkami KOP

Załącznik nr 13: Wzór matrycy do analizy wielokryterialnej wniosków

Załącznik nr 14: Kwestionariusze do badania CATI

Załącznik nr 15: Wyniki badania CATI

[Dokument w wersji elektronicznej – bazy i zestawienia]

Załącznik nr 16: Wyniki badania CAWI

[Dokument w wersji elektronicznej – bazy i zestawienia]

Załącznik nr 17: Matryca analizy wniosków

[Dokument w wersji elektronicznej – bazy i zestawienia]